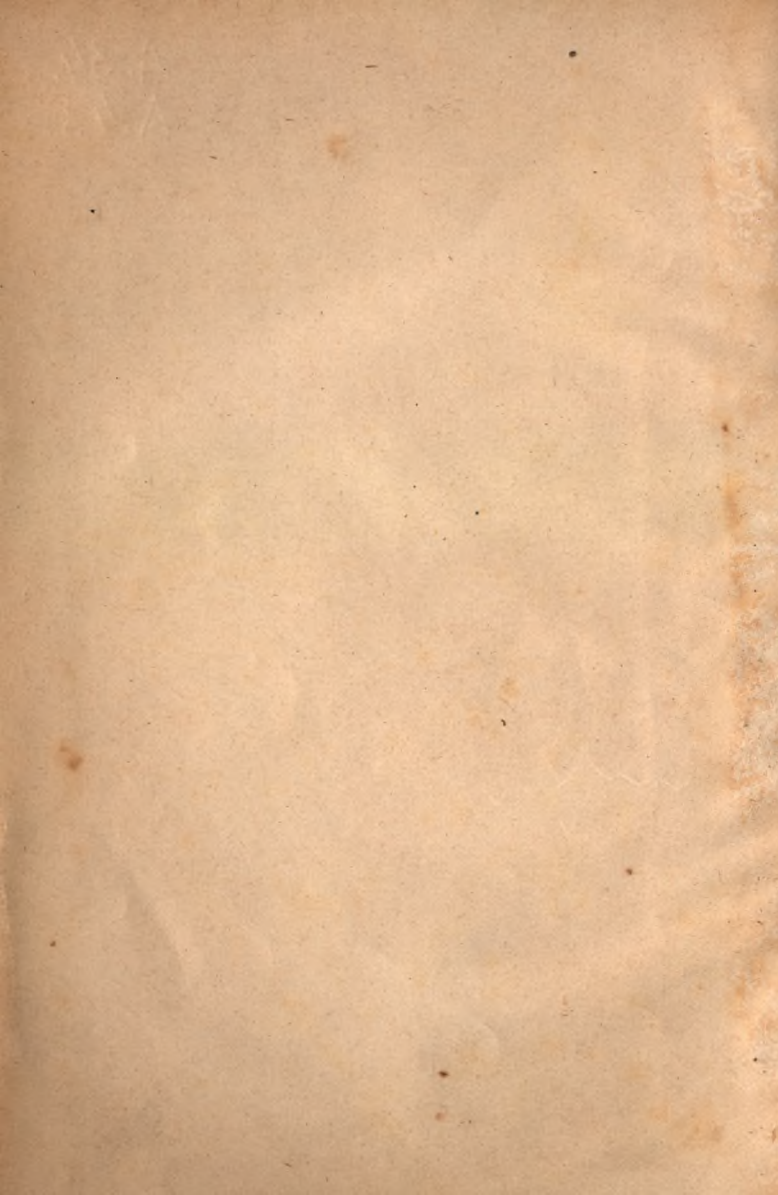

P. Howard

A. 34.

A. 43.

P. HOWARD

A POKOL
ZSOLDOSAI

HARMADIK KIADÁS

NOVA IRODALMI INTÉZET

A SZERZŐTŐL
KIADÁSUNKBAN MEGJELENT KÖNYVEK:

A POKOL ZSOLDOSAI
MENNI, VAGY MEGHALNI
A FEHÉR FOLT
AZ ELVESZETT CIRKÁLÓ
A SZŐKE CIKLON
BRADLEY TAMÁS VISSZAÜT
AZ ELŐRETOLT HELYŐRSÉG
VESZTEGZÁR A GRAND-HOTELBEN
A LÁTHATATLAN LÉGIÓ
AZ ELÁTKOZOTT PART
PISZKOS FRED, A KAPITÁNY
A 14 KARÁTOS AUTÓ
A HÁROM TESTŐR AFRIKÁBAN

Minden jog, film, dramatizálás, fordítás stb. fölött kizáró
a Nova Irodalmi Intézet (Budapest, VI., Andrásy-út)
rendelkezik.

1946.

Fel. kiadó: Monori Jolán.

A Toulet-ügy.

I.

Az ügyről aránylag nem sokan szereztek tudomást. A belügyminiszter kérésére a lapok hamar napirendre tértek fölötte, mintha az eset nem is a század egyik legnagyobb kémkedési botránya lenne. A jobboldaliak a francia hadsereg presztizsét féltették, a baloldaliak, a közismerten liberális felfogású és szegény Toulet bűnösségét fájlalták s így aránylag könnyen keresztülvitték a hadügyből és a belügyből kinyúló kezek, hogy a sajtó hamar elejtette a témát. Toulet kapitány esete sokban emlékeztetett a Dreyfuss-ügyre. Felekezeti háttére nem volt a botránynak, de körülményeiben, lefolyásában, főszereplőjének zárkózottságában, ami nem emelte a népszerűségét a kortársai között, sokban hasonlított a boldogtalan Dreyfuss kálváriájára.

1930 november 6-án olyan lopás történt a hadügyminisztériumban, amilyenre eddig még nem volt példa. Eltűnt egy jegyzőkönyv, amely a legutóbbi manőverek alapján Franciaország és egy másik nagyhatalom tengerészeti szakértőinek tanácskozásáról készült s a közös flotta felvonulási tervét tartalmazta egy Földközi tengeri háború esetére. Az okmány fontossága egyedülálló mindazon okiratok között, amelyeket valaha kémszolgálatra megszereztek. Az a tény, hogy a szerződés tartalmáról mások is tudomással bírhatnak, több év murkáját semmisítette meg. Nemzetközi bonyodalmak fenyegettek. Államtitkárokat nyugdíjaztak. A külügy- és hadügyminisztérium régen tisztában volt azzal, hogy valahol a gépezet legfontosabb alkatrészei között hiba van. Már két éve álltak tehetetlenül sorozatos kémkedésekkel szemben. Ellenséges nagyhatalmak a hadsereg legféltettebb titkai közül tudtak meg egyet s mást. A kémnek ott

kellett ülnie, szörnyű volt még a gondolat is, a hadügy-minisztérium valamelyik magasabb pozíciójában. A kém-elhárító csak annyit tudott az egyre sűrűbben és sürgősebben érkező jelentésekből, hogy „Gordon“ megjelöléssel egy kém olyan eredményes munkát végez, amely Franciaország létét fenyegeti. A francia kémeket külföldön úgy ismerték, mintha pontos névsor birtokában lennének. Ha a francia kémelhárító egy jelentősebb kémet akart letartóztatni, legtöbbször már csak üres lakást talált, mintha valaki értesítené a kiszemelt egyéneket. Az ország minden rendőri szerve a „Gordon.“ nevű informátort nyomozta. Azután kipattant a Touloni Jegyzőkönyv ügye. És ez a szörnyű csapás egyben a felszabadulást jelentette, mert Lauyanel százados végre kinyomozta „Gordont“. Leon Toulet vezérkari kapitány volt a titokzatos „Gordon“!

Leon Toulet előkelő katona családból származott. Az apja, Toulet marsall, mintaképe volt a bátor, eszes, kitűnő katonának. Toulet családja arról volt híres, hogy nem fordult elő közöttük seha gazdag ember. Szegény katonák voltak, a hivatásuknak és a hivatásukból éltek. Toulet nem volt népszerű bajtársai között. Komoly, zárkózott embernek ismerték, kissé talán gőgösnek is. Nem voltak barátai, kivéve Donald századost, akivel még a katonai nevelőintézetben barátkoztak meg és Du Garde századost, akinek a hűgával járt jegyben.

November 23-án, tehát több mint két héttel a lopás után, Lauyanel százados elment a hadügyminisztérium előtt éjjel egy órakor és világosságot látott az egyik ablakban. Nem volt ritka eset, hogy valamelyik osztályon éjszaka dolgoztak, de a legutóbbi lopás idegessé tette az embereket, különösen Lauyanelt, aki a kémelhárító nyomozó csoportjának a főnöke volt. És tanácsaltárságában, vagy talán ösztönszerűen, bement az épületbe. Hivatalos óra után, minden belépő tiszt idő és dátum megjelölésével aláírta a nevét. Toulet dolgozott az egyik szobában. Sokszor járt be éjjel. Lauyanel kedvetlenül beszélgetett a tiszttel, azután elment. Mielőtt távozott volna az épületből, egy pár kérdést intézett a portáshoz.

— Előfordult már, hogy valamelyik tiszt nem írta be a nevét, amikor éjjel jött dolgozni?

— Soha. A tiszt urak igazán tudják, mi a rend.

Erre nézve Lauyanel dűnnyögött valamit, amit a portás nem értett. Azulán lapozgatott a könyvben. November 5-én nem lophatták el az okmányt, mert ketten is dolgoztak a 104-es szobában. November 4-én senki sem lépett be a kapun. Harmadikán Toulet. Másodikán még megvolt az okmány. Hatodikáig nem kereste senki. Ez idő alatt egy tiszt volt bent, akinek alkalmá lehetett .. aki egyedül volt... Eh! Ez igazán örülség! Toulet marsall fia!... Cigarettazott és elgondolkozva járkált a kihalt előcsarnok boltívei között. Nézzük csak... 2-án még megvolt... 5-én nem lophatták el... 4-én nem járt itt senki... 3-án csak egy tiszt volt... Toulet!... Ostobaság! — mondja újra magában.

Valaki jött le a lépcsőr. Toulet volt. Aktatáskával.

— Te még itt vagy? — kérdezte vidáman. — Vársz valakit?

— Tulajdonképpen senkit. A portástól kérdeztem egy-két dolgot. Mióta az a jegyzőkönyv eltűnt, nem tudok aludni. Itt valami nincs rendben.

— Én is azt hiszem. Jössz?

Együtt mentek a csipős, hideg éjszakában.

— Kérlek, gondold csak jól vissza. Nem emlékszel valamire, gyanús neszre, vagy ilyesmire? Nem hívtak a telefonhoz egy percre a lopás előtt valamelyik éjjel?

— Ezekre a napokra egészen pontosan emlékszem. Ötödikén a menyasszonyom telefonált éjjel... De akkor hárman is voltunk bent...

— Na és 3-án?

— ...3-án egyáltalán nem voltam bent éjjel.

— Biztos vagy ebben, kérlek?

— Egészen biztos. Csúnya, havas eső volt...

— Igen, igen...

Két nap múlva Toulet-t letartóztatták

II.

A többi könnyen ment. Miután Touletre terelődött a gyanú, jelentkezett egy százados, aki ryáron Cannesban látta egy feltűnően szép hölgygel pezsgőzni. Egy pincér fénykép-

ről felismerte Toulet kapitányt. Azután kiderült, hogy a lát-
szólag zárkózott, szegény katona, több helyen mulatott civil-
ben és sokszor egy éjszaka havi jövedelmét meghaladó ösz-
szegeket költött. Toulet kétségbeesetten tagadott. Nem
fogadta el a diszkrétan felajánlott kivezető utat, midőn egy
katonatársa a cellájában hagyta revolverét. Minden esetben
azt vallotta, hogy november 3-án nem volt bent a hadügy-
minisztériumban. A portás azt állította, hogy bent volt és
a környvben ezen a napon este tíz órai megjelöléssel ott állt
Toulet aláírása.

A főtárgyalás megrendítő volt. La Motte táborszernagy
elnökölt. Vigé ezredes képviselte a vádat.

— Ön azt állítja, hogy november 3-án nem volt bent
a hadügyminisztériumban! Továbbá mint alibit hangoztatja,
hogy Du Garde százados úrral beszélt telefonon, megállá-
podtak, hogy együtt vacsoráznak és a százados eljön ma-
gáért autójával a lakásához:

— Igen, így történt...

— Elrendelem Du Garde vezérkari százados ki-
hallgatását.

Öszülő, szép, magas ember lépett a terembe. Szomorúan
nézett a vádlottra.

— Du Garde százados úr! Beszélt ön november 3-án
telefonon a vádlottal?

— Igen. Neulleyben voltam, ott van a Du Garde kas-
tély, anyámat látogattam meg. Délután öt vagy hat órakor
Toulet kapitány telefonált, hogy nincs dolga este a hadügy-
ben és szeretne együtt vacsorázni a húgommal és velem.

— És miért nem vacsoráztak együtt?

— Visszafelé jövet a kocsi defektet kapott.

— Milyen természetű volt ez a defekt?

— Úgy tudom, elfogyott az olaj. Nagy köd volt és fele-
úton Párizs felé a kocsi felmondta a szolgálatot. A soffőr
elment a legközelebbi községbe, hogy garázst keressen és
bevonattuk a kocsit. Közben éjfél lett, úgy, hogy egyene-
sen hazamentem a lakásomra, azonnal felhívtam a vádlot-
tat, de nem felelt a telefonja.

— Milyen embernek ismerte Toulet-t?

— Én derék, jellemes, okos és jó embernek ismertem.

Különben semmi esetre sem egyeztem volna bele abba, hogy eljegyezze a húgomat.

— Köszönöm. Következő tanú: Roger Duplineux soffőr!
Du Garde soffőrje lépett a terembe.

— November 3-án éjjel Du Garde százados úr autója defektet kapott az országúton. Milyen defekt volt ez?

— A legfurcsább. A carter csavarja meg volt lazulva és lassan szivárgott ki az olaj.

— Mikor vette ezt észre?

— Sajnos, későn. Csak akkor, mikor már besültek a dugattyúk. Ez annyit jelent, hogy az átmelegedett, kiszáradt motorrészek olaj hijján nem tudnak működni.

— Lehet, hogy már odafelé kezdett az olaj szivárogni?

— Ki van zárva. Félúton besült volna a gép. Különben is később a garázsban megnéztem a cartert és láttam, hogy össze-vissza van karcolva a csavar körül, mintha egy nem errevaló nagy francia kulccsal lazították volna meg. Közvetlenül indulás előtt Neullyben a garázsban kellett meglazulni az olajcsapnak ahhoz, hogy még negyven kilométert futhasson a kocsi, amíg az egész olaj kifolyik.

— Az nem lehet, — kérdezte a védő, — hogy valaminek nekiütődött a kocsi alja és ettől megnyílt a lefolyó?

— A csavar éppen csak, hogy egy kissé meg volt lazítva. A műhelyben megnéztem a tartályt. A carter alján, a szelep körül félkör alakú karcolások voltak.

— Vallomására megesketem.

Miután kiment a soffőr, az elnök Toulethez fordult.

— Ez az alibije összeomlott. Maga találkat beszélt meg Du Garde-el, de közben gondoskodás történt, hogy a százados ne jöhessen el a randevúra. Maga a legnagyobb vétket követte el, amit csak ember elkövethet. Legalább feleljen érte, mint férfi és vallja be.

— Ártatlan vagyok, — mondta csendesen és nyugodtan Toulet. — Tudom, hogy végem van. De nem vallhatom bűnösnek magam, mert ártatlan vagyok és erről még a tábor-szernagy úr is meg fog győződni valamikor.

Toulet nagyon sápadt volt, de nyugodtan és határozottan beszélt.

— Elrendelem az írásszakértő kihallgatását.

Az írásszakértő nem vallott terhelően.

— Kétségtelen. — mondta, — hogy a november 3-án bejegyzett aláírás a portás könyvében alig különbözik a többi Toulet aláírástól. Nagyon könnyen lehetséges, hogy ő maga írta. De mégis egy-két csekélységben eltérő...

— Azt állítja, hogy az aláírás nem Toulet kezeírása?

— Ezt nem állítom. Én csak konstatalom, hogy néhány apróságban ez az írás különbözik a többitől. De előfordulhat az is, hogy ugyanaz az ember más hangulatban, a toll, vagy a papír rossz fekvésénél fogva nem pontosan úgy írja le a nevét, ahogy szokta.

Most az ügyész egy ívet tett az írásszakértő elé.

— Meg tudná mondani írásszakértő úr, hogy az íven látható három aláírás közül melyik a vádlott kezeírása és melyik hamisítvány?

Figyelmesen nézte az ügyész asztalára dőlve, aztán rámutatott az egyik aláírássra:

— Ez a hamis, kérem.

Az ügyész átnyújtotta a papírlapot az elnöknek:

— Mind a három aláírás Toulet kezeírása. A papirost tanúk hitelesítették. Megállapítom tehát, hogy a hipotézisekre épülő írásszakértői tudomány nem befolyásolhat komolyan egy ítéletet, amelynek alapját csak tárgyi bizonyítékok képezhetik.

— Amely tárgyi bizonyítékokat ebben az esetben a vád is nélkülözi, — vetette közbe az ügyvéd.

— Toulet, lépjen ide, — mondta az elnök és átadta az ívet Touletnek, — mind a három aláírás a magáé?

— Mind a három aláírás tőlem származik, — mondta egy futó pillantás után és újra átnyújtotta az elnöknek a papirost.

— Legjobb tudomásom szerint vallottam, — mondotta az írásszakértő.

— És nem tévedett, — szólt közbe Toulet. — A portásnál talált bejegyzés november 3-áról hamisítvány.

Az ügyész felállt.

— A védő úr szerint a vád nem alapult tárgyi bizonyítékokon. A tárgyi bizonyítékokat azonban helyettesítheti a koronatanú. Ezt elismeri, ügyvéd úr, nem?

— Úgy van.

— Kérem Joseph Larnac lakáj kihallgatását.

Toulet lakája lépett be. Reszketeg, ősz ember volt. Ötven éve állt a család szolgálatában.

— Toulet! — mondta az ügyész, — maga azt állítja, hogy november 3-án éjszaka nem volt kint a lakásból. Fenntartja ezt?

— Fenntartom, miután ez az igazság.

— Joseph Larnac, mit szól maga ehhez? — kérdezte az elnök.

Az öreg lakájnak a szájaszéle rángatózott és elcsukló hangon mondta:

— Nem igaz! Az én ablakom a kapu mellett nyílik az utcára... Hajnalban jött haza a kapitány úr!... Valamit keresett a zsebében... és az utcai lámpa alá állt... Éppen az ablakom előtt... Az aktatáska is a hóna alatt volt... Ó, Istenem!... hogyan is tehette!... — És zokogás rázta... Toulet falfehéren állt. Szeme kimeredt, mintha kísértetet látna és úgy suttogta:

— Joseph... öreg Joseph... te engem... engem láttál?

— Igen: A lámpa fénye éppen az arcára esett. Oh, Istenem! Hogyan is tehette!... Egy Toulet!... Egy Toulet elárulta a hazáját!... — A döbbsent csendben csak a lakáj görcsös zokogása hallatszott. Aztán az elnök krákogott egyet és enunciálta:

— Vallomására megesketem. — Az öreg kitámolygott a teremből.

— Vádlott! Lehetett valami oka ennek a lakájnak arra, hogy hamisan valljon maga ellen?

— Nem... Joseph Larnac a legtisztességesebb ember, akit valaha ismertem... Születésemtől fogva mellettem van, mindig hűséges, ragaszkodó és becsületes volt. — Újra nyugodt lett és leült a vádlottak padjára.

— Kíván valamit mondani az utolsó szó jogán?

— Kérem, ne ítéljenek halálra. Nem a haláltól félek, de nem halhatok meg addig, amíg ez a gyalázat tapad a revemhez.

Életfogytig tartó szigorított fegyházra ítélték, amit hazájától távol, rangjától megfosztva, a hadseregből kicsapva, Cayenne poklában kell eltöltenie.

— Köszönöm, — mondta a vádlott.

I.

Egyetlen ember volt, aki a kétségtelen bizonyítékok dacára, mintegy mániákus, mert más alapja igazán nem volt erre, úgy hitt Toulet ártatlanságában. Ez az ember Donald százados volt. Az ítélet estélyén együtt ültek Du Garde lakásán. Valamennyien Toulet egykori barátai. A hangulat komor volt. Claire, Toulet menyasszonya, idegösszeroppanással feküdt egy szanatóriumban. A főtárgyalás napján még hitt valami csodában, csökönyösen és félőrülten. Az ítélet után csak annyit mondott: „ártatlan volt“, azután valami merevgörccsszerű állapotba esett.

Együtt volt a szűk baráti kör, amelyből csak Toulet hiányzott. Du Garde és Donald századosok, Lauyanel százados, Desposlin ügyvéd, gyönyörű leányával, Emmyvel. Emmy Desposlin telt, asszonyos idomú nő volt, már a harminc év körül, híres zongoraművész nő. Köztudott dolog volt, hogy Du Garde kapitány és a leány között van valami. Egyesek szerint a kapitány feleségül akarja venni. Du Garde, úgy látszik, még nem jött tisztába az érzelmeivel és társaságon kívül csak nagyon ritkán mutatkozott Emmy Desposlinnel. A lány kitarló udvarlói közé tartozott doktor Ranat Zelim, egy arab származású, jónevű orvos, mesés vagyonú emir fia, aki jelenleg a Pasteur-intézetben volt segédtanár. Az orvos, aki gyermekkorától élt kint Párizsban, elfranciásodott, sőt el európaiasodott. Nyájas, finom kozör lett, amellet komoly tudós. Emmy doktor Ranat udvarlását szívesen fogadta, bár úgy látszott, hogy Du Garde, ez az okos, imponáló katona még jobban tetszett neki.

— Én éppen eleget foglalkoztam az esettel, hiszen jóformán egyedül az én érdemem volt Toulet leleplezése, — mondta Lauyanel, — sajnos, kétségtelen, hogy ő a bűnös. Különben minek hazudott volna annyit. Miért tagadta volna, hogy 3-án bent volt a minisztériumban. És az a nevetséges állítás, hogy egész éjjel otthon volt... Mikor azon az estén elárulta magát és kijelentette, hogy nem járt a minisztériumban 3-án, azt hittem, elájulok a meglepetéstől...

— Toulet ártatlan volt, — mondta Donald. — Gyer-

mekkorától fogva ismerem. A legbecsületesebb férfi a világon. Nem tudom, mi történt, nem értem, hogy történt, kétségtelenül a világ legrejtélyesebb ügye, de Toulet becsületességében úgy hiszek, mint a magaméban.

— Csak ne nagyon hangoztasd... — mormogta Lauyanel.

— Sőt ellenkezőleg. Ítélet után felmentem a hadügy-miniszterhez. Ott volt La Notte tábornok is. Határozottan kijelentettem, hogy meggyőződésem szerint Toulet ártatlan.

— És mi lett az eredmény? — kérdezte Desposlin.

— Gyors eredmény mutatkozott. Délután parancsot kaptam, hogy tíz rapon belül jelentkezzem Afrikában a spahiknál. Váratlanul rájöttek, hogy képességeimnek Afrikában tágabb tere nyílik. Ez azonban nem változtat azon, hogy fenntartom és hangoztatni fogom: Toulet ártatlan!

— Én nem értek hozzá, — mondta az orvos, — de az bizonyos, hogy a kapitányt a legkülönb embernek hittem és szó nélkül rá mertem volna bízni a vagyonomat. Még ma is megfoghatatlan előttem.

— Én azt hiszem, valami hipnotikus hatás alatt állhatott, — szólt közbe Du Garde, — csak így tudom magyarázni. Hipnotikus álomban cselekedett. Van ilyen, doktor?

— Hogyne, — mondta megfontoltan az orvos, — a ponyvaregényekben. Még ha fel is tételeznénk, hogy van poszthipnotikus szuggeszió, ilyen hosszú lefolyással és a visszaemlékezésnek ilyen teljes hiányával nem lehetséges.

Hosszasan hallgattak. Úgy ültek együtt, mint akik egy kedves, elhunyt hozzátartozóra gondolnak vissza.

— Nem lehetett valami ró a dologban? — kérdezte Emmy, de azonnal megbánta, mert eszébe jutott, hogy a beteg Claire, Du Garde húga jegyben járt Toulettel.

— Amit a legkevésbé értek, — terelte ügyesen másra a szót Rana, — az a pincérek tanuvallomása. Nem tudok elképzelni egy pezsgős poharat Toulet kapitány kezében. Olyan puritár, nívós embernek ismertem... Még most sem bírom elhinni, hogy valaki így tudjon komédiázni...

— De azt csak senki sem állíthatja, hogy ez a hűséges öreg inas hamisan vallott a gazdája ellen? Maga Toulet erősítette meg a vallomását, — mondta Lauyanel.

— Igen! Ez ő volt! — mondta Donald. — Megerősítette a koronatanu vallomásának a hitelét, nem törődött azzal, ha halálra is ítélik, mert tudta, hogy az öreg inas tévedhet, vizionálhat, de feltétlenül becsületes ember.

— Kétségtelen, — szólt most Desposlin ügyvéd, — hogy nincs a világos polgári, vagy katonai törvényszék, amely felmenthette volna. Sőt. Szerintem a legenyhébb ítéletet hozták, amit ilyen bűnre ki lehet mondani, ennyi súlyosbító körülmény után.

— Ez igaz, — mondta Donald, — én is azt hittem, hogy halálra fogják ítélni a szerencsétlent. De az elnök két hadjáratot verekedett végig, mint Toulet marsall bajtársa. Azt hiszem, azért tette meg, amit tehetett, bár nem tudom, hogy jobb-e a halálnál a kiszabott büntetés.

— Csak azt csodálom, — mondta Lauyarel, — hogy nem fogadta el a felajánlott revolvért...

— Gyáva lett volna, ha megteszi! — dörögte Donald, — ezzel csak azoknak tett volna szívességet, akik vele fedezték aljas bűneiket! Én mondom nektek, hogy a Toulet-ügy még nincs befejezve.

A jelenlévők közül senki sem bízott ebben, de nem szálltak vitába a fanatikus Donalddal. Nem maradtak sokáig együtt. Nyomott hangulatban váltak el és Donald hazament csomagolni, hogy elutazzon Afrikába.

II.

... Egy század katonaság állt a hatalmas udvaron. Félárbóca eresztették a trikolort. Távolról tompa dobpergés hallatszott. Közeledett... Toulet kapitány jelent meg. Két szuronyos őr kísérte és egy káplár. Mögötte tompán peregetek a dobok. Lassan lépett el a század előtt. Fegyverek a lábnál. Tisztelgés nincs, ahogy napiparancsban jött: „Reggel nyolc órakor csuklógyakorlatok helyett Toulet kapitány lefokozása. A legénység tudtára adandó, hogy a régi rangjelzésének birtokában ellépő kapitányrak tisztelgéssel ne szolgáljon.” Tram... tram... szólnak a dobok és halál-sánadtan, de egyenes testtartással haladt a kapitány őrei között. „Állj!” A dobok elhallgatnak. Duhanal ezredes fel-

olvassa az ítéletet. A kaszárnya kapuja előtt csödület. Megperdülnek a dobok. Trombita recseg, most már hosszar, végig az egész szégyenteljes gyászszertartáson. A káplár egy kis ollóval jön és lehullanak a rangjelzések, sapkarózsa, epoulettek, egyetlen gomb kivételével valamennyi koppanva esik a földre. Mint szemét hever a kapitány lábárál egy család száz esztendő s katonai becsületének minden jelképe és bemocskolja az aprószemű, híg párizsi eső. De Toulet ezt talán nem is tudja, szoborszerű merevségben, messzebámuló szemekkel áll ott, holt fehéren, mozdulatlanul, csak egy recszerésre figyel fel. A kardja kettétörve hullik a sárba.

„Toulet közlegényt, a hazaárulót, a francia hadsereg kítaszította magából! Így jár minden árulól!” — hallotta valahonnan harsogni... Igen... ez Duhanel hangja... De érdekes, mintha sokkal messzebből jönne a hang, mint ahol most az ezredest megpillantotta... Úgy érezte, ezen nevetni kellene... Valami csiklandozta belülről... Megint a dobok!... Egy gombbal összefogott kabátjában, ronggyá vágdosott sapkában, üresen fityegő kardtokjával, mint egy tuskó indult visszafelé mereven, leesett állal és ámuló szemmel... De egyszer csak visszafordult, lesöpörte a sapkát a fejéről és ökölboszorított kézzel szemben állt a merev falanksszal. Döbrent csönd lett. Megörült? Hirtelen mosolyogva, lelkesen felkiáltott: „Éljen Franciaország!” Azután nyugodtan ment, pörgő dobok előtt, szuronyos öreivel viszsza a cellája felé...

...Philippe kapitány, a fegyencszállító hajó parancsnoka, rövid jelentéssel zárta le a Toulet-ügyet: „A nyílt tengeren, pillanatnyi elmazavarában, száz mérföldnyire a legközelebbi szárazföldről, a Leon Toulet nevezetű, százhetes számú fogoly a korláton át a tengerbe vetette magát és Lacre-nelle őrszem által, közvetlen közlről fejbőlöve elmerült...”

Az aktát egy hatalmas csomóhoz költötték, amelyre az iktató szám mellé ez volt írva: „Toulet-ügy.”. Két hatalmas kéz erősen megrántotta a zsineget, a nagy köteg írás szuszszanással összelapult, durva kezek vitték, vitték sok, sok lépcsőn le a pincébe, a hatalmas íratárba és belökték az egészet az iktatószámmal megegyező jelzésű szekrénybe, azután becsapódott az ajtó.

A Toulet-ügyet ad acta tették.

A pokol zsoldosai.

I.

Nyomban Taurirt mögött, a Nagy Atlaszt keresztülvágó Guiri-út két részre ágazódik. Az egyik ág Tarudanton keresztül Agadirig ér, miközben a Siruák keresztezi, amelynek hegyei szörnyű szakadékokkal, furcsa, gigantikus tömbökkel olyanok, mint a történelem előtti korszak katasztrófáinak kőbe írt félelmetes naplója. Egy keskeny ösvény vezet az óriási sziklák között, szakadékok és előredőlő bazaltkolosszusok mellett, amit hihetetlen erőfeszítéssel, hosszú-hosszú évek alatt vájtak ki ezen a lakhatatlan, járhatatlan vidéken a katonák. Az egyik, több száz méteres szakadék felett egy ember lógott le, kékülő, görcsös ujjakkal kapaszkodva a kiálló szikladarabokba és még hallotta maga alatt a lezuhanó öszvér vésznyerítését. Arca eltorzult a kikerülhetetlen halálos esés tudatában, az ujjai már érzéketlenné váltak.

Fent a keskeny ösvényen két légionista állt elhúzódva a meredély szélétől. Egy harmadik társuk volt a szerencsétlen, akit lerántott az öszvér és most ott függött egy lépcsőnyire tőlük a szakadék felett. A két légionista, ha letérdel és egy-egy kezénél megfogja a póruljártat, könnyűszerrel megszabadíthatná. De ezek csak álltak és nem vették le egymásról a szemüket. A szakadék felől egy nyögő, gyenge hang hallatszott: „Jerome... Jerome, segítsetek! Lemondok mindenről! Nektek adok mindent! Esküszöm!... Nem bírom már! Húzzatok fel!” A két ember közül az egyik cigarettára gyújtott. Hallgatólag megállapodtak valamiben és bólintottak. „Jerome! Krisztus szent sebére:... Nem bírom! Ne hagyjatok!...” A Jerome nevezetű megszólalt: „Ne légy csökönyös, Patt. Nem segíthetünk rajtad... Nemcsak a részed miatt... Ha én föléd hajolnék, hogy megmentselek, csak azt érném el, hogy Lucas letaszítana engem is. Halj meg békében...” A szakadék felől már csak elhalóan érkezett a hang: „Ne hagyjatok... nem bírom...” Azután zuhanó törmelékek zöreje hallatszott és rekedt, borzalmas férfisikoly. Másodpercek múlva egy puffanásszerű zaj... Az

ember leért. A két légionista csendesen elindult visszafelé az ösvényen...

A „báró“ kis viaszdarabkát nyomkodott rá a gyufa végére. A viaszdarabkát egy másik gyufa lángjánál épp, hogy megmelegítette, azután a nedvedző viasszal, nagy gonddal, finoman bekente az asztalon heverő bőrholmikat, hogy olyan állapotba hozza a felszerelését, amely a világ legszigorúbb szolgálati szabályzatának megfelel. Hogy egy közönséges bőrdarab a kívánt állapotba kerüljön, ahhoz olyan komplikált segédeszközök, olyan türelmes, nyugodt, hosszantartó munkálatok voltak szükségesek, amire a légionista szabad idejének nagy részét kellett rááldoznia, ha csak a legszigorúbb büntetést nem kockáztatta meg. Ezek a gombok, szíjak, csattok úgy ragyogtak, csillogtak, világítottak és feszültek, állandóan olyan parádés felkészültséggel, gögös előkelőséggel, hogy az udvaron felsorakozó helyőrséget a nap bármely órájában mintegy permanenciában találhatta a legfelsőbb díszszemle is.

A „báró“ e katonák között is a legkatonásabb volt. Valahonnan az északi szélesség hatvanadik fokáról jött, finn vagy dán lehetett, senki sem tudta biztosan. Jól beszélt franciául és a légio számos rációja között nem akadt honfitársa. Barátja sem. Azt suttogták róla, hogy mágnás. Ez a légio örök legendája. Nem egy ilyen mágnásról derült már ki, hogy zsebtolvaj. A „báró“, neve Laverborg volt, egy éve szolgált már itt Sidi Bel Abbésben. Eleinte franciául sem tudott jól. Nehezen ment a kiképzése, mert a finn nyelvre nem találtak tolmácsot. Az egyik emeleti teremben lakott és körülötte már régen megalakultak a két-három tagból álló baráti csoportok, csak neki nem volt barátja. Szíves és szolgálatkész volt, de nem barátkozott. Nem gyűlölték éppen, de népszerű sem volt. Citrom, a kis féleszű szabó azt mondta rá, hogy herceg. A káplár, aki ott aludt szakaszával a szobában, úgy vélte, hogy pincér lehetett, vagy parkettáncos, mert szerinte ezek „jobb emberek voltak“. Dávid, a sovány, vörös, kis lengyelzsídó, aki a cári romantika híve volt, gárdakapitányt sejtett a báróban. Minthogy megszokták ezen a helyen a külörlős embereket, a joggal titkolózókat, az okkal zárkózottakat, a báró ügyét sem nagyon feszegették. Nem is lett volna semmi baj, ha Hufeisennek nem lopják el a derékszíját. Ez tulajdonképpen nem is szá-

mít lopásnak. Úgy revezik a légióban, hogy „ellátja magát“. Ha az embernek nincs valamije — hát ellátja magát vele. Meddő dolog lenne a katonai raktárból tartalék felszerelési cikket kérni. Mert elsősorban a kért cikk helyett 14 nap *salle de police*-t adnak. Az ember tehát nem is nyomozhat a zord felettéseihez, hanem „ellátja magát“. Mondjuk, a szomszéd ágyon alszik valaki és kint fekszik mellette a szappana. Erre ellopom és ha nekem történetesen a kapcám hiányzik, akkor a szappant olyan emberrel cserélem ki, akinek van egy felesleges kapcája. Lehet, hogy éppen az erylém. A néhai szappan tulajdonosa erre szintén ellátja magát. Persze, ha derékszíj, vagy sapka tűnik el, akkor már komolyabb az ügy. Az ilyesmit ugyanis eladják. Dacára annak, hogy úgy az árubabocsátó, mint a vevő haditörvényszék elé kerül, ha rajtacsípi. Ha puska tűnik el, akkor a károsult is. Szóval, Hufeisennek eltűnt a derékszíja.

Hufeisen bajor volt. Két méter magas, szeplős, szőke és rendkívül brutális. Sokszor produkálta magát azzal, hogy meghajlította a vasat. A légió híres és rettenthetetlen verekedői közé tartozott. Miután a reggeli gyakorlatig volt csak ideje ellátni magát, a forró délutánor jórészt meztelenül heverő katonák valamennyien felcsatolták derékszíjaikat. Nagyon furcsa látványt képeztek így, pőrén, testükön a „*ceinture bleue*“.

A bárót valamiért hívatta a káplár. Öt perc múlva jött vissza. A derékszíja, amelyet éppen tisztított, nem volt már az asztalon. Némelyik látszólag olvasott, volt, aki félig lehúnyta a szemét, de valójában mindenki figyelt. A báró egy csajka forró feketét hozott egyúttal a kintinből. Csodálkozva nézett az asztalra, ahol az előbb a derékszíja volt. Azután lassan körüljárt a szeme az ágyakon. Hufeisernél megállt. A szobában egy szű sercegése hallatszott. Odament a bajorhoz és udvariasan, de nagyon halkán és hidegen így szólt:

— Vegye kérem le a derékszíjamat.

Hufeisen felült és végignézte.

— Megbolondult?! Honnan veszi, hogy ez a maga derékszíja?

— Ott a rézlap aljába bekarcoltam a nevem kezdőbetűit. Nézze csak meg.

A bajor most már kiegyenesedett és a nyakát előre-görbítve ordított:

— Hát akkor az én derékszíjamba karcolta a nevét! Érti?!

— Nem értem. Hogy gondolja ezt? — mondta a finn csodálkozva és udvariasan.

— Úgy értem, hogy lopta! Az én derékszíjamat elloptal!

Mikor a bajor másodszor mondta ezt a szót, hogy „lopta“, a báró a forró kávéval telt csajkát az arcába vágta. Hufeiser elvakultan, leforrázva, kínjában üvöltve zuhant hátra. A báró letérdelt és villámgyorsan elvette a derékszíját. A kávé már hűlt valamit a kantintól a kaszarnyáig, de még mindig nagyon forró volt és a bajor, aki azt hitte, hogy megvakult, úgy üvöltött, mint egy félig nyúzott bika, amíg az őrmester nem rohant be, aki egyáltalán nem volt leforrázva és nem fájt semmije, de üvöltésben messze túlszárnyalta Hufeisen teljesítményét.

— Mi van itt?! Verekedtek, disznók! Na megálljatok!! Megálljatok, rothadt patkártyok! Barmok fiainak a fiai!...

Tizennégy nap pelotot kaptak mind a ketten.

II.

Hátul, az udvar mélyén tornácot képező oszlopsorok mögött volt a légió gyönyörű börtönintézménye. Kisebb-nagyobb cellák, sötétek, hidegek, féregsek és koszosak. Takaró, párta, köpeny nélkül kellett itt tartózkodniok az elítélteknek. Sem pad, sem szék, négy fal és a padló képezték a berendezést is. A rabok az úgynevezett munkaruhában, fehér, durva vászonuniformisban, szigorú vizsgálat után, amely megfosztotta őket minden külör. fehérnemű darabtól, vagy becsempészendő rongytól; ebben a mészfalú, kőpadlós helyiségben állhattak, vagy fekhettek, a padlóra dőlve, vagy a falnak támaszkodva, tetszésük szerint. Nem mondom, hogy a falnak támaszkodás pokoli kényelmét jószemmel nézték a sarzsik, de miután a falakat nem lehetett eltávolítani, tehát ezek a piszok barmok fiainak a fiai, keleti kényelemmel nekitámaszkodtak. Mon Dieu! és még azt mondják, hogy a légióban szigor van! A piszkos, bagónyállal teleköpött, ragadós padlón fekvé és dideregve lehetett eltölteni

a hideg afrikai éjszakát. Egy rap mulva mindenki ugatásig berekedt, mindenhol ragadt, összetapadtak a hajcsomók a fején. Megjegyzem, ennél enyhébb büntetés nincs a légióban. Meg is szokják a katonák, csak az újoncok szenvednek tőle és néhányan tüdőbajosak, vagy mindenféle vese-, hólyag-, bélgyulladással és hurúttal kerülnek a spahi kaszára mellett elterülő szép, hősök temetőjébe. No, szép kis hősök! Van is róluk egy káromkodása az őrmesterek, amelyben az ilyen újonc bleu-k tulajdonképpen rosszerkölcsű anyabékák leszármazottainak korcs béka ivadécai. Az elmondott intézmény tulajdonképpen csak a „Celulle”. A „pelott”, az egy akrobata mutatványokkal súlyosbított áristom büntetés. Ugyanis reggel, midőn a rabok elzsibbadt tagokkal, kékrefagyva, kínos álomban gubbasztanak a padlón, beordít a káplár harsáry, vidám baritonja: „aux apèritif!” Az apèritif nagyon kellemes francia népszokás. Ehgyomorra, reggeli vagy ebéd előtt felhajtanak egy-két pohárka mentholos italt. Mondanom sem kell, hogy a légióban az apèritif nem azt jelenti, hogy az elgémberedett cellalukók mentholos italokat kapnak. A hasonlóság csak abban áll, hogy ez az apèritif is ehgyomorra történik és szintén élvezet. A káplárnak. A káplár ugyanis kiáll az udvar közepére és megvárja, amíg a kutyák ivadékaik az ivadékaik felveszik magukra a „pelott” nevezetű hátizsákot, pontosan tizennégy kiló homokkal és kövel. A csontjaik fájnak a kemény padlótól, a szemük leragad az álomosságtól, gyengék a rossz táplálkozástól, ami kenyérből és vízből áll. Időközben kisütött a forró, reggeli rap és most a tizennégy kilós pelottal megterhelve, egy teljes órán keresztül körbe kell futni az udvar egy árnyékmentes helyén. Középen áll a káplár, mint egy cirkuszi istálló-mester és időnként taktusra recsegi: à droit... à droit... à droit... Zörögnek a kövek, fújtatnak a tüdők, csattognak a bakkancsok és az elcsigázott emberek a forróságban rohannak körbe, kínban és szédelegve az egyre súlyosabb pelottal a hátukon. A káplár később, miután a látványban kimerült, leül egy ládára és pinárd nevű olcsó vörösborot hozat a kantinból. Minden korty után jóindulatú serkentéssel szól: „à droit... à droit, az istenit a pofátoknak”.

Ezután haldokolva a szomjúságtól, felsöprik az udvart, az áristomot, kihordják az almot az istállóból és csak dél-

ben kapnak kenyeret és vizet. Ebéd után megint egy óra pelott, ez már a legsúlyosabban tűző, gyilkos afrikai nap-sugár alatt. Egyre többen esnek össze. Természetesen az ájulási idő nem számít bele az órába és ha valaki tizenöt-ször esett össze, akkor másnapig is szaladgálhat az udvaron, de a napi háromszor egy órát le kell futni. Eközben szoktak hirtelen meghalni a békák ivadékainak azon ivadékai, akik egy-, vagy két éjszaka folyamán vesemedence-gyulladást, vagy gyomorhurútot kaptak. De ez ritkán fordul elő és kizárólag nyavalyás „kékekkel“, akik az őrmester szerint abban a tévhitben jelentkeztek a légiónál, hogy az tulajdonképpen pihennivágyó csirkefogók nyugdíjintézménye, ahol az ilyen rühes kutyák reggeltől estig függőágyakban heverésznek és ha a kincstár költségére kiválóan bezabáltak, akkor feslett hölgyek szórakoztató táncát szemlélik. No, az őrmester azután kellő alapossággal osztatja el ezt a tévhitüket.

III.

A fiatalember ott feküdt a piszkos padlón, lehúnyt szemmel. Három és fél óra alatt futotta le az egy óra pelott. Nyolcszor esett össze. Gyerekarcú, diákos fiú volt, fehér bőrén látszott, hogy jóltáplált, ápolt ember, legfeljebb húsz-huszonkét éves. Valami úri gyerekszobából kerülhetett ide a légióba. Öt nap előtt érkezett meg az újoncszállítmánnyal. Egy öreg légiorista „ellátta magát“ a fiatalember munkanadrágjával. A szerencsétlen „bleu“ nem tudta, hogy neki is lopnia kell, hogy ez tulajdonképpen nem is lopás, hanem tradíció. Egyszerű észszel jelentette a dolgot az őrmesternek, aki erre rendkívül közvetlen formában emlékezett meg a fiatalember egész családjáról, felmenőin az ősök ősének az őséig, aki egy kikapós természetű varangyosbéka anyjának az anyjától származott! Ennyit a nadrágról. A továbbiakban, hogy némi fogalma legyen a légióról, ahol nem lehet függőágyakban heverészve stb., stb., nyolc nap pelottot kap és ha azután sem kerül elő a nadrág, akkor az őrmester istenére mondvá, nagyon meg fogja siratni azt a pillanatot, amikor volt pófája becsületes, vitéz és remek katonák közé jelentkezni! Rompez!

... Most ott feküdt a padlón ájultan, harminc kilenc fokos lázzal, reszkető tagokkal, kimarjult vállal, lihegve. Hufeisen összefonta maga mögött a karjait és a falnak dőlve állt. A báró ott térdelt a fiú mellett és a pulzusát fogta. Jött, az amerikai, felhúzott térddel, összegömbülve, mintegy a saját testének melegét koncentrálna, hortyogva aludt. Achmed, az óriási török guggolva ült és a falnak támaszkodva, hátracsúszott fejjel, leesett állal hortyogott. Ez a harsonázó hortyogás jól jött a raboknak, mert távol tartotta a patkányokat. Sajnos, a hangyák, svábbogarak és a százlábúak, vagy bátrak voltak, vagy süketek, de egyáltalán nem zavartatták magukat, sőt, akadt egy elszánt százlábú, amelyik egyenesen befutott Achmed nyitott szájának kráterébe. Vége lett.

A báró levetette kabátját és betakarta vele a fiút. Azután letekerte a kapcát és odatette a rongyokat a beteg feje és a padló közé. A vízadagját már megiltatta vele és az újonc még mindég víz után hörgött lázálmában. A báró elkeseredve, tehetetlenül ült mellette.

Hufeisen eddig némán nézte, amit csinált. A szája és a halántéka között egy hosszú sebtapasz volt.

— Odaadhatja az én vízadagomat is, — mondta és tovább állt mozdulatlanul.

A báró mormogott valamit, elvette Hufeisen korsóját, egy keveset a zsebkendőjére öntött belőle és lemosta a beteg arcát, a többi megiltatta vele. A fiú elaludt. A báró ingujjban ült és fázott.

— Nem fogja kibírni a nyolc napot, — mondta a báró.

— Azt hiszem, már nem tart nyolc napig ez a mocskos élet, — mondta Hufeisen. — Már egy éve vagyunk idezárva. Szeptember van. Nemsokára megindulnak az offenzívák. De ez a nagy, egyéves pihenő azt jelenti, hogy valami rendkívüli lesz. Három éve szolgállok, de ilyen hosszú csend még nem volt.

Ide hallatszott a Giama el Fana mecsetjéből az inám éneke. A magas, rácsos ablakon egy kis holdfény lopakodott be. Az éjszaka percről-percre hűlt.

— Olyan titokzatosak... — monologizált tovább Hufeisen, — pedig minden újonc tudja, hogy mire készültek egy évig... a Tafilalettet akarják. Írtózatot harcolni lesz. Meglátja. Soha ilyen nagy szállítmányban nem jöttek újoncok,

Tegnap a spahi laktaryába egy egész szenegál ezred érkezett. És mennyi repülőgép... Azt hiszik, hogy mindenki hülye. Ez lesz a gyarmatosítás utolsó felvonása. Verdamm! Micsoda vérfürdő lesz! Tegye rá az én kabátomat is...

Achmed hortyogott. A hideg éjszakában kísértetiesen halaltszott a távolban üvöltő, gurgulázó tenor: „Allah ill Allah Mohamed rasul Allah!...”

Öt font!

I.

Hufeseinnek csodálatosan igaza volt! Másnap reggel apèritif helyett az udvarra vezényelték őket. Ott állt az egész század. Ujabb kékek is érkeztek, félig még civilben ácsorogtak. A kürt megszólalt, a káplárok végigrohantak a sorok előtt és kürtszó után elhangzott az őrmester kiáltása: „fixe!” Megjelent egy kapitány és egy hadnagy is. Valamelyikük írtett az őrmesternek, aki egy papírlapról felolvasta: „Napi-parancsban jött: a második század legénysége és altisztjei előre felvehetik kétheti zsoldjukat. Az ezredes úr minden ember számára további parancsig, napi öt óra szabadságot ad, takarodóig. Akik tizennégy napnál rövidebb időre, vagy akik hosszabb időre, de csak a szolgálati szabályzat megsértéséért vannak büntetés alatt, azoknak a hátralevő időt elengedik.”

Nyomban utána felhangzott egy kiáltás: „Prêt!” és mindenki rohant a századirodába, hogy felvegye a zsoldját. Egy óra múlva a kantin zsúfolásig tömve volt ájult-részeg emberekkel. Medinát, Marokko arab külvárosát, ahol citerás lebújok, kávéházak, csodadoktorok és jósök találhatók, nagy számban özönlöttek el a légionisták. Marakesch köfállal körülvett városrészét, ahol a köfal mögött mindenféle színű nők élnek, kiközösítse, elzárva és megvetve, ócska, többszáz éves arab épületekben, megtöltötték a vörös kepik. Estig kétszer vonult ki az őrző, számos súlyos sebesült, nyolc arab és három légionista halott. „Fabor! Fabor!” kiáltják mindenfelé, négy évestől nyolcvan évesig az arabok, akiknek bármi legyen is a mesterségük, mellékfoglalkozásukra

nézve valamennyien koldúsok és tudják, hogy a légionista zsoldja még sohasem melegedett meg a zsebben. A Place Sidi Carnot, ahol a légionista Clique szolgáltatja a térzenét, ma csupa kacagás, kurjantás és körül a bistrok telve vannak a pult előtt türelmetlenül tolongó katonákkal. Mindenki siet! Mindenki részeg! Mindenki boldog akar lenni!

Mert kétheti zsold előre, ez azt jelenti, hogy órákon belül hadbavonulnak a Szaharába. Kétheti zsold előre és öt óra általános kimaradási engedély azt jelenti, hogy most hosszú-hosszú hónapokig menetelni kell iszonyú melegben, verekedni kell idegen országban, idegen emberekért, pokkos kiskereskedőkért, akik most itt ülnek a Sidi Carnot-on és itt is fognak ülni, míg a légionisták, szerintük csupa canaille, ott pusztulnak szomjan a sivatagban. Tehát most sürgősen és félőrülten, mintegy komprimáltan élni kell! A békés polgárok lassan visszahúzódnak lakásaikba. A várost uralják a vörös kepik, mindenütt megerősített járőrök cirkálnak, ordító csődületek képződnek, pofonok csattannak, borízú dalok vegyülnek össze, lövés dörren, szurony csillan, füveg csörömpöl... Egy véresfejű pincér fehér kötényben segítségért sikoltva rohan az úton, arab lányok és légionisták egymás nyakát átkarolva dalolnak egy világos ablakból... Azután felharsan a takarodó és a kihalt, fülledt, mocskos utcákra leszáll a súlyos afrikai éj.

Laverborg, a báró hanyattfeküdt az ágyán, egy hatalmas szürkefedelű iratcsomót tanulmányozott és ceruzával időnként jegyzett valamit. A légióban mindenkinek van bogara és így a szobatársai hamar belenyugodtak Laverborg furcsa szokásába, szürke fedelű iratcsomójával, ami még angolmániásabb ízt adott zárkózott, előkelő viselkedésének. A báró szobatársai jórészt egy furcsa század tagjaiból maradtak meg. Ez volt a hírhedt harmadik század, mely majdnem megsemmisült egy ütközetben. Babonás dolgokat suttogtak erről a századról, amelynek megmaradt embereit végül beolvasztották az ötödik század egyik pelotte-jába. Ezek az emberek furcsa viszonyban voltak egymással. Összetartottak és mégis kerülték egymást. Nem látszottak barátoknak és mégis együtt maradtak. Ezek közé tartozott Hufeisen is, Dávid, a zsidó, az óriás Achmed, Citrom, a félszemű szabó, Jott, az amerikai, aki állítólag gengszter volt és még egy páran.

Íde osztották be egy év előtt Laverborgot, a finn külön-
cőt és hozzájuk került most Berg, a lányosarcú fiatalember,
akin az előrelátható hadbavonulás miatt megesett az a va-
lami, amit az őrmester szívének lehetne nevezni és raportra
küldte a főorvoshoz. Berg, alapjában véve nem is volt
gyenge, csak nem ismerte még az élet szörnyűségeit. A kór-
házban gyorsan nyerte vissza régi erejét.

Laverborg elzárta az írásokat és bement a városba.
Hufeisen összenézett Citrommal. Rajtuk kívül csak Jott tar-
tózkodott a szobában.

— Meg kellene tudni, mit böngészik ez az ember, —
mondta Hufeisen és az amerikaiira nézett. Jott vállat vont:

— Ha akarod, kinyitom a ládát. De azt megmondom,
hogy nem lopom el a holmiját. Én nem lopok katonaládá-
ból. — Odament Laverborg polcához. De hátrafelé. Egy pil-
lanatig sem fordult el a két embertől. A néhai század élet-
ben maradt tagjai sohasem fordítottak hátat egymásnak.
Jott leemelte a ládát és a kabáthajtókájából kis tűt vett elő.
Egy másodperc múlva nyitva volt a láda. Azután újra be-
zárta és visszaállította a helyére. De a szürkefedelű irat-
csomó ekkor már Hufeisen kezeiben volt. Az iratcsomó tete-
jén egy vörös körpecsét látszott. A lépcsőház felől közeledő
lárma hangzott. Hufeisen az írásokat elrejtette. Kölseff, a
köpcös, harcsabajszú orosz jött be és Ringelein. Mind a
ketten az elátkozott századhoz tartoztak. Ringelein artista
volt. Vándorcirkusz tulajdonos. Egy kisebb német városká-
ban nem kapott játszási engedélyt és nyomorában, kétségbe-
esésében felgyújtotta a vándorcirkuszt, elkergette a család-
ját és a két kiéhezett oroszánt szabadonbocsátotta. A vad-
állatok több embert szétmarcangoltak. A kopasz, negyven
év körüli berlini artista két nap múlva jelentkezett Belfort-
ban és felvetette magát a légióba.

Öter. voltak együtt a régiek közül. Komoran nézték
egymást.

— Az idej offenzíva a Tafilalet ellen megy.

Csend lett. Ennek különös jelentősége volt számukra

— Kezdődik újra a tánc...

— Nem! — kiáltotta az orosz. — Most már elég volt!
Most már alig vagyunk egy páran! Elég volt! — és körül-

nézett, mert tulajdonképpen nem is tudta, hogy kihez beszél. A láthatatlan gyilkoshoz beszélt, akit nem ismertek, aki közöttük volt.

— Lehet, hogy novemberre már beyonulnak a Tafila-leibe, — mondta Jott és felcsillant a szeme. Azután mások jöttek, nem tartoztak a régi századhoz és Jott erre füttyörészni kezdett, Hufeiser hangosan kacagott és az orosz a térdeit csapkodva kiáltotta jókedvűen:

— Ugy kellett annak a nőnek!

A kantinból részeg kórus hallatszott fel.

Néhányan hozzáfogtak a paetagenak elnevezett türelemjátékhoz gyufaszálakkal és viaszdarabokkal, hogy szíjak és táskák ragyogjanak a reggeli gyakorlathoz, esetleg az éjszakai riadóhoz. Citrom még mindig füttyörészett és Tirone, a legöregebb baka, aki már tizenkettedik évét szolgálta és megjárta Madagaszkárt, kapcára való tekerceset hasogatott egy vastag ruhadarabból, amely női alsószoknya lehetett, mielőtt Tirone ellopta. A káplár és az őrmester jött be, mögöttük egy tiszt.

„Halt! Fixe!”

Mindenki azon a helyen és azon mód, ahogyan éppen volt, mereven megállt. Tirone kifogástalan zubbannyal, de alsónadrágban.

— Valamennyien nyissák ki a ládájukat, — harsogta az őrmester, — és további parancsig gyülekezzenek az udvaron. Részeges disznók, bemehetnek a kantinba. Rompez!

Mindenki serényen magára kapkodta a ruháját, kizárták a katonaládákat és egy perc múlva csak a két altiszt és a tiszt maradtak a teremben. A hadnagy az orrát fintorgatta és lovaglóbotjával mutogatta a gyanúsabb ládákat, vagy csomagokat.

— Semmiféle szabálytalansággal ne törődjek, csempészett, vagy lopott vackokkal ne bíbelődjön, büntetendő hanyagságokat ne vegyen figyelembe, kizárólag könyv és írás után kutasson. De ne piszmogjon, maga ló! — mondta udvarias hangsúllyal a tiszt.

Egy félóra múlva a hadnagy eltávozott és aktatáskájában vitte magával a szürkefedelű iratcsomót a vörös folttal.

II.

A lány és a férfi, mind a ketten arabok; mozdulatlanul álltak és figyelték a kapitányt. Pokoli volt a hőség itt a spahi laktanyában, amely vastag, várszerű falaival, mint egy gyűjtőmedence, úgy fogta össze a forró napsugarakat, de nem bocsátotta ki őket magából, hanem kemencévé lett tőlük, szinte forrt a levegő benne. Még a szenegáli ezred trópuson született bakái is aléltn heverték szalmazsákjaikon. A lovakat félóránként mosták hideg vízzel. Gilles kapitány hátat fordított az araboknak, az ablakhoz lépett. Sivár kaszárnyairodában voltak. Fehérre meszelt falak, katonai térképpel és Foch marsall sokszorosított portréjával. Két-három bagószagú bútor: kopott citromfa íróasztal, piszkos ripsszel bevont székek és egy hosszú pad. Az íróasztal szutykos készletén kívül ott voltak még: a kapitány kardja, szolgálati revolvere, ezüst cigarettatárcája, egy nagy üveg pálinka, amelynek dugótlan nyílása körül hatalmas, fáradt dongó telepedett le és szállt el minduntalan. Egy nemrég elfogyasztott sonkászemlye morzsái feküdtek a félig megírt jegyzőkönyvön. A kapitány nem látott ki az ablakon, mert le volt eresztve a redőny. Csak állt és nézte, a könnyű redőny közei a nap fehér csíkjaait. Ezek a csíkok most az arcán és a ruháján képeztek párhuzamos keskeny árnyakat. Ingujban volt. A zubbonya az ajtóbavert fogason lógott. Kihajtott inge alatt, amelyet még ki is gomolbt végig, medalion csüngött, vékony aranyláncon. A kezében lovaglóbottot tartott. A pálca ezüst lófejben végződött. Az ingújjja fel volt gyűrve, az arca sárga volt és nyirkos, a vére időnként zúgva szállt le a fejéből és egy halvány ér lüktetett a homlokán. Nehezen állta a meleget. Hideg fürdő, európai klíma után sóvárgott és utálattal érezte a saját szájából párolgó alkoholgőzt. E pillanatban a következőket gondolta: „megörülök a hőségtől... Ha a káplár nem szerez jeget az anisetthez, akkor holnap megtanulja az Uristen nevét!... Ezek itt tagadnak... Na és? Mi közöm az egész mocskos arab bandához! Mit kell vallania?!... Mi közöm ehhez a ronda, undok sírveremhez és ahhoz a felfordult szakaszvezetőhöz?... Párizsban ilyenkor az ember kilovagol a Boisba... És Mária!... Eh! Mária pusztuljon el... Tulajdonképpen

miatta keveredett abba a pizskos részvényügybe... Igen! Istenem, hogy ette a pénzt az a nő! De hol van még a világon olyan nyak... olyan hófehér kis gödrös térd?... megérte? Fenét! Van nő, akiért érdemes volt idekerülni a mocskosba, a forróságba, az unalomba és az elbutulásba?... Nincs!... És ha nem helyezik át a szenegáliához, két hónap múlva előlépett volna. Így örülhet, hogy nem degradáltak... Istenem! Már egy éve!... Csak Máriát láthatnál! A fehér lovaglónadrág zsebéből kis kölni flakont vett elő, megnedvesítette a zsebkendőjét, végighúzta a homlokán és az orra alatt. Mély lélekzetet vett. A dörömbölő, vergődő szív percenként kívánt egy ilyen sóhajt tehetetlen légszomjában. Megfordult az ablaktól és az arabot nézte. Az egyik szeme egy fekete daganatba süppedt, a szája megduzzadt és szétrepedezett, eltört orrcsontján oldalt egy kis alvadt vércsomó száradt meg. Simon őrmester és az őrség kezének nyoma volt ez a sok sérülés.

— Na, most mondj el mindent... De ide figyelj, te kutya! Ha továbbra is tagadni mersz, visszasírod magad a kezemből az őrségre. Arról biztosíthatlak. Hogy is hívnak?...

— Muhat a nevem, uram.

— Hát idehallgass, Muhat, bizonyára hallottál már arról... hogy embereknek néha betömik sóval a száját és kifestetik a napra. És hallottál már arról is... hogy valakit összekötözve belöknék a krumpliverembe, ahol reggelre lezabálják bőrét a százlábúak... és van még ilyen sok... De elsősorban addig veretlek, amíg egyetlen csontod ép! Érted, te disznó?!... Szóval Ladrún őrzetető meg akarta csókolni ezt a lányt — a lányhoz fordult — így volt?

— Így volt, uram, — mondta nyugodtan a lány, — közvetlenül zárás előtt, egyedül voltam a söntésben és akkor az őrzetető dulakodni kezdett velem, már majdnem elájultam, mert letépett a polcra, a hátamat szorította a víz-csap és akkor...

— És akkor te lelőtted! — kiáltott az arabra. — Fellel, kutya! Mondd, hogy lelőtted, mert hangyabolyra kötöttelek!

— Nem én tettem, uram!

A kapitány minden nyomasztó kínjával, kirúgottságával, undorával és vesztetten a forróságtól, belevágott öklé-

vel az arabba, pontosan a tört orrcsontot találva, amely most egy kissé elvált az egyik porctól és a nyíláson át lassan folydogált a vér. Az arabnak a szeme sem rebbent. Gilles kapitány ismét felsóhajtott és megállt az ablaknál, háttal a két arabnak, akik a levegőbe bámultak. Elmozdította kissé a redőnyt, de mintha az előbbi ütést kapta volna vissza, úgy csapott égetően az elbizhatalan délutáni nap az arcába. Visszahullajtotta... Mária bizonyára azzal a fiatal márkival... Na! Köpök rájuk!... Banda!... Persze, itt nincs nő, aki kölnizi magát... Istenem, ha még egyszer Párizsban lehetne... Ablakai a Vendomra néztek... Ásított, a szeme előtt zúgott valami és kis pontok jelentek meg... Egyik kezével az asztalra támaszkodott és pálinkát töltött... Aztán végigmustrálta az arabot.

— Sajnálom, hogy megütöttelek, na... Csúnyán bántak itt veled. Ez a Simon őrmester egy barom. Egy pimasz barom. Ez azt hiszi, hogy ő itt az úr és összetörhet mindenkit. De csak bízd rám azt a kutyát! Az a Colomb-Becharba megy. Kezeskedem. Odakerült a Zephirekhez útat építeni. — Felkattintotta a tárcát, kivett belőle egy cigaretát és odatartotta az arabnak is az etuit, — gyújts rá, kérek. — Tüzet is adott neki. Az arab, mint egy vezényszóra, dohányzott — Nézd, Muhat, most őszintén beszélek veled, az a Ladrun egy rühes gazember volt. Ezzel egész Afrika tisztában van. A legkoszosabb őrzető volt. Meg akarta csókolni a szeretődöt és te lelőtted. Mi, franciák ilyesmit jól megértünk. Én is lelöttem volna. Egyáltalán legfőbb ideje volt már, hogy valaki ezt a frátert lelőjje. Senki sem hagyja a szeretőjét. Ha őszintén bevallod, hogy te voltál, a haditörvényszék bírái nyájasan bólogatnak majd és elküldenek esetleg egy pár évig a Szahara-vasúthoz dolgozni. Füttyülj rá. Semmi az egész. Beszéljünk egymással, mint úriemberek... — Az arcán viaszos fényben villogott a verejték és tétován végig simította a homlokát, azután nagy sóhajjal széthúzta a mellén az inget, mintha legszívesebben letépné magáról. A pillája egy másodpercre bágyadtan behunyódott és sárga villanások cikkáztak a szemhéjja mögött — ... Ez a helyes kifejezés... Beszéljünk, mint úriemberek... Persze, hogy lelőtted azt a parasztot... úgy-e, lelőtted?

— Nem löttem le, uram.

— Nem lőtted le? — Előre hajolt, összeszűkül a szem-

bogara, megrezdült az orrcimpája és újra kérdezte, nagyon tagolva: — Nem lőtted le? — Hirtelen háromszor lendült a bot. Az elsőnél sziporkázva felrepült a cigaretta az arab szájából, a másik keltő keresztbe átsapódott az arc teljes hosszán, egyetlen égő, kékesvörös szorzójelet hagyva maga után, — hát ennyit ér a barátságom, kutya?!... Hát te itt pimaszul hazudozol? Hát te kiröhögöd a lovagiasságot?! Hát nem akarsz úriember lenni, te piszok, barom?! — Sípólva lihegett, a bot darabokra tört és az arab arca egyetlen nyers, véres húsdarab lett a sűrű csapásoktól. Sem ő, sem a lány nem mozdultak. — Most öt percig még itt vagy. Aztán átadlak újra Simonnak. Tudod, mit jelent ez?

— Tudom, uram.

— Bevallod?

— Nem én tettem, uram.

Pálinkát töltött magának és felsóhajtott... Istenem, micsoda marhaság az egész és micsoda undok vadállat lett ő itt... A bagószagú hőség, mint egy meleg fürdő fogta körül a testét a feje búbjáig. Az alkohol kellemes bódulatba hozta az agyát, de a szíve még nehezebben dolgozott és a szempillái egyre súlyosabbak lettek. Egy régi párizsi melódia jutott az eszébe, azt fütyörészte csücsörített szájjal, de hangtalanul. Megtántorodott, csuklott egyet, azután zsebébe mélyesztette a kezét és megállt a leány előtt. Az egyik térdét rázta, tettetett közömbösséggel. — Neked látnod kellett, hogy ki lőtt.

— Nem láthattam, uram, háttal álltam az ajtónak, — mondta a lány.

— Ha te háttal álltál az ajtónak, mikor az őrzetű megölelt, akkor téged kellett találni a lövésnek. Most megfogtalak!

— Én éppen ellöktem az őrzetűt, ő hátralépett, hogy újra nekem ugorjon, akkor dördült el a lövés és én elájultam a kimerültségtől. Így volt, uram.

Mialatt a lány beszélt, egy kissé föléhajolt és hirtelen finom kölniszagot érzett, ismerős, kellemes illatot, amely a leány testéről áradt. Egy pillanatig behúnyta a szemét és minden vére az agyába feszült. Nem is hallotta, amit a leány mond. Máriának volt ilyen illata! Párizsnak!... A Luxem-

burg-kertnek őszfelé, mikor lehullott nagy pelyhek vastag szemétjébe süppedt a csizmája...

— Te kölnvizet használsz?

— Igen, uram... — Most először látszott a lányon ijedség.

A kapitány visszament az asztalhoz és pálinkát ivott. Lebiggyesztett szájjal mosolygott. Sárga arcáról patakozott a víz, az inge kerek foltokban tapadt hozzá és az agyán nagy morajlással csaptak át az alkoholmámor hullámai... Ujabb cigarettára gyújtott és barátságosan rámosolygott Múhatra...

— Nagyon okos voltál, hogy nem vallottál semmit. Most már elárulhatom neked... Nem volt bizonyítékunk... A törvényes rendelkezések értelmében huszonnégy órán belül vagy le kell tartóztatni, vagy szabadon kell bocsátani az olyan gyanúsítottat, aki nem tartozik a fegyveres erő szolgálatába... Örülhetsz, hogy nem puhítottunk meg. — Máris írt valamit egy lapra, odaadta az arabnak. — Elmehetsz. — Az arab nem mozdult — Nem érted? Elmehetsz!

— Nem megyek, uram.

Fenyegetően és csodálkozva állt oda az arab elé, olyan közel, hogy összeért a testük.

— Te nem mész? Te ki akarod próbálni, milyen az, mikor Simon őrmester fejjel lefelé a napra köttet és két égő gyertyát erősít a meztelen talpadra, amíg tövig ég mind a kettő?

— A menyasszonyom nélkül nem megyek, — mondta csendesen.

A tiszt hátrahőkölt. Így átlátott rajta ez a fickó?

— Ő természetesen őrizetben marad, elsősorban, mert valószínű, hogy bűntársa volt az ismeretlen tettesnek, másodszorban a koronatanút a főtárgyalásig nemcsak jogunk, de kötelességünk őrizetben tartani. — Az arca fenyegetővé torzult. — Te talán nem mersz egy védtelen nőt a francia hadsereg becsületére bízni?

— A francia hadseregére igen.

Nagy csend lett. A kapitány felcsattolta a kardját, aztán kivonta a pengét a hüvelyéből és az arab elé állt:

— Hogy értetted ezt?

Az arab váratlanul így szólt:

— Megkérhetem önt, uram, hogy fáradjon velem a másik szobába, ahol senki sem hallgathatja ki a beszélgetésünket? Fontos bejelentést óhajtok tenni.

— Miféle bejelentést?! — Kissé megtántorodott és kardhegyével végigkarcolta a csizmája orrát.

— Ötmillió font értékű platináról, amit Abd el Krim leveretése után rejtettek el. Ha én és Emisha egy félórán belül innen eltávozzunk, megmondom önnek, hol van elrejtve a platina. Bizonyítékokkal is szolgállok.

Ötmillió! És ha hazudik ez a fickó?... Nem kockáztat semmit. Neki végre is kötelessége meghallgatni a vallo mást... És nem kötelessége azonnal jegyzőkönyvet felvenni... Persze, hogy nem kötelessége...

— Gyere! — Átvezette az arabot a másik szobába.

...Egy félóra múlva az arab és a leány eltávoztak a spahi laktanyából...

III.

...Nem vett fel jegyzőkönyvet. Egy tervrajz volt előtte és egy teleírt lap. Ebben a pillanatban kürijel harsant fel az udvaron. Gilles jól ismerte ezt a jelet. Feljebbvaló érkezik! Nagyot sóhajtott, gyorsan elrakta az írásokat, felvette a zubbonyát. Hatalmas tórákocsi siklott be a szélesre kitárt kapun. A helyőrség fegyverben állt. A vezérkari százados kiszállt a kocsiból és kétszer idegesen legyintett, körülbelül jelezve, hogy hagyják abba az egészet... Hála Istennek, nem inspicálni jött, — sóhajtottak fel megkönnyebbülten az altisztek.

— Menjünk az irodába, kapitány úr, — mondta Gillesnek, aki az egész parádé élén állt. Becsukták a szárnyas kaput, a félálomban díszelgő szenegáli gyalogosokat és festői spahikat harsány vezényszavak átkos helyekre küldözgették.

Gilles hellyel kínálta a századost.

— Du Garde vezérkari százados vagyok, — mondta. Önkénytelenül is megrándult az orratöve a forróságban pállott bagó- és pálinkaszagtól. — Kapitány úr már megkapta bizonyára a parancsát, hogy milyen pozíciót foglaljon el a Tafilalet ellen meginduló hadműveletekben.

— Egy hónap előtt, százados úr.

— A hadműveletek megkezdése előtt a hadügy tisztázní szeretne egy misztikumot. Ezért vagyok itt. Ebben a kérdésben az északafrikai haderő tisztikarával kell együtt működnöm.

— Megmondhatná, százados úr, hogy miről van szó?

— Ötmillió angol font értékű elrejtett platináról.

Gillesnek hirtelen felkavarodott a gyomra és elsápadt.

Menni, vagy meghalni!

I.

Estefelé annyira lehült a levegő, hogy az európaiak végre kikászolódhattak ágyaikból, fürdőkádjaikból, a kis-kereskedők egyéb hijján, teknőikből és a papírvékony pizsmák helyett polgári ruhát ölthettek magukra.

Du Garde százados a kertek között fekvő, európai külvárosban bérelt egy szép villát. A századosnál szigorúan bizalmas katonai megbeszélés folyt. Ezt még csak nem is sejtette senki. Du Garde estélyt adott néhány barátja tiszteletére, húga, Claire volt a háziasszony. A vendégek között volt néhány magasrangú katonatiszt, például a katonai kormányzó helyettese, az afrikai vezérkar táboriok-intendánsa, de ezek még néhány magasrangú katonával együtt elvegyültek a nagy társaságban, táncoltak és adomáztak, csak úgy éjfél tájban vonultak be a könyvtárszobába, amelynek kettős, párnázott ajtaja volt. Itt azután komoly tanácskozás folyt. A könyvtárszoba ablaka alatt egy óriás spahi e szokatlan órában az angolkertet ápolta. Igazán nem látszott rajta, hogy őrségen áll. A hat vezérkari tiszt és a kormányzó helyettese egy térkép körül ültek.

— Összefüggően és röviden, megbízhatatlan értesülésünk a következő, — kezdte a tábornok, — miután Abd el Krim megadta magát, már nem lehetett visszaindítani azt a döntő jelentőségű anyagi segítséget, amit, hála Istennek, elég későn küldött el egy velünk ellenséges nagy hatalom. Ha Abd el Krim idejében kapja meg az ötmillió fontot, akkor Franciaország pénzügyi helyzetére nézve, végzetesen hosszú hadjáratban folytatódott volna a lázadás. Abd el Krim három em-

bere a könnyen kezelhető kis ládát, amely ötmillió font értékű platinarudat tartalmazott, valahol elrejtette. A három embert később megölték. Tipikus keleti história. Erről az ötmillió fontról a legkülönbélebb hírek terjedtek el. Hírszolgáltatunk szerint, a Tafilalet ellentállását Yacub El Mansur állítólagos közvetlen leszármazottja, a hammadai caid szervezi. Nagyon veszélyes ember. Nem sokat tudunk róla. Hőlapokra eltűnik a pusztában, vagy az Atlasz járhatatlan útait bolyongva. Azután órákra megjelenik. A vallási babona a legjobb takaró és az arabok nemcsak hadvezérnek, hanem prófétának nézik. Nem is kell talán mondanom, hogy milyen katasztrófális lenne e pillanatban, ha egy Mahdit kapnánk itt a nyakunkba. Sajnos, a nagyhatalmak nem nézik jószemmel a Tafilalet ellen indítandó hadjáratot. Ezt azonban novemberig mégis befejezzük. Ha az ötmillió font meséje igaz és ez a caid, Barud el Mansur hozzájut, akkor olyan katasztrófára lehetünk elkészülve, ami évekre visszaveti a Tafilalet és a vad Tuat, a Tadlaterület és Marokkó többi igazi értékeinek a megszállását. Lehet, hogy ez az ötmillió csak egyike a titokzatos meséknek, amiket a Tafilalet évtizedek óta kitermel magából, de erre nem bízhatjuk magunkat. A hammadai caiddal nem lehet tárgyalni. Fanatikus. Az offenzíva jövő héten megkezdődik. És ezzel a misztikummal a fejünk felett indulunk hadba. Nagyon kellemetlen. Hozzá tartozik a meséhez a 3-ik század története. Ez az úgynevezett elátkozott század. Résztvettek a Tadra-környéki tragédiákban. Ott voltak Ait Yacubnál, ahol a második századunkat teljesen megsemmisítették a Tafilalet hordái. Jelentést kaptunk, hogy azóta a 3-ik században, amelynek hatvan embere maradt életben, nagyon sokan haltak meg természetellenes halállal. Hatvan légionista közül tizenkettő él és negyvennyolc merényletnek esett áldozatul. Valamelyik két év előtt jelentkezett egy ezredesnél, hogy fontos jelentést akar tenni. Amíg az előszobában várt, ismeretlen tettes leszúrta. A seb egészen olyan volt, mintha vékony francia bajonettől származna.

Keményen, de döbbenetesen pattogtak a szavai. Minden egyes adata dermesztően hatott. Negyvennyolc ember halt meg erőszakos halállal.

— Semmiféle nyomozás nem vezetett eredményre. Az

esetet hírszolgálatunk összefüggésbe hozza az ötmillió font legendájával. Sajnos, mindössze ennyi az értesülésünk. Ha a platina valóban létezik, akkor olyan helyen van, ahol a caid hozzá tud jutni.

— Lehet, hogy nem, — mondta a tábornok és a térképre mutatott. — Ha itt van a Tadla környékén, valamelyik előretolt helyőrség közelében, akkor az arabok nem közeledtek meg, mert az egész vonalat géppuskatűz alatt tarthatjuk a legkisebb megmozdulásra.

— A tábornok úr véleményén vagyok. Ha ez a platina létezik, akkor csak olyan helyen lehet elrejtve, amelyet mind a két oldalról egyformán blokádnak alatt tarthatnak, különben vagy a titkot ismerő légionisták, vagy Barud el Mansur emberei elvitték volna. A 3-ik század ügyében elrendeltem a legénységi szoba átvizsgálását és minden írást elkoboztatam. Ez a szolgálati szabályzat szerint úgysis jogos és remélem, hogy talán valami nyomravezetőt is találhatunk.

— A vizsgálat már folyt? — kérdezte Gilles kapitány, aki szintén jelen volt a megbeszélésen. Nagyon bágyadtnak érezte magát, mint általában az alkoholisták, ha a szervezetük nincs ellátva a kielégítő mennyiségű méreggel.

— Egy pár füzetet, mappát hoztak az előbb. Még nem volt időm átnézni, — mondta Du Garde.

... Miután Emmy Desposlin Du Gardeék vendége volt, természetes, hogy Ranat doktor is szabadságot kért a kórházban és Marokkóba jött pihenni. Az öreg Desposlint egy bukott bank felszámolása Párizsban tartotta és így Emmy csak egyedül érkezett meg. Claire teljesen kiheverte a betegségét. Igaz, hogy fiatal lánynál két év nagy idő és már második esztendeje volt, hogy vőlegényét leleplezték, de sokan mégis idegenkedve nézték a viruló, jókedvű, egészséges leányt, aki nem is olyan régen még menyasszonya volt a tragikus véget ért Touletnek. Különösen a néhai kapitány barátainak nem tetszett ez. De Claire nem sokat törődött velük. Emmy énekelt és a vendégek jóléreztek magukat. Hajnal felé járt, mikor az autók minden irányba elindultak a villa elől és a spahi a könyvtárterem ablaka alatt megelégtelte a La France rózsák ápolását. A könyvtárszobában most a házigazda legszűkebb köre volt csak együtt és Baujol hadnagy, Du Garde titkára. A lányok ásitottak.

— Az élet itt, Marokkóban semmiben sem áll Párizs mögött, — mondta Ranat doktor. — Nem találják?

— No, én beszéltem valakivel, — nevetett Du Garde, — akinek nem ez a véleménye. Gilles, Blatt'd'Aff kapitány nem valami jól érzi magát itt. Ugylátszik, nem bírja a klímát. Kérem, Baujol, mutassa meg végre nekem a legénységtől elkobzott írásokat. — Baujol kiment. — Ugyanis valami szabálytalanság ügyében átkutattuk a belabbesi kaszárnnyát és elkoboztunk minden könyvet és írást. Katonák ne firkáljanak.

— Szörnyűség lehet katonának lenni, — mondta Emmy. — Fegyelemben, szigorban, parancsnak élni.

— De ez közlegénytől ezredesig egyformán ér minden katonát. A parancsokat nekem is röviden osztogatják, választ tőlem sem tűnnek, épúgy alá vagyok rendelve a felelőseimnek, mint amilyen alárendeltjeim azok, akiknél magasabb rangom van, — mondta Du Garde, — a katonaelet nem valami mulatságos, de gyönyörű és fontos hivatás.

— Szegény Toulet sokra vitte volna, ha nem vétkezik, — mondta Emmy. — Azt hiszem, jó katona volt.

Du Garde elszomorodott.

— Született katona volt, az biztos. Azonban a katona első kelléke mégis csak a becsülete. De ne beszéljünk róla...

— Igaz! Ezt az ügyet betemette az idő, — mondotta Ranat, — az emberek gyorsan felejtenek. Már nem is emlékeznek a Toulet-ügyre.

Du Garde sóhajtott. Mintha nem tudná elfelejteni szerencsétlenül elpusztult bűnös barátját. Claire is komoran nézett maga elé. Azután a százados csak ennyit mondott:

— Toulet-ügy nincs!

A hadnagy behozott egy iratcsomót. Legfelül egy szürke mappa volt, piros folttal a tetején. Vörösbőr lehetett. A százados szórakozottan maga elé tette, kinyitotta a fedelét és a fedél alatt, egy nagy fehér lapra, hatalmas betűkkel ez volt írva:

„A TOULET-ÜGY!”

II.

Minden szem ezt a három szót olvasta. Kísértet jelent meg közöttük. Du Garde hirtelen felállt és becsapta a táblát.

— Jóéjszakát. Azt hiszem, legfőbb ideje, hogy aludni menjünk, — egy kedves pillantásával megkereste Emmyt,

azután a mappát bezárta a katonai iratokat őrző páncélszekrénybe és bement a hálósobájába. A többiek is elkészöntek egymástól és a szobáikba mentek.

Du Garde egy félóra múlva teljesen felöltözve visszajött a könyvtárszobába, kinyitotta a pénzszekrényt és felnyitotta a mappát. Csodálkozva látta, hogy a kivonatolt újságközleményeken kívül a Toulet-ügy tárgyalásának teljes jegyzőkönyve ott volt másolatban. Hogy szerezhette meg egy légionista a hadügyminisztériumtól az akták másolatát?

Az aktákat valaki széljegyzetekkel látta el. Azután kezébe akadt egy ív kérdőpontokkal. Ilyenek álltak feljegyezve:

1. „Miért mondta Toulet, hogy harmadikán nem volt a hadügyminisztériumban, ha tudta, hogy az aláírása erről a dátumról a portás könyvében van?”

2. „Kitérjeszkedett-e a vizsgálat annak a személynek a kinyomozására, aki Du Garde százados autóját megrongálta a garázsban?”

3. „Milyen ruhában látta Joseph lakáj a hazatérő Toulet-t az ablaka előtt?”

4. „Folytattak-e vizsgálatot az irányban, hogy kik voltak Toulet szülei? Toulet marsall az elítéltet csak három éves korában adoptálta.”

5. Hová tűnt el a marsall végrendelete? Nem volt kétséges, hogy örökbe fogadott, egyetlen fia örököl mindent, de Toulet marsallnak mégis volt végrendelete!”

6. „Toulet kapitány elítélésével megszűntek-e a „Gordonnak” nevezett hírszerző kémkedései?...”

Nem volt nagyon érthető a sok kérdőpont. Becsukta a mappát, visszatette a pénzszekrénybe és bement a hálósobájába. Sokáig maradt még fent tőprengve, már világos volt, mikor elaludt.

Dél előtt Gilles kapitánnyal folytatott megbeszéléseket, azután Baujol referált.

— Parancsára átkutattuk a megjelölt század hálótermét. Nem találtunk mást, csak néhány regényt, Európából érkezett leveleket és a mappát.

— Kinél találták a mappát?

— Max Hufeisen bajor származású közlegénynél, a külön megjelölt tizenkét ember egyike.

De Garde feljegyezte a nevét és az adatokat.

— Most hívja fel Baujol Párizst, a hadüggyel akarok beszélni. Leuyonel századosát kérem. Sürgős.

Párizs jelentkezett.

— Du Garde vezérkari százados beszél... Nincs ott? Kérek sürgős információt, hogy ki kapott engedélyt a Toulet-pőr aktáinak lemásolására, vagy kinek a számára íratta le a tárgyalás jegyzőkönyveit a legfelsőbb katonai törvényszék. — Átadta Baujolnak a kagylót. — Tartsa a vonalat. — Tovább írta a bizalmas jelentést Hufeisenről és a mappáról.

— Tessék, — mondta Baujol és átadta a hallgatót. Egy hivatalos hang hallatszott: „Az akták lemásolására nem kértek engedélyt, az aktákról másolatot 101.430/-93... szám alatt a vezérkar kért és kapott.”

— Ki van aláírva a vezérkar részéről a megkeresésen?

— Du Garde százados! — hangzott a válasz.

Du Garde letette a kagylót és csodálkozva állt fel. Valaki az ő nevében kérte... Hamis pecséttel, hamisított aláírással... És véletlenül éppen az ő kezébe kerültek a másolatok!

— Hufeisen azonnal előállítandó!

— Hufeisen a századdal együtt útban van az Atlasz-hegységen keresztül a Tedla bázisa felé.

— Legszigorúbb őrizet alatt, leggyorsabban Oranba szállítandó, a haditörvényszék fogházába. Gépkocsi menjen utána.

Baujol elsietett. Du Garde nyugtalanul járt fel és alá. Bezárta az ajtót és elhatározta, hogy tüzetesen átnézi a szürke mappát. Kinyitotta a pénzszekekrényt.

A szürke mappa eltűnt!

III.

Igy támadt fel a Toulet-ügy. Nem lehetett ellenőrizni, hogy mikor, hol? Az igazság lassan, de biztosan ható maró sava rágta, rágta magát keresztül valamin, ellenőrizhetetlenül... Toulet már nem élt és mégis a hadügyben, Oranban, Marokkóban, az Atlasz-hegység járhatatlan úfjai között tagadhatatlanul bonyolódott egy Toulet-ügy...

*

A holdvilágos afrikai éjszakában finom porfátylak szál-longtak. A rácsoskapu kis nyílása előtt egy ór állt. A spahi laktanya várszerű bástyáján hatalmas berber sziluettje me-

redt mozdulatlanul. A mecset felől elhangzott az utolsó gurgulázó sirám Allahhoz. A dohos szobákban mély, ólmos alvásban feküdtek a szolgálattól, a melegtől és a paqetage-től kimerült emberi testek. Tirone már elkészült a fél alsószoknyával és két pár kitűnő kapca feküdt a polcán. Az alsószoknya másik fele a csomagjában volt. Dávid Menachem hortyogott és Kolseff, a köpcös orosz úgy vakarózott, hogy tíz körme sercegett a testén.

Sikoltva harsant fel a kürt, hosszan, szaporán. A szokatlan és félelmes melódiát rikoltotta: Alarm!

Éjfél elmúlt.

A kihaltnak látszó épület egyetlen perc alatt sorban világosodó ablakokkal, csörgéssel, zajjal, vezényszavakkal élénkült meg és a kaszányaudvaron nappali fényben villantak fel a szénszálas lámpák. Perceken belül a legtökéletesebb rendben, csattok, szíjak, gombok és bakancsok legpéldásabb ragyogásában, sorban állt a század az udvaron. A káplárok lepecsételt ládikókból töltenyt osztogattak. Mindenkinek két-százhusz darabot. Egy-két vezényszó, puska csattan, koppan, átforduló testek alatt egyetlen zörrenéssel ér le az összes balláb a kövezetre, a kis ajtónyílás helyett a teljes rácsoskapu kitérül, a kapitány az élre lovagolva megáll, kardja a magasba lendül és rikolt:

— A mon comandement! Légion!

Indulás előtt mozdulatlanul, feszésen, kemény profilokkal állnak a sorok. Ez a légió! Derekukon a híres kék öv, amely megkülönbözteti őket a világ minden más katonájától. Az öv szorosra fogja a mustárszínű kabátot, fejükön a vörös és kékszínű kepik, a tarkó fölött lengő fehér vászon áthuzattal, ellenzője felett a légió jelvénye, minden kabátgombba is belepréselve: egy szétrobbanó hét lángnyelvű gránát. Hátizsák, borjú nincs. Ezt helyettesíti a barda. A táborhelyeken leverhető sátorlap, most praktikusán felszíjazva a két vállra, benne két kötött ing, két alsónadrág, három zsebkendő, egy száppan, egy munka uniformis. Az egyik csípőn kulacs, balkéznel csákány és ásó, vállon a világ legtökéletesebb gyorstüzelő fegyvere: a Lebel-karabély. A francia zászlóra ez áll írva: „Haza és becsület!” A légióén csak ez: „Becsület és hűség.” Hazájuk nincs. A nagy rácsos kapu fölé De Negrier generális ezt íratta fel: „Ti légionisták, olyan katonák vagytok, akik szépen tudnak meghalni. Én odaküldlek titeket, ahol szépen lehet meghalni!”

— En avant! March!

A tiszti elindul és a felirat alatt egyenként áthalad a század. És kezdődik a menetelés. Kemény, szöges bakancsok taktusai róják a kihalt utakat és felriadt arabok szívét nyomasztó érzés fogja el. Mögöttük poroszkálnak az öszvérek féryszórákkal és gépfegyverekkel. Leghátul az utánpótlás, a konyha és a vöröskeresztes szekér. Ahogy a szőlődombok közé érnek, elrikkantja magát a káplár és utána mindnyájan rázendítenek a légió indulójára:

„Tin! T'auras du boudin!
Tin! T'auras du boudin!”

Énekelnek ...

IV.

Laverborg, a báró, megbarátkozott a fiatal, szinte diáknak látszó Berggel. Ez nem is annyira barátság volt, inkább atyai pártfogás. A fiú Tirone és a báró között masirozott, negyedik volt a sorban az óriási Achmed. Achmed állandóan vigyorgott. Különleges képessége volt, hogy menetelés közben is tudott aludni.

A hatalmas, kiégett lapályon egy fűszál sem élhetett. Közben mégis csak megtudták, valahogy kiszivárgott, kapitánytól őrmesterhez, káplártól örvezetőhöz, hogy hatszáz kilométert kell menniök. Legkésőbb tizenhét nap alatt. Mindenki tudta, hogy ez mit jelent: a tizenhatodik napon célnál lesznek. Egy úgynevezett légionista menetelésről volt szó, amit kizárólag ezzel a katonai alakulattal lehet csak megtenni, ilyen terepen. A légionista legelső, legfőbb kötelessége és erénye: menni! Érthető. A szekerek csak egy-két embert vehetnek fel, falvak, depók, erre nem léteznek. Aki nem tud menni, az meghal. Igaz, hogy legtöbbször még a kiképzés közben, mikor hetekig, napi negyven kilométert kell menetelni teljes felszereléssel, óránként öt perc megállással, délelőttől alkonyatig a legteljesebb napsütés alatt, szóval átlagos negyvenöt fok melegben. Közben tízperces futólépés próbák, délelőtt és este testgyakorlatok. Ezenfelül félig holtan, a szent paqetage-t is el kell végezni, viasszal, rongyokkal és gyufaszálakkal. Azután jön egy ilyen offenzíva

és a légionista ráébred, hogy eddig csak kellemes tréfában volt része, csak előkészítették kíméletesen a menetelelésre.

Minden órában éles fütty hallatszik a sor elejéről és a század megáll. Öt percig állnak. Aki leül, vagy leteszi a puskáját, az kidől. Nincs ugyan tiltva, de az öreg kamerádok minden újoncot megakadályoznak ebben. És meg kell tanulni kortyolás nélkül inni. A kulacs nyakát szorosan a nyelvhez szorítani, újra elvenni és a nedvességet elosztani a szájban. Aki iszik, az rövidesen víz nélkül marad. A napi adag felét táborozáskor be kell szolgáltatni a konyhába. Eből készül a soupe. Aki nem szolgáltatja be, az nem kap enni.

Öt perc után kettős fütty hallatszott és a sor megindult. Berg nagyot botlott, majdnem elesett. Abban az állapotban volt, midőn egy kavicsból felbukik az ember. Alig látott. A nyakerei, a torka érezhetően lüktettek és a halántékát, mintha egy kis kalapáccsal ütnék... A testét szúrta a por, a fejében másodpercenként görcs nyilalt bele és a felső combjai fájdalmasan megmerevedtek. A szíve, a tüdeje, az izmai felmondták a szolgálatot. Már nem énekelt senki, az emberek átalakultak taposógépekké, arcuk, ruhájuk, sapkájuk egyszínű lett a portól, amely vastagon belepte valamennyiüket. A légióban nem fejlődhet odáig a bajtársi szellem, hogy támogassák egymást, hogy az összeroskadótól átvegyenek valami terhet. A perzselő hőségben, délután, mikor harminc-harmincöt kilométer van mögöttük, saját sapkáját sem bírja már senki. A báró mégis megpróbálta karonfogni Berget. Elviselhetetlen volt. A fiú egyszer előbbre lépett, egyszer elmaradt, egyszer Achmed felé dőlt. Ilyenkor mindig egy durva lökést kapott.

A káplár néha végigment a sor mentén és ráordított:

— Gyerünk, piszok bleu! Gyerünk az istenfáját: Vagy menj, vagy dögölj meg! Hé! Maga úri csirkefogó! Ne fogja karon! Nincs a korzón! Hallja! Ha nem elég a terhe, magára szózatok egy tűzérségi binoklit! Az egyik öszvér már úgyis kidőlt! Az istenfáját a nyavalyásoknak! Miért jönnek el a mamájuktól!... — Azután ordított: — Hát tegyen egy zsebkendőt a puskaszíja alá, maga szerencsétlen tevel! Nom de Dieu!...

Mikor a káplár továbbment, Laverborg odatett egy zsebkendőt Berg vállára a puskaszíj alá. De ez édeskeveset jelentett. A többiek már jól ismerték a szimptomákat. A sapkája

hátracsúszott, az orra és a szája oroszlánszerű grimaszba torzult és megmerevedett, két fogsora keményen összeszorult, belégzésnél ijesztően hörgött, kilégzésnél rövideket sípolt a tüdő. „Fini“, motyogta Tirone. A báró kétségbeesetten ordított a fülébe:

— Igyon! Igyon ki mindent a kulacsából! Hallja?! Ne törődjön semmivel, igya meg az egész adagját! — de a fiú már nem hallott. Az ágyában pattanásig feszültek a hajszálerek, a tüdejében levegő helyett egy-egy hosszú tör döfött be a légző csövén át és vergődve táguló szívizmai vonakodtak újra összehúzódni.

— Segítsen szétfeszíteni a száját! — ordította Laverborg. — A fogait szét kell feszíteni! — Most már hárman húzták, Tirone, Achmed és a báró. A sapkája leesett, azt felvette mögötte Jott. Késsel feszítették szét a fogát, végre felengedett... Hörgött és a báró az összes poshadt vizet, ami még a kulacsban volt, a szájába töltötte. Közben vonszolni kellett megállás nélkül és már nem bírták! A víz úgylátszik használt, Berg vánszorogva megindult, Jott hátulról a fejébe nyomta a sapkáját.

— Most mit fog csinálni a fiú, ha a soupphoz vizet kell adni?

— Ne törődjön vele, mondta Lavenborg és saját kulacsából a nagyobbbrészt áttöltötte a fiatalemberébe.

— Miért ne törődjék vele?, mondta Tirone és ő is töltött hozzá. Achmed egy tábla bagóért vagy öt percig, mialatt a káplár előljárt, vállára dobta Bergnek a puskáját és Laverborg, bár ő is az ájulással küzdött, néha pillanatokra megemelte a fiú hátán a bordát.

Végre! Végre! Szokatlanul hosszú fütty hasított a levegőbe és a tiszt aránylag még éles hangja megállást vezényelt. Az ember-kígyó megtorpant, de most már nem mozdulatlanul. Vonaglott. Alig bírták kivárni a megváltó kommandót: „Formez les faisceaux! Sac á terre!“

A fegyverek olyan pontosan kerültek gulába, mintha egyébre se lenne gondja senkinek. Azután mint egy pihent reggelen a gyakorlótéren, praktikusán, csendben, gyorsan, a bardák már szabályos közőkkel, tetszetős sorokban ott álltak sátorra verve. Minden mozdulat célszerű, gyors és épp olyan előírásos, mint a kaszárnyaudvaron. A káplár végigmegy a háromszögbe formálódott század előtt, kijelöli az őrséget, „építőket“ nevez ki, ezek köveket hordanak össze,

hogy előírás szerint félméteres barikáddal vegyék körül a táborni. Itt már lecsaphat rájuk egy mor „harka“ vagy egy arab „goum“. Közben a konyhát „leverték“ a kijelölt helyen, már ég a tűz, forr a víz és hullik belé a zöldség és a hús. Mire a leves elkészül, áll az arcvonal előtt felépített félméter magas háromszög sarkaiban egy gépfegyver és egy fényoszóró. Félóra múlva ájultan alszik minden ember, kivéve az öröket, akik óránként pásztázzák reflektorral a pusztát. A hiénák és a sakálok marakodva gyülekeznek a tábor köré, de hátborzongató kacagásuk és vonításuk ezt az álmot, amiben itt hevernek mozdulatlanul az emberek, nem zavarhatja. Megpróbálnak a falakra ugrani és a lazán egymásra rakott kövek zörögve hullanak. Az egyik ör közébük lő. Erre sem mozdul senki... Pontosan négy és félóráig alsznak. Mikor a hold a legmagasabban áll, megreccsen az ébresztő trombitahang és tíz percen belül a barda ismét hátizsák lett. A sor mereven áll és a füttyre megindulnak a bakkancsok. Kezdődik újra: menni vagy meghalni.

Helyőrség az Atlaszban.

I.

Szerencsés napjuk volt. Az Atlasz közelében a hegygerincekről visszaverődő felhők esővel áldották meg őket. A talaj is sziklásabb lett és délelőtt itt is, ott is felcsendült a tréfás dal:

Quand on est dans le désert
et qu'on n'a pas de chameau
on monte sur sa belle-mère
c'est kif-kif bourricot...

Délra egy megáradt wadihoz kerültek. A tiszt úgy vélte, hogy nem tanácsos a századnak átkelni a kis hidon, amit a megdagadt víz alulról súrolt és lökött. Sokáig tanakodtak az őrmesterrel, nézték a legénységet, a kocsikat és az öszvéreket, tanulmányozták a térképet és végül elhatározták, hogy letérnek a domb mögött a khenifrai karavánútra. Ez az út ugyan nem szerepelt a parancsban, de tiszt és altiszt nem vállalták a felelősséget a hidon való átkelésért. Letértek te-

hát a karavánútra és a hosszú vonal eltűnt a domb mögött...

Félóra sem telt el és egy őrség páncélautón a legsebbebb iramban zúgott át a kis hidon, hogy letartóztassa Hufeisent. Az őrség este üres kézzel robogott haza. Nem értették. A térképen megjelölt útvonalon nem találták a századot. Elnyelte őket a föld?...

...Az Atlasz lapos, síma, vulkánikus ösvényein haladtak. Az induláskor vadonatúj bakkancsok, talán a legjobbak, amivel valaha hadsereget felszereltek, teljesen rongyos állapotban voltak. Óránként, a fütty jelre megállhattak néhány percre. Napi negyven kilométeres teljesítmény után négy óra alvással tovább. Ilyen menetelésről a világ többi katonái alakulatainak fogalmuk sincs. Három ember, akik az öszvéreket kísérték, Lucas, Jerome és Patt szintén az elátkozott század megmaradt katonáihoz tartoztak. Egy helyen, ahol hosszú spirálisban kanyarodott a hegyiút, Patt, az egyik öszvérrel lezuhant. Hosszú fütty! Lucas jelentette a hadnagynak is: Mentek a kanyarban, leghátul Patt. Egyszer csak zörgést hallottak, rémült nyerítést és Patt, az öszvérrel együtt, a mélybe zuhant. Mire megfordultak nem volt sehol. „Tizenegy...” motyogta Kolseff. Egy rögtönzött bizottság visszament a fordulóig. A katonák örültek a soronkívüli pihenőnek. Az őrmester, a hadnagy, és a kapitány komoran tanácskoztak, végül visszatértek: a fényszóró menthetetlen. Ezerkétszáz méter mélységbe zuhant. Fütty hallatszott és távoli vékony kiáltás. Az emberkígyó megmozdult, a cipők, bakkancsok egyetlen zörrenéssel folytatták állandó melódiátlan zenéjüket a sziklás úton. „Tizenegy” motyogta Menachem Dávid. Ringelein, a hajdani artista, aki két kiéhezett oroszlánját részvétlen polgártársaira bocsátotta, köpött egyet és így szólt Hufeisenhez: „Kezdődik újra.”

Tizenegyen maradtak az elátkozott századból. Abból a hatvan emberből, akit Ait Yacubnál meghagytak a tuaregek. Achmed, az óriás török, Hufeisen, Jolt, aki állítólag gangster volt Chikagóban, Dávid Menachem, a lengyel zsidó, Kolseff az orosz, Citrom, a féleszű szabó, Ringelein, az állatszeliidítő, Jerome, Lucas és akik eddig még nem szerepeltek, a csendes, zárkózott Burger fivérek, Johan és Kurt, két sveici. Johan magas, hatalmas szál paraszt, a fivére, sokkal alacsonyabb és szélesvállú. Őket békében hagyták. Nem értették a líráját, rendesen elvégezték a dolgukat, beszélgetni nem tud-

tak. Az ekeszarvához született emberek voltak, a hegyvidék nehéz felfogású, vontatottsavú, alacsony homlokú, magányos parasztjai. Az út utolsó, nehéz szakasza következett, a sziklába vágott óriási ösvénynek, a transatlasi útnak, amely Marakkótól a Szaharáig vezetett, legmagasabb pontja Taurirt del Uarzazt fensíkja felé. Innen könnyű lejtős terep vezet a Ziz völgye mentén Erfutba a Tadla vidékhez. Ez az utolsó szakasz, amely kétezer méter magasságban végződik, olyan meredek, hogy csak a legnagyobb nehézségekkel haladhattak rajta. Estefelé, már vékony hóréteg tünedezett fel a nyomasztóan ható csenevész növényzet aljában, kihalt bokrok, rosszul fejlődött nagyritkán következő kopár fák között és mire feltűnt a Taurirt gigantikus csúcsa, halott kráteröblével, bokáig hóban járt a század. Minden kanyarnál ostorpuffogás, kiáltozás, szitkozódás. Elgémberedett tagokkal, szikláktól leszaggatott ruhákkal haladt ez a rettenthetetlen csapat, lakatlan vidéken, egy bazaltba vágott apró ösvényen és kínos fáradozással hurcolta magával teljes etappját is. Éjszaka hatalmas tábortüzeket raktak, hótól megtisztított területeken. Reggel, mint egy hosszú hadjáratból visszatérő, tönkrevert utóhad haladtak tovább és a hegy gerincén kétezerhatszáz méter magasból végre lefelé vezetett az út.

Délre elérték a Ziz folyót és estére a Dschebel Sagro szirtjeit megkerülve, a keleti lejtő alatt feltűnt a beláthatatlan Szahara alattuk. Egyre derültebb, egyre szebb lett a vidék. A klíma megfelelt egy csodálatos olasz tavasznak. Pálmák, kaktuszok, és gazdag növényzet. A hegyoldalokban mindenfelé a hosszú, sovány berber hegyi lakók fehér casbái és mélyen alattuk a végtelen Szahara.

Most már mindenki tudta az út célját: leváltják Bu Malem helyőrségét. Bu Malem úgy épült az Atlasz délnyugati oldalán, hogy a Tafilalet és az észak afrikai Szahara között elhúzódó bizonytalan Tadla környékét ellenőrizhesse. Fehér kis vályogból készült váracska volt, de katonai szempontból renkívüli fontosságú, mert az Erfutból a Tafilalet ellen induló hadműveletek operációs bázisát képezte.

Messze lent a Szaharában egy tevés karaván haladt. Hosszú, sovány berberek jelentek meg fekete burnuszaikban a tábor környékén, hogy kuszkuszt és datolyát adjanak el a katonáknak. Forrtak az üstök.

Azután éjszaka lett. A kijelölt örökon kívül mindenki mélyen aludt. Itt a hegyvidékben otthonos állat a leopárd.

ezért a kikötött öszvéreket rövid pányvára fagták és őrít állítottak melléjük, az élelmiszer és konyhakocsikhoz kiállított örökön kívül. Szabály ugyan nem volt róla, de ide szívesen állítottak két őrít, különösen a dohányt, és a vörösbort tartalmazó szekerek mellé, hogy a kiállított őrre is vigyázzon valaki. Az óvintézkedés dacára ritkán fordult elő, hogy a kocsi mellé állított őröknek másnap elfogyott volna az innivalójuk, vagy a dohányuk. Holott kincstári holmik eltulajdonításáért a depóból, haditörvényszék jár és a legkisebb büntetése nyolc hónap, treveaux a Biribiben. Biribi volt a büntetőtábor, ahol a kényszermunkát végezték.

Éles, tiszta holdfény ragyogott, amely a lapály felszínétől néhány méterig olyannak világította meg a Szaharát, mintha gőzpárak szállonganának. Pedig csak por volt. A sivatag állandóan vándorló, finom pora, amelyhez nem kell szellő sem, a legellenőrizhetlenebb légáramlások is sodorják áttetsző fellegeiket és ezeket a fellegeket nem látja az, aki bennük van. Számára tiszta a levegő a horizontig. Csak aki az Atlasz gerincéről néz a Szaharába, az veszi észre ezt az állandó pár méteres, egyenletes, finom fátylat, amely örökké ott pihen az óriási Bled felett. Szaharáról csak az európaiak tudnak. Az afrikai bennszülöttek és a légionisták számára a Bled létezik. A Nagy Bled a Szahara. A Kis Bled, Libia, vagy Szudán. És Bled az a sík, vakító, forró terület is, amely Marokkótól a Khenifra karavánúthoz vezet, Bled, a halálos, kiégett, poros hosszú sík, Afrika terméketlen humusza, amely e földrész kétharmad részét képezi és amit az őslakók épp olyan szent ragaszkodással szeretnek, mint akár melyik nyugdíjazott angol postás a Sussexi Grófság lágyvonalú szőlődombjait és gyönyörű erdőségeit.

A huszadik sor négy katonáját állították őrnek. Achmed került a tábor északi végébe, Tinore a délre, Laverborg, a fiatal Berggel a depóhoz és az öszvérekhez lettek beosztva. A serpentin út hajlatánál egy előremeredő, röppant bazalt védelmében helyezték el a depót. A két katona kiült a serpentin út szélére, ahonnan egy gyönyörű, holdfényes panoráma tárult eléjük. Csend volt. Cigarettaztak. Jobbra, a hófehér arab casbák vonultak, egymás fölé építve a hegy aljáig, balra, a Szahara szegélyen, sötét folt és sírközszerű tömbök: Colomb-Bechar. A sötét folt az oázis pálmátömegét jelezte, az apró sírkövek fehérre meszelt vályogházak, amelyekben arabok laknak kecskéikkel, tevéikkel és tyúkjaikkal.

egy szobában. Az oázis háttérében, mint egyetlen kolosszális márvány emlékmű; hófehér, várszerű építmény emelkedett: a Compagnie-Discipline, a retteget szaharai büntetőtábor, a colomb-bechari garnizon, a pokol földi jelképe, ahol kényszermunkában, minimális élelmezéstől, öldöklő szigortól pusztultak el naponta többen az elítélt légionisták közül.

Az éjszaka gyönyörű volt. Mozdulatlan pálmák és tamariszkusz fák, messze a fehér fényben izzó Szahara, köröttük a nagy, zsíros fényű sziklakölöncök és fent több ezer méter magasságban egy békés kráter öbléből rózsaszínű derengésben füstpárák rezegtek... Cigarettaztak.

— Ostobaság lenne, ha megköszönném, amit tett Laverborg. Vannak dolgok, amelyekhez a legszebb szavak is csak nevetségesen aránylanak. Amit ön értem tett, az ezek közül való.

— Ne legyen gyerek. Bajtársak vagyunk, katonák és csak természetes, ha nem hagyjuk cserben egymást. Ma én segíték magának, holnap talán maga menti meg az életemet. Szót sem érdemel az egész. A légionisták külföldi dolgokat is tettek már egymásért.

— Látja, ez az... Én éppen azt vettem észre, hogy a bajtársi szellem nincs túlságosan kifejlődve a légióban.

— Téved fiam. Sok tekintetben nyerek. Sőt tudok eseteket, mikor csekélységekért esetleg megölik egymást, de a nagy pillanatokban, súlyos helyzetekben, a halálba is követik egymást.

... Egy mély, csodálkozó hörgés hallatszott. Leopárd. Laverborg az öszvérhez sietett. Az állatok kapáltak, nyertek és dühödten ráncigálták pányváikat. A báró szorosabbra kötötte őket és súlyban tartva a fegyverét, körülnézett. A lejtő bokrai között széttörő galyak recsegése hallatszott és apró kövek hullottak le. Úgy látszik, a leopárd megcsúszott. Távolodott a zörgés...

Visszaültek egymás mellé, fegyvereiket egy fának támasztották. Jobbra fent, a szerpentin út emelkedésénél, a táboron túl, mint egy lombtalan, hatalmas faóriás, mozdulatlanul állt Achmed árnya. A feje felett, vékony szuronyának fekete csíkja meredt fel.

— Maga még egészen gyerek, mondta Laverborg. — Miféle szörnyűség kergethette ide a légióba?

A fiatalember komoran nézett le a sivatagra.

— Igaza van. Egy szörnyűség kergetett ide... Meg

akartam halni. Gyáva voltam ahhoz is, hogy tovább éljek... Ezt választottam.

Elhallgatott. A báró sem szólt semmit. A légió iratlan törvényeihez tartozik a bajtárs multjának, inkognitójának érinthetlensége.

— Laverborg! — mondta hirtelen nagy felindulástól elpirtultan és csillogó szemekkel a fiatal Berg. — Én érzem, hogy maga más mint a többi. Maga úriember. Nem tudom, hogy milyen tragédia juttatta ide, de érzem, hogy maga soha életében nem volt becstelen, hogy maga a legkülömb ember mindazok között, akikkel valaha találkoztam... Ide hallgasson Laverborg! Az én titkom sok ember becsületével áll összefüggésben, nem mondhattam el senkinek, nem beszélhettem róla senkinek, de úgy érzem, maga megfogja őrizni. El kell, hogy mondjam valakinek. Beszélnem kell, mielőtt megfulladok... Úgy-e elmondhatom magának?

Laverborg némán megszorította a kezét.

— Én... én egy olyan ember miatt kerültem a légióba, akit soha sem láttam. Akit nem is ismertem. Lehet, hogy maga már hallotta a nevét. Ez az ember Leon Toulet kapitány...

Lent a síkon szellő támadhatott, mert a mozdulatlanul álló porfátyol egy helyen srófszerűen megsűrűsödött és a magasba lebbent. A tamariszkuszfa lombjai is megrezdültek.

— Az én apám a legfelsőbb katonai törvényszék elnöke La Motte tábornakszernagy. Közöttünk az az egészen ritka és meghitt kapcsolat volt, amely megszűnteti apa és fia között a korkülömbséget. Nemcsak tiszteltem és szerettem, hanem csodáltam is az apámat. Az anyámat még egészen kis gyermekkoromban vesztettem el. Egyedül maradtunk. Az apám zárkózott ember, nekem sem voltak pajtásaim, de nem is volt szükségünk senkire. Tökéletes harmóniában éltünk. Gyermekkoromban tüdőcsúcshurutom volt és ezért apám nem mert a katonai pályára engedni. Ügyvédnek készültem. Talán másfél éve, nem emlékszem pontosan az időre, apámat egy rendkívüli eset foglalkoztatta. A jóformán már feledésbe ment Toulet ügy. Ezekben a napokban nagyon sajnáltam őt. Megtörte ez az árulás. Senki sem láthatta rajta, csak én. A világ előtt szigorú katona és tárgyilagos bíró volt. De otthon, otthon órákig ült szomorúan, elgondolkozva, alig evett. Fájt neki, hogy ilyen francia katona is van. Fájt neki, hogy legjobb barátjának, Toulet marsallnak a fia áruló. Ő

fanatikusa a francia hadseregnek, a hazaszeretnek és úgy érezte, hogy a Toulet ügy ennek a szent ideálnak az arcára vet árnyékot. Megértettem őt. A Toulet ügy már elmúlt. De mintha az apám régi vidámsága is elmúlt volna. Azt hiszem, szerette személy szerint is azt a szerencsétlen kapitányt. Néha megfordult a házukban apám egyetlen bizalmasa Lauyanel százados, a kémelhárító egyik legkitűnőbb embere. Feltűnt nekem, hogy ez idő óta sokkal többször látogat el hozzánk, mint ahogy szokta. Ilyenkor bevonultak a dolgozószobába. Néha indulatosan jöttek ki, mint akik hevesen vitatkoztak és úgy látszott, a régi jó viszony sem teljes közöttük. Januárban történt, hogy az egyetem előtt megszólított egy leány. Nagyon elegáns ruhában volt, szemmel láthatóan az úri osztályhoz tartozó hölgy volt. Bemutakozott: Du Garde vezérkari százados húga. Fontos ügyben akar velem beszélni. Természetesen, készséggel rendelkezésére álltam. Bementünk egy bisztróba. Du Garde századost látásból ismertem. Emlékeztem még a perből, hogy a húga Leon Toulet menyasszonya volt. Clairenak hívják.

— La Motte úr, ön fiatal ember, nem csak gondolkozni tud, hanem érezni is. Segítségét kérem. Az én vőlegényemet Leon Toulet kapitányt ártatlanul ítélték el. Bizonyítani tudom.

— Akkor talán leghelyesebb lenne, ha az édes apámhoz fordulna.

— Már megtettem. A táborszernagy úr mereven elzárkózik az újrafelvételtől.

— Úgy tudom, hogy Toulet kapitány nem él már.

— De a gyalázata igen. Ha ártatlan volt, akkor adják vissza a becsületét legalább! Ha már az életét elvették!

... Valami furcsa érzés markolt össze belülről... Azt kellett volna mondanom, hogy semmi közöm, hogy nem áll nuódomba édesapám hivatali ügyeibe... De nem ezt mondtam.

— Mi a bizonyítéka arra, hogy Toulet ártatlan volt?

És a leány elmondta. Tudnia kell, hogy Touletet egy elmentmondása miatt tartóztatták le. Azt állította, hogy november 3.-án nem volt bent a hadügyminisztériumban. Az aláírása viszont ezzel a dátummal szerepelt a portás könyvében. Nos az aláírásról nem csak azt állapították meg, hogy nyilvánvalóan hamis, hanem azt is megállapították, hogy nem Toulet töltőtollával írták. Még a tinta is más árnyalatú.

mint a többi Toulet aláírásánál. A leány felmutatott egy iratot, amelyben a koronatanú az inas, Joseph megváltoztatta a vallomását. Az az ember, akit ő Touletnek képzelt és aki a mondott éjjelen, a vádlott vallomásával ellentétben későn jött haza, a kapukulcsot keresgélte egy kulcscsomón. Viszont a kapitány négy kulcsa közül évek óta minden keresgélés nélkül megtalálja a kulcsot. A keresgélő kézen nem volt rajta a családi gyűrű. Az inas nem hallotta, hogy ez az ember, aki a kapu előtt a kulcsot kereste és hasonmása volt Touletnek, bejött volna a kapun. Az inas még nem aludt és azt állítja vallomásában, amire nem is gondolt a tárgyaláson, hogy elmenni sem hallotta előzőleg a kapitányt, pedig a súlyos kapu soha sem csukódik zajtalanul. Szóval a perdöntő tanú csak azt tudja, hogy az a civil, aki az uccán az ablaka előtt megállt, arcbán semmiben sem különbözött Toulet-től. Szintén perdöntő vallomás volt, egy mulatóhely főpincérének a tanuskodása, aki augusztus tizenkettedikén Toulettet egy előkelő mulatóban pezsgőzni látta. Vallomása szerint a vádlott két hölgyet vendégelt meg és a számlája meghaladta egy havi tiszti fizetését. Most utólag ez a vallomás is megdőlt. Véletlenül egy jelentésben meglátták Toulet nevét, és ebből az okiratból kétségtelenül kitűnik, hogy a vádlott augusztus tizenkettedikén egy hadicélokat szolgáló találmány bemutatóján vett részt La Havreban. Ezt legalább negyven tiszttel lehet bizonyítani. Úgy látszik, a dátumra Toulet nem emlékezett a tárgyaláson. Mindez még nem bizonyítja Toulet ártatlanságát, de az bizonyos, hogy a legterhelebb tanuvallomások és az egyetlen tárgyi bizonyíték, az aláírás vádjai megdőltek. Én jogász vagyok. Tudom, hogy az elmondottak alapján az ítélet *justic mord*. Túlságosan biztosak voltak Toulet bűnösségében. Különben néhány kérdés tisztázása, egy szélesebbkörű vizsgálat megsemmisítette volna a vádat. Megígértem Claire Du Gardenak, hogy beszélni fogok az apámmal. Mikor hazamentem, egyenesen a szobája felé tartottam, de nem nyitottam be, mert hallottam, hogy hangosan vitatkozik valakivel. Megütötte fületem a Toulet szó. Nem bírtam elmozdulni. Lauyanel hangját hallottam: „... Ma újra faggattam az inast. Eszébe jutott, hogy az a civil, akiről azt hitte, Toulet, csokornyakkendőt hordott. Toulet gyűlölte a csokornyakkendőt, ilyen nem is volt neki, a házában minden úgy van még, mint a letartóztatás napján, újra átkutattam; csokornyakkendő nincs. Szürke

ruha nincs. És ha ki fogom kutatni azt a személyt, aki megrongálta Du Garde autóját a garázsban, akkor biztos nyomom leszek. És ki fogom nyomozni!...” „Újra figyelmeztetem önt százados úr, hogy a francia hadsereg érdekei és egy ember becsületénél sokkal magasabb etikai szempontok nem teszik kívánatossá ezt a nyomozást!” „És én legalázatosabban megismételem excellenciádnak, hogy a lelkiismeretem nem tud belenyugodni Toulet kapitány sorsába. Hiszem, hogy ártatlan volt! Megfontolás nélkül tartóztattam le a barátomat, mikor a kötelességem így diktálta... De most...” „Ha mindaz igaz, amit ön mond, az sem bizonyítja Toulet ártatlanságát...” „...Ha más nem, „bizonyítja” Gordon. Excellenciád is tudja, hogy sajnos Gordon tevékenysége nem szűnt meg Toulet halálával. Tehát a megdöntött tényeken kívül mi fent a hadügyben, még egy nagyon szomorú bizonyítékot tudunk Toulet mellett: Gordon, a világ legügyesebb kéme, nem ő volt.” „...„Százados úr! figyelmeztetem, hogy ebből nem lesz Dreyfuss ügy! Nem engedem az afrikai hadműveletek előtt, amikor úgylis mindegyik oldalról támadnak bennünket, hogy ellenségeink kezébe ilyen hatásos propaganda eszközt adjanak. Ha Toulet ártatlan volt és becsületes katona, akkor most nekem adna igazat, de jelen lehetne. A hadsereg becsületénél szentebb ügy nincs.” „Excellenciás uram, nem tudok belenyugodni...” „Ön katona”, hallottam kissé keményen az apám hangját, „és kötelessége belenyugodni minden felsőbb utasításba. A felsőbb utasítást most nyíltan megkapja: Toulet ügy nincs. Minden további nyomozást megtiltok és megparancsolom önnek, hogy tudomására jutott adatokat katonai titokként kezelje.”... Lauyanel nagyon határozott hangját hallottam: „Még holnap kérni fogom a nyugdíjaztatásomat.” Ugyanolyan határozott választ kapott: „Én pártolni fogom kérelmét a hadügyminiszternél.” Halk koppanást hallottam, mint mikor valaki összeüti a bokáját és Lauyanel kilépett a szobából. Észre sem vett engemet, elsietett.

... Colomb-Bechar sötét föltja mögül egy hosszú karaván léptetett elő lassan. Úgy látszik, a gyilkos nap felkelte előtt nagyobb utat akartak megtenni. Siettek. Burnuszos mörök, közöttük néhány parafakalapos európai; ügettek a tevéken és szinte teljesen mezítelen négerek kötőféken vezették a málhás állatokat. A hosszú karavánnal lassan teleszóródott a sivatag mozdulatlan lapja... Eltűntek és megint felbuk-

kantak a selymesvonalú beláthatatlan homok dünnák hullámai között. Laverborg egyik cigarettát a másik után szívta és valahová a messzeség egy láthatatlan pontja felé bámult. La Motte, illetve Berg folytatta:

— Mikor beléptem a szobába, apám az íróasztalnál ült, könyökölt és homlokát a tenyerébe hajtotta, mintha sírna vagy imádkozna. Kissé felderült, ahogy megpillantott engem. Kezetnyújtott. A keze forró volt, mintha láza lenne. „Hogy vagy?...“ kérdezte mosolyogva. „Apám“ kezdtem nyugodtan, de valami furcsa, idegen határozottsággal, mintha egy eddig nem ismert hangomat hallanám. Most már tudom: az igazság hangja volt, amellyel egy szerencsétlen ember sorsa szólalt meg bennem. Eszköz voltam az isteni hatalom kezében. „Véletlenül hallottam a beszélgetés végét, amely közötted és Lauyanel között történt.“ „És mi a véleményed?...“ „Lauyanelnek igaza van. A Toulet ügyet újra kell tárgyalni. Vissza kell adni egy ártatlanul meghalt ember becsületét.“ Az apám felemelkedett, lassan előrejött az íróasztal mögül és hosszan nézett engem. „Egy ember élete, halála, becsülete, vagy becstelensége semmiféle súllyal nem bír a haza és a hadsereg érdekével szemben. Ha Franciaország érdekei úgy kívánnák, alávetném magam, hogy elítéljenek, mint kénmet.“ A mellére ütött. „Én! La Motte tábornakszernagy. Érted? Az egész világ sajtóját ellenünk uszították az afrikai hadműveletek miatt. Azt mondom neked, amit Lauyanelnek: Ha Toulet kapitány becsületes katona volt, ha ártatlanul pusztult el, és most a szelleme itt jelen lehetne, akkor azt mondaná neked: fiatalember, az apjának igaza van!... Toulet ügy nincs és nem lesz.“ Megtudja ezt érteni? Én nem csak szerettem, én csodáltam is az apámat. És most úgy éreztem, hogy nincs igaza. Határozottan éreztem, hogy nincs olyan magasabb érdek, olyan fenséges etikai szempont, amiért egy martirhalálthalt ember becsületét oda lehetne dobni. És éreztem, hogy Toulet kapitány szelleme nem szólna hozzám így: „fiatalember, az ön apjának igaza van.“ És az ő szelleme helyett, én magam mondtam az apámnak, hogy nincs igaza. Nem vesztünk össze. Egymásra néztünk. Elfordult tőlem és kiment a szobából. És én kimentem a házból. A név, amit viselek kötelez. Nem vegyülhettem el szegényen és kopottan a polgárok közé. Nem akartam visszatérni soha többé abba a házba, ahol úgy éreztem, örökre elveszítettem minden kapcsolatot az apámmal, mert amit tett, helytelen.

igazságtalan. Élni nem tudtam, meghalni nem tudtam... valami megsemmisült bennem, ami nélkül nem élhettem... így kerültem ide...

... Achmed árnya megmozdult és két lépést tett. A hold most éppen a szuronya felett világított, mintha rá lenne tűzve. Hallgattak...

— Nem mondott semmit, szólt Berg — pedig szeretném tudni a véleményét.

— Fiatalember, az apjának igaza van, mondta Laverborg és sóhajtott. A másik különösen nézett rá.

— És maga Laverborg... maga hogy került ide? Kicsoda?

— Leon Toulet, volt kapitány vagyok.

... A karaván utolsó málhás állatai is eltűntek valahol a legtávolabbi homokpadok vonalain túl, amerről egy sápadt csík kezdett fokozatosan tágulni a látóhatár peremén.

Kegyetlen recsegéssel harsant fel a trombita ébresztője.

Toulet kapitány jegyzetei.

I.

Nem vezettem soha naplót. Sem alkalmam, sem helyem most már nincs arra, hogy pontosan leírjak mindent, úgy ahogy egy naplóban meglenne. Nem vagyok író. Katona vagyok. Nem tudom leírni, amit érzek, de azt hiszem erre az írók közül is csak a legkíválóbbak képesek. Hevenyészve és nagy vonalakban mégis megpróbálom a legfontosabbakat feljegyezni, hogy halálom esetén, ha jó kezekbe kerül, megvédhesse valaki a Toulet nevet a ráhullott gyalázattól.

A törvény szerint nem vagyok Toulet marsall fia. Csak örökbefogadott. Anyámra nem emlékszem. Tudom, hogy angol nő volt és Laura Duncannak hívták. Az is bizonyos, hogy Toulet marsallnak édes gyermeke vagyok. Ezt kétségtelenné teszi a rendkívüli hasonlóság, külsőben, lélekben és gesztusokban. Három éves voltam, mikor apám örökbefogadott, elhozott Angliából és anyám leánykori neve helyett az ő becsületes, jóhangzású nevét viselhettem. Mostohaanyám, apám felesége a legjobb asszony volt, akit valaha ismertem. Tudta, hogy apám azért fogad örökbe, mert az ő gyermeke vagyok. Bizonyos vagyok benne, hogy Toulet mar-

sali ezt elsősorban a feleségével közölte. Ne ítélje meg senki apám jellemét ebből a látszólagos férfibotlásból. Gyermeket akart, a Toulet család nevét és kardját akarta ráhagyni valakire. És a feleségétől nem lehetett gyermeke. Valószínűleg sokáig szerencsétlen volt emiatt. Így hozta össze a sors Laura Duncannal, akitől gyermeke lett.

Már a katoniskolában szomorúan éreztem, hogy nincs pajtásom és nem is lesz. Nem tudtam barátkozni. Nem voltak közlési vágyaim, nem szerettem játszani, nem volt bizalmasom és ezért a többi fiúk elhúzódtak tőlem. Ez a távolság közötttem és pályatársaim között mindvégig megmaradt zárkózottságom miatt. Tulajdonképpen a tragédiám kezdetéig semmi sem történt velem, amit érdemes lenne leírni, kivéve talán szerelmemet, amellyel a világ legtisztább, legjobb és legokosabb teremtménye iránt viseltem. Claire volt az egyetlen ember az életemben, atyámon kívül, akinek el tudtam mondani gondolataimat és érzéseimet, aki elől nem burkolóztam el az udvarias érintkezés semmitmondásai közé. Miután atyám meghalt, a gondolataim és az érzéseim megoszlottak Claire és a hivatásom között.

E mappában mellékelve van a per anyaga, tehát nem térek ki a részletes leírására. Másfél esztendő óta a nap minden órájának kétharmadrészét mint vizsgálóbíró töltöm el a peremmel. Kétségtelen, hogy a túlságosan ellenem szóló látszat könnyelművé tette a nyomozást. Különben nem lenne annyi gyenge pont az ítélet idokolásában. Megfejtani nem tudom, másfél év alatt egy fokkal sem jutottam közelebb a megoldáshoz. A nyomozás gyenge pontjait meg tudtam találni, a bizonyítékok erejét gyöngíteni tudtam, de az ellenem szóló tények magyarázatát nem találtam. De tudom, olyan biztosan tudom, mint azt, hogy élek: ki fog pattanni a titok. Az én ügyem, mint egy titokzatos betegség ásta be magát a hadügybe. Ezt a betegséget, nem lehet avval meggyógyítani, ha letagadjuk, hogy létezik. La Motte tábornokszernagy, a fanatikus, derék katona téved. Az igazság, ha elfojtják, lassan ható méreg. Már vastag börtönfalakon, ránehezedő évszázadokon is keresztül rága magát. Ha felfakad a Toulet ügy, az csak egy megtisztulást jelent majd, valami súlyos kórokozótól. E mappában feljegyeztem mindazt, amiről feltételezhettem, hogy alapját képezheti egy erélyesebb nyomozásnak és ügyem újra felvételének.

Az ellenálló arab törzsek leverése azon a területen, ahol

Franciaország a Szahara-vasutat akarja építeni, ellenünk hangolta az érdekelt nagyhatalmakat. A megfizetett európai sajtó keresztűzében áll Franciaország. E pillanatban, ha tehetném, akkor sem kérném ügyem újrafelvételét. Egy újabb Dreyfuss-ügy, még ha nincs is felekezeti háttére, hatalmas propaganda eszközt jelentene ellenségeink kezében. És Franciaország érdekei mindenekfelett! Az én szenvedéseim, az én becsületelem eltörpülnek hazám létérdekei mellett. Most tehát várok...

II.

... Kéthónapig ültem börtönben. Mint vizsgálati fogoly. Még így is iszonyatos volt. Sok mindenre rávezetett a cella négy fala, amit azelőtt nem hittem, nem éreztem. Bölcsőbb lettem néhány egyszerű gondolattal és néhány ősz hajszállal. Hét lépés előre, hét lépés vissza. Újra hét lépés és megint hét... Próbáltam rövidebbeket lépni, mert nem bírtam cipőim koppanásának egyhangú ritmusát. De az ember csak úgy tud másképpen lépni, ha figyeli a járását. És egész nap a lépéseimmel foglalkozzam? Meg kell örülni! Ó, nagyon sokszor úgy éreztem, hogy percekben belül elborul az elmém. Azután más módszert próbáltam. Élnem kell! Birtokában kell maradnom szellemi képességeimnek!... Az apám hangja mondta ezt álmatlan éjszakákon... Ha meghalok, vagy megőrülök, ezzel feladtam a reményt... Kényszerítettem magam, hogy ne foglalkozzam az ügyemmel. Hogy ez sikerült, azt Clairenek köszönhetem. Ha rágondoltam, vele foglalkoztattam a képzeletemet, meg tudtam szabadulni az örületbe vonzó problémától.

A tárgyalásról nincs mit mondanom. E jegyzetek között máshelyen dolgoztam fel az anyagot. Hogy mit jelnehetett a lefokozás, az a reggel a kaszárnyaudvaron, dobpergésben, mialatt lábaimhoz hullottak rangjelzéseim, erről nem tudok írni!...

Egy barátom és tisztitársam meglátogatott a cellámban és otthagytta a revolverét. Nem nyúltam hozzá. Pedig mennyivel könnyebb meghalni!... De nekem nemcsak élnem kell, hanem az egészségemre, a józan eszemre is szükségem van. Különben sírba száll velem a Toulet család évszázados katonai becsülete. Nemcsak a revolvert utasítottam vissza, hanem gondosan vigyáztam az egészségemre. Rendszeresen

igyekeztem magamat hozzászoktatni a sovány fegyházi koszt-hoz, még mint vizsgálati fogoly, mikor behozathattam az el-látásomat. Ha egyszerre kell megszoknom a tápérték nélküli étrendet, ez megrázkódtatná a szervezetemet. És az egészsé-gemmel most nem csak magamnak tartozom. Főzeléket és kenyeret hozattam be ebédre és vacsorára. Ha valaki látja, valószínűleg kinevet. De én tudtam, hogy az életemmel együtt az utolsó reményem is elpusztulna. Később már any-nyira vittem a gyakorlatot, hogy az ügyemen kívül nemcsak Clairere tudtam gondolni, hanem mindenféle régi emlékre, sőt egészen elvont természettudományi dolgokra is. Aztán, mintha parancsot kaptam volna rá, hozzáfogtam fejben egy részletes mozgósítási terv kidolgozásához. Tudtam, hogy az ügyemmel valahol máshol, lehiggadtabban és nyugodtabban kell foglalkoznom... Nem lehetett kétséges, hogy elítélnék.

III.

Párás, hideg, téli reggel volt. Katonai pályafutásom vé-
get ért, mint közlegény sem, mint fegyenc sem maradhattam
a hadseregben. Civil ruhában, egy kis batyuban a legszük-
sésebbekkel, átkísértek a polgári fegyházba. Vagy harmin-
can álltunk a fegyházudvar lapos, aszfalt síkján. Rablók,
gyilkosok, betörők és én. Kinyílt a kapu. A rendőrök, mintha
gyermekjátékba kezdenének, megfogták egymás kezét és az
udvartól, a nyitott kapun át, egy autóbejáratig, láncot ké-
peztek körülöttünk. A fegyencek lába két másodpercig érin-
tette az ucca aszfaltját, azután egy vaslépcsőn át a hatalmas
autóba léptek. A rácsos ajtó becsapódott, két szuronyos őr
ült le mellettünk. Kívülről lakatot és vasakat tettek fel. Kat-
tanás, csörömpölés, zörgés és elindultunk...

... Kinyílt az ajtó és megint eszterláncot játszó rend-
őrök keskeny sorfala között mentünk egy hajóhídig. Szitált
az eső, ázott láncok és daruk álltak siváran mindenfelé. Ala-
csonyravert kéményfüst, égett szénpor szagában mentünk fel
egy lucskos hajóhídon. Sötét, raktárszerű helyiségben vol-
tunk, ránkesapódott az ajtó, megint zörgés, kattogás, csöröm-
pölés. Aztán egy dübörgő, guruló zaj: felvonták a hidat!...
Kavaró lapátok harsogása, szirénabúgás, a felhúzott hor-
gony zörög és éreztük, ahogy meginog a szoba, amelyben
tartózkodtunk. Elindultunk Cayenne felé...

... Fölboncolva, hullaszagúan ott feküdt előttem az élet nyitott belseje. A csarnoki árus, aki megfojtotta a szeretőjét hetven frank miatt. A szénhordó, aki betört éjjel a telepre, ahol dolgozott és verekedés közben megölte az éjjeliőrt... A bankdirektor fia, aki a táncosnő hálójába került és mikor mindenét elköltötte, még sikkasztott is. Kitagadva tengődött egy kártyaklubban, mint pénzváltó. Valamelyik reggel hazament és megbicskázta az apját, mert az nem akart neki pénzt adni... A féltékeny soffőr, aki szeretőjéhez vágta a petróleumlámpát és a nő lángolva rohant a Chateau-Rouge környéki sikátorba fel és alá, de nem lehetett segíteni rajta... Mindenki a sebeit takargatta fel. A bűneikről beszéltek, az áldozataikról és közben a csuklóinkra és bokáinkra ácsolt láncunk zörgött... Éjjel-nappal lánczörgés. Takarítani csak reggel szabadott, pedig sok tengeri beteg volt közöttünk. Zsizsikes főzeléket ettünk, néhány gramm kenyérrel... Naponta félórát sétálhattunk a fedélzeten.

Itt találkoztam Lacrenelle örvezetővel. A hajón ugyanis katonai őrség volt. Lacrenelle örvezető a századomnál szolgált a háborúban. Akkor még csak hadnagy voltam. A lánegokban álló Reims utóvédjei voltunk, néhány száz halálra szánt ember, akik a szörnyű visszavonulást fedezték és az volt a parancsunk, hogy további utasításig minden áron maradjunk az égő pokollá változott városban és akadályozzuk meg a német előőrsök bevonulását. Fullasztó füst, pokoli hőség, recsegő, zuhanó, égő gerendák között, nagyon lassan vonultak ki a városból. Itt is, ott is ledőlt házfalak, égve zuhanó zsindelek lavinái temettek el kisebb csoportokat... És az ucca végén már megszólaltak a német gépfegyverek. A harminc és felesek azért tovább lőtték az égő várost, megduplázva az ezer halált, a süketen, vakon, haldokolva vonuló és harcoló utóvéd számára.

... Lacrenellet, aki a legényem volt, leütötte egy darab zsarátnok és ő is odazuhan az aszfaltra, amit mindenfelé, mint elhullajtott rongydarabok a hősi halált halt francia katonák borítottak be. Felrántottam a földről... vonszoltam magammal... Azután nem tudtam mi történt, a füst és a szikrahullás egy szélrohamtól felkavarva, végig nyargalt a városon... Fuldokoiba bukdácsoltam valamerre. Ordítás, recsegés, ropogás... Talán már nem is tudtam volna elen-

gedni Lacrenellel, mert az ujjaim élettelen göresben szorították... A szélroham valószínűleg a németek felé fordult és ezért nem bírtak követni minket, különben egy szálíg elpusztultunk volna, mert ebből a századból nem adta volna meg magát senki...

...Az éjszakai országúton tértem magamhoz. Csend volt. Csillagok ragyogtak, távol égett Reims, mint egy felrobbant olajkút és itt is, ott is színes röppentyűk szálltak fel. Lacrenelle mellettem ült, piszkos kötéssel a fején. Valószínűleg idáig hurcoltam, azután a füstmérgezésztől alétan feküdtem és ő előbb tért magához. Páncélautó viharzott arra és felvett minet. Így menekültünk meg az örvezetővel, aki akkor még közlegény volt.

V.

Egyszer egyedül álltunk a fedélköz fordulójában. Lacrenelle megszólított. „Megismer még, kapitány úr.“ „Megismerem, Lacrenelle. De figyelmeztetnem kell, hogy vétséget követ el, ha kapitánynak szólít. Engem lefokoztak...“ Kapitány úr, én nem tudom elhinni, hogy maga azt tehette...“ „Ártatlan vagyok, de minden ellenem szól.“ Nem beszélhetünk tovább. Másnap Lacrenelle visszatartott a fordulónál. „Ide hallgasson kapitány úr. Sok időnk nincs, gyorsan értse meg, amit mondok. Itt a jobboldalon van a kórházi raktár, nem igen nyit be senki. Adok magának egy ráspolyt. Bújjon be oda és reszelje le a láncát. Éjfélre a Kanári csoport közelébe érünk, akkor ereszkedjen észrevétlenül a tengerbe és ússzon ki...“ „Nem értem, Lacrenelle! Ha én most eltűnök, nyomban átkutatják a hajót, de ha fel is tesszük, hogy nem találnak meg, akkor maga kerül bajba...“ Nem fogják átkutatni a hajót és én sem kerülök bajba. Bízsa rám magát. Nincs időm megmagyarázni, mit akarok. Éjfélkor igyekezzen a part közelében észrevétlenül a tengerbe ugrani. Az Isten áldja meg, kapitány úr.“ Nem hagyott felelni. Benyomott egy kis ajtón, utánam dobta a ráspolyt és tovább ment. Később jöttem csak rá a tervére, mikor hirtelen lövést hallottam és utána Lacrenelle hangját: „a 117-es a vízbe ugrott. Utána löttem, a golyó fejbetalálta és elmerült...“ Valószínűleg azt hitték, hogy az öngyilkosságnak ezt a nemét választottam. Lacrenelle az egyik fordulónál a vízbe hajított valamit és utána lött. Igazán kézenfekvő volt az egész. A kö-

zelben hallották a csobbanást, a lövést, és aki nem ismerte a reimsi csata kettőnkre vonatkozó eseményeit, az nem foghatott gyanút. Senki sem gondolt arra, hogy átkutassa a hajót. A kapitány valószínűleg jegyzőkönyvet vett fel Lacrenelle vallomásáról és ezzel lezárta az ügyet. Kedves bajtársam, Lacrenelle! Most már miatta aggódtam. Ha rám talál, ez kétségtelen bizonyíték az ő bűnössége mellett. Fél nap alatt sikerült elreszelnem a bilincset. Éjjel felé kisurrantam az ajlón és behúzódtam egy hatalmas szellőztető tölcser mögé. Elhaladt az őrző... Megtörtént a váltás... Tiszta éjszaka volt és fekete foltok látszottak a távolban: nyugatafrikai szigetek... Az éjszaka olyan csendes volt, hogy ugrást nem kísérelhettem meg. Feltétlenül meghallották volna a víz csobbanását...

...Hason csúszva tíz centiméterenkint jutottam előre. Meg kellett próbálnom elérni a hajó tatját, ahol a horgonyláncon lemászhattam olyan mélyre, hogy a vízbeugrásom ne okozzon nagyobb zajt egy szelíd hullám loccsanásnál... Ez sikerült. A horgonyon ültem, mélyen a hajó hátsó kiszögelése alatt... A csendesen sustorgó éjszakai tenger távlatában egyre nőttek a foltok: sziklás szigetek... Csendben eleresztettem magam... Jó úszó vagyok, tudtam, elérem a partot. Nemcsak a szabadságomat nyertem vissza, de a halálhírem biztosította azt a nyugalmat, amelyre szükségem volt, ha a célom felé akarok haladni. Másnap partot értem... Két nap múlva elindultam egy újoncsoporttal Mogadorból Sidi-Bel-Abbes felé...

Megtaláltam azt a helyet, ahol elrejtve és nyugodtan gondolkoztam. Beálltam a légióba! Bízom az Istenben!...

Dávid a kilencedik.

I.

Lakatlan vidéken jártak. Elhagyták a Ziz folyót is, megint egyre kopárabb, egyre halálosabb tájakon vonszolták magukat tovább. A hőség újra elviselhetetlen volt és az árnyéktalan sziklás vidék csak fokozta a nap erejét. Ez már a Szahara birodalma volt, bár az út a Tadla vidék dombjai között kanyarodott. De a dombok szikes földjéből nem volt kipárolgás, tehát eső itt már nem esett soha. A forró ke-

mény talaj csak a hőt sugározta vissza, mint egy roppant gyűjtőlencse. Ezen a terepen érvényes volt a légió jelszava: „marche ou crève!“ Menjél, vagy megdöglesz. És ez talán az egyetlen katonai jelmondat, amely nem fellengős, nincsen benne semmi túlzás; az egyszerűen reális következményekre való figyelmeztetés. A szekerekre nem vehetnek fel több embert, mert pontosan annyira van megterhelve, amennyit az öszvérek húzni tudnak. Aki eldől, aki nem tud tovább menni, az meghal. Itt a saját terhét is nehezen viszi mindenki, szó sem lehet arról, hogy valakit még csak támogatásnak is. A hőguta, a szomjanhalás, a sakálok, órák alatt elintézik. És ez még aránylag szép halálnem. Mert, ha az arabok kezébe kerül, akkor nagyon lassan, nagyon körülmenyes módon végeznek vele. És itt nem kell éppen valami rabló gumra gondolni. Az egyszerű, alázatos arab hegyi lakó, cserzővarga, vagy szandálkészítő, aki rendesen fizeti az adóját és ha bemegy az árujával Marakeschbe, az ottani európaiak mint derék, békés ismerősüket üdvözlík, ez az arab esetleg a társaival éppen a vásárra indul, vagy bőröket fészít ki, hogy száradjanak, mellesleg cvikkert hord és van egy plombált foga is, de ha alélt légionistát lát és senki sincs a közelben, akkor addig locsolja, amíg magához tér, azután valami emelőrúd segítségével félmázsás sziklát gurít a lábára, levágja az orrát, kiszúrja a szemeit és kitépi a nyelvét. A sivatagban, ha rövid időre semmi sem gátolja szabad akaratában, minden arab nomád lesz. Légionistát gyilkolni, az kiváltságos passzió. Ezek után megértik, ha elismétlem, hogy a: „marche ou crève!“ nem patetikus jelmondat. Ez a helyzet. Menni, vagy meghalni. A légionista a világ legrosszabbul fizetett katonája. Zsoldja kisebb, mint a kínaié. Feladatai béke idején súlyosabbak, mint más hadseregé háborúban. Marsteljesítményei meghaladják az elképzelhetőt. És mégis, minden gyakorlat, minden tréning kevés. Eleinte délelőttől délutánig a legnagyobb napsütésben gyakorlatozik és végzi éhgyomorral az úgynevezett légiós reggelit: csukló- és térdgyakorlatokat, körbefutást, amíg úgy érzi, hogy megpattan valami a tüdejében. Ez az érzés sok esetben nem csal és a barmok fiának valamelyik fia elterül egy vérömlésben. De a legtöbbje, miután túlesett ezen, már keresztül vágja magát a napi harminc-negyven kilométeres menetelési gyakorlatokon, teljes felszereléssel, árnyéktalan terepen. Azután megszokja azt, hogy éjjel egykor riadót fújnak és futólépés-

ben, vagy erőltetett menetelésben szaladgáljon másnap estig. Saját jól felfogott érdekében, kegyetlen eszközökkel szoktatják a meneteléshez. Nem ritka eszköz a rúgás. Vagy a „csiszolás“. Talpra állítva hozzákötik a kidőlt légionistát a szekér farához, úgy, hogy a lába a földet éri és két karja, mintha keresztre feszítették volna, szélesre tárva, oda van erősítve a kocsizhoz. Ezek után vagy megy, vagy a kocsi „csiszolja“, illetve vonszolja álló helyzetben.

Több hónapos gyakorlása után a fentieknek, még mindig három-négy légionistát kíván áldozatul minden menetelés. A légionista nem hagyja ott elhullott bajtársát. Magával vinni nem tudja. Hogy mit csinál mégis? Nagyon egyszerű.

A szolgálati szabályzat szerint elhullott menetelőt magára hagyni a sivatagban nem szabad. Ebből a rendelkezésből is látszik, hogy a szolgálati szabályzat szerkesztői, milyen nyájas öreg urak lehettek. Csak éppen elfelejtették a szabályzathoz hozzáfűzni azt is, hogy a fáradt légionistát, ez a zord hadsereg, palankinon, vagy riskán vigye-e tovább? Ugyanazzal a fáradsággal ezt is melléje írhatták volna. A szolgálati szabályzatot természetesen mindenki megtartja. Midőn a légionista hirtelen kizuhan a sorból és úgy marad, elhangzik a hosszú fütty. Fixe! A káplár odamegy, elveszi az ájult puskáját, töltényeit és egyéb felszerelését, ami igazán humánus eljárás, mert minek még ezzel is terhelni az ájult embert. Hát nem? Ezután kijelöl két katonát, akik hátramaradnak az ájulttal és az a parancsot kapják, hogy részesítsék gondos ápolásban és ha magához tér, hozzák vissza a csapattesthez. Mire a legények azt felelik: „oui mon cheff!“ Ujabb fütty, a század tovább megy. A két légionista egy óra múlva beéri a századot és alázatosan jelenti, hogy hátrahagyott bajtársuk hőgutában kimúlt és eltemették. Azt már igazán nem írja elő a szolgálati szabályzat, hogy halott légionistákat őrizni kell a sivatagban. Az őrmester, a káplár, a hadnagy és az egész század, tisztában van azzal, hogy a hátrahagyott légionistát egy golyóval megszabadították a szenvedéseitől. De mit lehet tenni? A légionista nem üldöghet órákig a sivatagban, mert egy kis szél elfedi a nyomokat és a végtelen homokpadok között nem találja meg a csapatját, hanem ott pusztul nyomorultan a Szaharában. Azonkívül könnyen rábukkanhat néhány arab és akkor eljátszatnak velük egy szellemes játékot, ami úgy történik, hogy nagy tüzet gyujtanak és mikor már csak parázs van belőle,

akkor a mezítelen légionistát ide-oda gurigázzák rajta. A bajtársat sem lehet élve otthagyni a hiénáknak és a pokoli napsütésnek. Mit lehet itt tenni? A sivatag törvényei a gyakorlatban sokkal erősebb érvénnyel bírnak, mint a szolgálati szabályzat. Ezt jól tudja a légionista is, aki alatt meginog a föld, elborulnak a sárga fénykévék és odabukik a forró porba. Jól hallja, hogy kijelölnek két embert, mozdulni nem tud, de érzi, ahogy lecsattolják a felszerelést, hallja a füttyöt és a lávolodó bakancsok ütemes poroszkálását. Azután nagy-nagy csend lesz, valahonnan iszonyút dörren és megrecscsen a feje... Minden elmúlt.

David Menachem már órák óta érezte, hogy egy lépést sem tud tovább menni. Tirone kiköpte a bagót. A szája olyan száraz belül, mint egy darab fa. A bagó csak karcolta. A vízadagja már fogytán volt és az utolsó kortyokkal takarékoskodott. És ilyen gyaloglás után az éhség is elviselhetetlen. A fiatal La Motte, illetve Berg, még vonszolja magát valahogyan, miután az óriás Achmed, aki vigyorogva sétál, átveszi egy frankért, néha tíz percre a fegyverét. Achmed korzózik. Nem is ember. Ha sziklából lenne, már kifáradt volna. Kaucsukból van. A kapitány, aki lovon megy, jóval fáradtabb, mint Achmed. Hufeisen, a herkules, vérbeborult szemmel, nyitott szájjal liheg, hol a puskája csúszik hátra, hol a sapkája ferdül el, vagy a bardája siklik le a válláról. A két Burger fivér vállal egymásnak dőlve megy, a kisebbik néhány lépésig megemeli a nagyobbik bardáját, amitől az megkönnyebbül. Már most napok óta szó nélkül mennek. Mintha némák lennének valamennyien. Az őrmester megjárna, ha éneklést vezényelne.

A fehér, kopár lejtők között, zörögve, csikorgó szeke-
rekkel, a menetelés egyhangú zajával vonszolja magát a század. Minden órában öt perc pihenő. Persze, állva. Aki leül, az nem tudja folytatni az utat. Görcsöt kap minden tagjában, ha újra fel akar emelkedni öt perc múlva. A szekérfékek csikorognak. Lejtőn haladnak, derékig szürke porfelhőben. Néhányrak a szeme már gyulladt és dagadt. Az egyik öszvér elesik, maga után rántva egy pár méterre a szerket, csúszik le. Eltöri a lábát, keservesen ordít és rángatózik. Hoznak egy tartalék állatot. Eddig a szekér mögé volt kötve. Ezt a portól belepett, elcsigázott dögöt, pihent állatnak nevezik ki. Az őrmester, a porban fekvő öszvér füléhez nyomja a pisztolyát és elsüti. Néhány légionista riadtan

hátranéz. Az öszvér még kettőt rúg, azután már csak a patái rezegnek. Porlepte, riadt, markáns arcok néznek össze. Őrájuk sem vár jobb sors, ha kidőlnek. A kocsis visszafelé darálja a féket, a szekér nyikorogva megindul újra. Az öszvér hulláját belepi a por. A lejtő kanyarulatában eltűnik a hosszú sor. Homokdombok következnek. Dávid, két öklét a mellére szorítja, néha üt egyet a szívére és csukott szemmel mormog. A halotti imáját mondja. De még menetel.

Menni, vagy meghalni!

Hosszú fütty!

A század megáll.

Dávid Menachem kilép a sorból, még kettőt üt a mellére, még kétszer bólogat mormolva, aztán szép csendesen leül és oldozza a kamásniját. Tirone fel akarja rángatni. Vörös szakáll között átszellemült mosollyal oldalt dől és elfekszik. Jött is segít felrángatni. Jön az őrmester. Szitkozódik. Dávid, lehúnyt szemmel, ájultan fekszik, a szája habzik és mosolyog. Jön a káplár. Elveszik a felszerelését. A kulacsát meghagyják és soron kívül egy napi vízadagot kap. Az őrmester Hufeisenre és Laverborgra mutat. A két katona kilép a sorból. A számvevő altiszt az ő számukra is kiutal két vízadagot és egy doboz konzervet. A szolgálati szabályzat szerint Menachem Dávid közlegénnyel maradnak, hogy megvárják, amíg magához tér és visszatérjenek vele a csapathoz. Az őrmester, úgy mondja ezt, mint aki saját maga is elhiszi. Pedig szó sincs róla. Néhányan, különös búcsúpillantást vetnek a földre hullott Dávidra, aki valószínűleg mindent jól hall, csak mozdulni képtelen. Hosszú fütty. A kerekek felnyikordulnak. A bakkancsok megzörrennek. Mennek...

Dávid hallja a füle alatt remegni a földet, ahogy megy a század. Még az öszvérek apró patacsattanásait is meg tudja különböztetni a többi lármától. Kihúnyó öntudatának utolsó szikrájával a legfőbb héber imádságba kapaszkodik és ott áll a lublini zsinagóga hajójában, nyakában hófehér talisz, zeng a kórus, hajlonganak mind... Veljevics Mordecháj, sírva, gargalizálva énekel, ahogy szokta és Tachlic Selasjim hívja őt ünnepi vacsorára... Azután nem hallja már a századot, a beleibe mintha éles kés szúródna és a szíve vadul rángatózik. De az agya csodálatosan tiszta. Tudja, hogy nincs Lublinban, hanem az afrikai pusztában van arcra borulva és tíz körme sas módjára váj bele a porba, ahogy

széttárt karokkal fekszik, mint aki megölte a földet. Még azt is tudja, hogy Laveborg és Hufeisen állnak mellette, őket rendelte ki az őrmester. Már türelmetlen. Várja a koponyájára szoruló kis nyílást, amely megnyitja számára a szenvedésekből kivezető utat. Közben visszaemlékezik, hogy tavaly a tedlai nagy marsnál ő és Marburg maradtak vissza Gotlóval, az ájult olasszal és sorsot húztak... Marburg lőtte le szegény fiút... Mi van? Még mindig várnak. Pedig már messze lehetnek a többiek. Most Hufeisen hangját hallotta: „Sorsot húzunk. Amelyikünk veszít, az végez a zsidóval. Szegény. Szívósabbnak hittem. Fej, vagy írás...” Most hallotta, hogy egy pénzdarab esik le. De Laveborg nem szól. Mit késlekednek ezek? A tüdejében valami rángatózott és görcs szorította a mellkasát. Tüdővérzés lesz. Már várta a langyos buggyanást... Hufeisen hallotta: „Miért nem szólt?! Az végezzen vele, akire a sors mutat. Ujra dobom, de ne álljon itt, mint egy sóbálvány.” „Várjon!” hallotta most a bárót. „Várhatunk még. Talán magához tér.”

Laveborg tanácstalanul állt. Nézte a mozdulatlanul heverő Dávidot. Ő maga is tudta, hogy ez a kegyelemdőfés elkerülhetetlen. Csak annyi lehet a különbség, hogy egy halott helyett három marad itt a porban. És mégis...

— Megbolondult?! — kiáltotta Hufeisen. — Ha egy órán belül nem érjük el a többieket, akkor itt rothadunk el, ebben a pokolban. Minden pillanatban jöhetnek arabok. Nézze, az ég alja milyen barna. Sirokko támad és akkor már kereshetjük a nyomát a csaptnak.

— Én nem tudom megtenni, — hallotta Dávid a báró hangját.

— Eh! Hát engedjen! Maga vénasszony! — Hufeisen levette a puskáját. A pállott hőségben egy závarzat csattanása hallatszott.

— Megállj! — kiáltotta Laveborg és kirántotta a puskát Hufeisen kezéből, — nem fogjuk agyonlőni!

— Hát mit csinálunk?

— Leverjük a bardát. Katonához méltóan fogunk viselkedni. Érti?! Lehet, hogy ez a gyilkosság elfogadott dolog, lehet, hogy tradíció, lehet, hogy ostobaság mást tenni, de az én jelenlétemben ezt nem lehet.

— Semmi közöm ahhoz, ha maga meg akar dögölni, de én nem fogok megdögölni. Legfeljebb magával is végzek. Két ember is kaphat hőgutát. — Azután szelídebben foly-

tatta. — Ne bolondozzon. Azt hiszi, van olyan légionista, akit nem kísért álmában egy-egy bajtársa, egy-egy agyonlőtt barát? Mi nem tehetünk róla! Itt a sivatag diktál! Na, adja ide azt a puskát...

— Sátrat fogunk verni és megpróbáljuk magához téríteni ezt az embert. Ha nem sikerül, akkor lelőheti.

— Egy perc időnk sincs! Elég volt az ostobáskodásból. Adja ide azt a puskát, mert megjárja! — Azután csend lett. És néhány másodperc múlva még élesebben: — Hallja, vigyázzon magára! Még úgyis van számolnivalónk.

— Figyelmeztetem, hogy a puska az én kezemben van. Maradjon nyugton, Hufeisen. A kötelességemet teljesítem, mikor nem hagyom agyonlőni ezt az embert és a kötelességemet fogom teljesíteni, ha maga rám támad és keresztülvőm...

Nem fejezhette be, Hufeisen elrántotta a puskát, ő maga nem tudta megfogni, de a rántástól kirepült a báró kezéből. Hufeisen eléje lépett.

— Most legalább magával is leszámolok.

... És megkezdődött a sivatag mindennapi drámáinak egyike.

Hufeisen hatalmas jobbával megragadta Laverborg nyakát. Baljával a derekát fogta át. Azután megpróbálta a kezében lévő nyakat hátrafelé tolni, miközben a karja, mint a forgás tengelye, ellenkező irányba húzta a derekat. A báró ökle fölfelé irányult és a szorító kar között odavágódott a bajor állá alá. Összekoccanó és széttörő fogak reccsenése hallatszott. Egymást átkarolva gurultak a földön, Hufeisen maradt felül, a báró nyaka még mindig a kezében volt. Néhány másodperc és az ellenfél, aki alatta vonaglott, megfullad. A küzdelem néma volt. A forróságban, amely szinte szétfeszítette a levegőt, csak lihegés hallatszott.

És egyszerre puskadörrenés!

Hufeisen egy lökést érzett a vállán, riadtan megfordult. Dávid ott feküdt ájultan az eldobott puska mellett, ujjai görcsösen a závarzatra fonódtak és ösvény látszott a porban, ahogy nagy kinnal a puskáig csúszott. Valami meleg ömlött el Hufeisen lapockáján. Gyorsan megfordult. A báró felkelt, egyik kezében a rohamkés, másikban az ásó. A bajor fogdarabokat és vért köpött a szájából. Érezte, hogy a vállsebe könnyű.

— Utoljára figyelmeztetem, Hufeisen! — kiáltott a báró, — hogy maradjon veszteg.

A bajor egy lépésnyire állt tőle. Azután ügyes, briganti tempóval, teljes erőből belerúgott a báró jobb csuklójába. Sikerült. A rohamkés messze elrepült és a bajor ugrott. De Laverborg híres balkezes vívó volt a katonaiskolában. Az ásó egy szekond paraddal belecsapott Hufeisen arcába és a báró már oldalt ugrott. Mikor utána vetette magát, keresztbe kettőt kapott az ásó élével. Jobb szemétől, az orrtövéen keresztül, a bal szája széléig egyetlen roncsolt seb volt az arca. Ezek már nem is tudták, miért verekszenek. Ez a küzdelem ősi volt. Távol mindentől, ami a társadalmat jelenti, a győzelemért, a halálig...

Laverborg jobbra-balra ugrált és már a negyedik csapással sújtott le Hufeisenre. A bajor megállt. Hátralépett. Megrázta a fejét és a homlokából a szemébe folyó vért ledörzsölte. Ugy álltak egymással szemben, karommal görbült kezekkel, széttépett, rongyokban lógó ruhában, vérbeborultan mind a ketten, két tagja a nagy hordának, a forró pusztaságban.

Hufeisen egy tigrisugrással dobta magát ellenfelére, aki kisiklott ugyan előre, de a nyaka ott maradt a hatalmas kézben. Ha még egyszer megszorítja, ez a vég. Laverborg összeszeszorított foggal, csukott szemmel, egész testsúlyával és hosszú lendülettel belevágott az ásó élével... Vér fröcskölt és meleg agyvelő részecskék repültek az arcába. Egy darabka ott rezgett az aranygombon és lehullott a porba...

Hufeisen álláig széthasított koponyával zuhant le.

A szikkadt por mohón itta be a vért.

Laverborg kiejtette kezéből az ásót. Nagyot húzott a kulacsból. Csak azután mosta meg az arcát és a kezét attól a sűrű, nyershús szagú, tapadó anyagtól.

II.

Határa után trópusi gyorsasággal zuhant le az este.

A bardákból Laverborg jókora sátrat vert. Alig, hogy lehült a levegő, Dávid mozogni kezdett. Ez a vékony, sovány, roggyantvállú ember vasból volt. Igaz, hogy négyéves szolgálat törte hozzá a pokol minden melegéhez és kínjához. Verekedett Indokínában, Madagaszkárban és a Szaharában, legalább tizenötször volt olyan állapotban, hogy sajnálat-

tal rúgtak bele, mozdulatlanul fekvő, nyomorult testébe: „fini”. Azután leszállt az este, lehűlt a levegő, valaki még egyszer felemelte a fejét, széterőszakolta a fogait és a vékony kis lengyelzsidó megint megmozdult. Később egyszer csak ott ment valahol a sorban...

Feltápáskodott a tenyerére, bágyadtan körülnézett és azt sóhajtottá kimerülten: „Mein Gott... Micsoda strapa.” Azután elájult.

Laverborg lemosta az arcát és megitta. Azután erőszakkal ülőhelyzetbe hozta. Tíz perc múlva újra szétnyílt kissé a lengyel fehér szeme, kezét tétován a zubbonya zsebébe tette és azt mondta:

— Adjon egy cigarettát...

Elszívta, azután felállt, leverte magáról a port, felvette az ásót és kifelé lépve a sátorból, így szólt:

— Temessük el azt a pimaszt.

III.

— Én vagyok a kilencedik, — mondta Dávid. Laverborg nem kérdezett semmit. Azt tudta, hogy mikor Patt lezuhant Jerome és Lucas mellől, valaki azt mormolta a közelben, hogy tizenegy. Valószínűleg Hufeisen a tizedik volt és ezek szerint Dávid a kilencedik. De miféle számsorban?

Sötét éjszaka borult a sivó homok fölé, amely mint egy fényforrás, élénken ütött el a fekete égbolttól. A sivatag ilyenkor ontja magából a nap melegét és a felhőtlen ég egy kalóriányit sem sugároz vissza, tehát ez a por, mely nappal szinte izzik, éjszaka valósággal hűsíti a beléje fúródó kezét, annyira kihűl. A lengyel ezzel a hideg porral játszott, egyik kezéből a másikba öntötte, mint a háziasszony, mikor borsót szemelget.

— Nézze, báró, én nem köszönök magának semmit. Én nem szoktam sok szót mondani... aztat én nem is tudok... Hosszú ideje élek, sok országokat bejártam, kevés a jó ember... Aj, de milyen kevés... Maga igazán egy igazi jó ember... Erős ember... okos ember és biztosan nagy úr volt... Ugy néz ki, mint egy gárdatiszt, egy majesztét. De erről nem kell beszélni. A Dávid Manachem nem kíváncsi zsidó. Mindenkinek legyen az ő titka a magáé. Nem?... Na, de mondjuk, hogy maga gárdakapitány Vitvebszkből. Jobb,

ha ezt mondjuk, mert akkor én most kvitt vagyok. Ugyanis a lovaskapitány Vitvebszkből egyszer megjelent egy szolnya katonával és elvitte a hűgomat... Ez meg nagyon régen volt... A cár alatt .. Ja, igaz, az apámnak nem tetszett a megtiszteltetés és összeverekelt ezekkel a katonákkal. Na, ezek után jól megölték ötöt... Ugy keil neki, nem?... Az anyámmal is csúnyán bántak és el is kellett költözni onnan nekem, meg a két kisebbiknek, a Behrelenek és az Izsáknak, szóval, ahányan életben maradtunk... Strebinszkiinek hívták ezt a kapitányt... Na, aztán lett a háború, én akkor voltam tizennyolc éves és engem elvittek... A Behrelet, meg az Izsákot soha nem láttam, azokat egy ilyen nagy dolog, mint a háború, két olyan kis vérszegény kölköt, felszívta... Vagónokba gyömöszölték őket, ezekre a vagónokra aztán valahonnan gépfegyverrel lőttek... Ugy hallottam, nem is az ellenség... Na és felszívta őket a háború... Háború után Lublinban voltam raktárnok, egy ilyen izében... egy textiles kereskedésben... Ott a szomszédban lakott egy részeges gabonakereskedő, Strebinszkiinek hívták és valamikor lovaskapitány volt. És én egyszer meglátogattam. Ez este történt. Nagyon csúnya este volt... Sűrű hóvihár és felmentem és bemutatkoztam neki... Akkor már ott a lengyelek voltak az urak és nem sok históriát csináltak egy orosz gabonaügynökből, aki cufellig valamikor lovaskapitány volt... De engem az sem érdekelt volna, ha csinálnak egy ügyet belőle, mert én már akkor jelentkeztem a légióba. Hát ha maga is lovaskapitány vott... akkor most kvitt vagyok. Amit az egyik pusztított, azt a másik jóra csinálta. És örülök, hogy ilyen jó is volt egy lovaskapitány. Igaz, hogy már gyalog... de jó volt. És ezért én most magának végrendelkezem. Mert én vagyok a kilencedik. Ez anynyit jelent, hogy Hufeisen után rám kerül a sor...

Laverborg hallgatott. Az emberi életek és tragédiák mélységeit egyre mélyebben járta, mióta vezérkari tisztből szökött gályarab lett. A meztelen sebek és fekélyek, a vér, a nyomorúság, az igazságtalanság, az emberek kutyába-vevése ott vonult el mellette, sőt rajta keresztül, az ő testét, lelkét tiporva. Istenem! Hiszen az embereknek a nagy lakásokban, a nagy szavak és a nagy elméletek között fogalmuk sincs, hogy milyen gyötrelmek, milyen szörnyűségek léteznek...

Távoiról néhány sakál ügetett feléjük és valami, nem

is érezhető, de sejthető lehellet járta át a pusztát, apró por-szemek selymes érintésével vonulva át arcukon és kezükön. És mintegy kegyetlen válaszul a báró gondolataira, egy hiéna rekedt, de éles, otromba kacagása rázta fel bántóan a némaságot...

— Ötmillió angol fontról van szó, nagyságos lovaskapitány úr. Amit hatvan egyforma részre kellett volna elosztani. De ötvenegy részvényes erőszakos halállal távozott. Hufeisen volt az ötvenegyedik. Róla legalább láttam, hogy miért halt meg és hogyan. A többiről nem tudja senki. Illetve, csak egy tudja. Hogy ki az az egy, az mellékes, azt nem tudjuk. No és Patt? Fogadni mernék, hogy Jerome és Lucas lökték le az öszvérrel együtt a szakadékba. De hallgasson meg, hogy volt. Ott történt Ait Yacub poklában. Hammadánál feküdtünk egy garnizonban. Már akkor félig-meddig le volt verve a felkelés. Hogy itt mi volt! Azt talán soha sem fogják megtudni Európában. A levegő száz kilométerekre hullabúztól és puskaporttól volt mérges... A légyrajok elől karavánokban menekültek... A füstölgő casbák ezreit senki sem oltotta, hogy megszenesedjenek a halottak. Az életet adó wadik kiapadtak a beléjük hulló szekerektől, ágyútalpaktól, szikláktól és holttestektől, úgy, hogy egész oázisok és falvak pusztultak szomjan... És akkor mi már két hete feküdtünk Hammadában. Az egész negyedik század, gépfegyverekkel, reflektorokkal, hegyiágyúkkal együtt. Itt nem lehetett kibírni a fertőtlenítő és a vér szagától a nagy melegben. Mindenki otthagya a menázt... Mein Gott! — vakaródzott. — Teli sebesültsel minden. És akkor a banda maradványát akarták leverni Ait Yacubnál... Na, ez volt a hecc!

Akkor már azt hitték a hadvezér urak, hogy győztek és elég lesz csak úgy félvállról odaütni, hogy a maradék is elpusztuljon. Na, de tévedtek. Az arabok néhány év előtt sokat tanultak Abd el Krimtől. Adjon még egy cigarettát.

Beburkolták magukat köpenybe, takaróba. Legalább öt fok hideg volt. Azután cigarettáztak és Dávid tovább beszélt.

— A kémek azt jelentették, hogy Ait Yacub után a hegy-ségbe bújtak el az utolsó lázadók. Éjjel megérkezett vagy négyszáz partizán. Ezek azok a piszok, rabló arab csordák, akik azt mondják, hogy ők harcolnak velünk, pedig csak gyilkolnak és rabolnak, ha mi már győztünk... Mi, legionis-

ták mindig utáltuk őket... Sokkal jobban, mint a tuaregeket és az arabokat, akik végre is a földjükért verekedtek, vagy az asszonyukért, mint az én apám. De ezek közülük valók voltak és az ő hulláikból élösködtek... Mondom, jöttek a partizánok és akkor már tudtuk, hogy minket küldenek verekedni... Egy fiatal hadnagy és Defour őrmester vezettek minket. Mikor odaérkeztünk Ait Yacub elé, ami egy sziklák között húzódó keskeny oázis, azt mondja az őrmester: „Nem tetszik nekem ez a hely, mon commendant. Ha a piszkok itt vannak valahol a sziklák között, akkor innen egyikünk sem megy ki élve.“ Na, a hadnagy aztán jól lehordta. „Ne törődjön vele, maga hülye paraszt! Az a népesség ott van túloldalt a hegyekben.“ Aztán az őrmester nem törődött. Mikor az oázis közepén jártunk, vártuk a fényjelet, hogy a túlsó oldalról megérkeztek-e már a Bu Denib erőd katonái, hogy elzárják a kabilok visszavonulását. Röppentyű nincs. Fénypontokat látunk. Ott tűzharc van, — — mondja az őrmester! — Táborozni! — mondja a hadnagy. Négy ember járőrbe megy. És letáboroztunk. Örültünk, hogy végre jól ehetünk, mert nem volt undorító karbolszag. Alig, hogy kigyúltak a nagy konyhatüzek és kitűnő célpont lettünk, kaptunk a völgy két oldaláról gyors egymásutánban három sortüzet, megszólalt legalább négy gépfegyver. Azt látta volna! Pillanatok alatt minden fa, minden domb szabályszerűen megszállva általunk. Pedig váratlan tűz volt és az emberek úgy hullottak, mint a legyek. Mind a két oldalról olyan egyes tűz alatt tartottak minket, hogy tudtuk: innen élve ember nem jut ki. A járőrből csak egy jött vissza és jelentette, amit már mindnyájan sejtettünk: Bu Denib helyőrsége elpusztult. Őket is törbecsálták. Hiába volt minden. A golyók úgy kopogtak, mint a zivatar... Kézigránátok robbantak közöttünk egymás után, ember, állat, szekér darabokban röpködött a levegőbe. Azután egy hegyi ágyú sodort közénk szakadatlan... Ez volt a híres ait-yacubi tragédia... Hulladombok feküdtek mindenütt, sziklákon, sziklák alatt: francia uniformis. Vagy nyolcvanán egy nagy vízmosásba húzódtunk, egymás mellett álltunk, hátunkkal a sziklafalnak dölve, a hadnagy cigarettát sodort. Egy golyó kiszakította a kezéből a papírt és elvitte két ujjahegyét. „Morde“ — mondta dühösen és lerázta kezéről a vért, mintha csak befröcskölte volna valami. Azután elővette a dobozát és harsogó kommandóval fordult az őrmes-

terhez: „Sergeant! Sodorja meg!” És átadta a dohányát. Mon dieu! Ilyen kölyök volt. Az én kezembe zuhant, mikor egy repeszdarab leszakította a fél arcát. Az emberek morgolódni kezdtek. Ne halljunk meg így, egyhelyben állva. Vágjunk neki a vízmosásnak, az istenfáját és essünk el verekedve. Már akkor pokol volt az oázis. Előttünk egy derékbatört pálma hatalmas recsenéssel három embert vágott agyon. Minden égett! És a golyók sűrű zivatara, a kézigránatok tömege zuhogott ránk. „En avant!” mondta az őrmester és a vízmosásba álló néhány emberrel megindult felfelé. Földre dobtam a halott hadnagyot, feltűztük a szuronyt és előre! Talán a vízmosás két oldala elfedett bennünket, talán nem is számítottak arra, hogy ezt is megkísérli valaki, nem tudom, hogy volt, de egyszer csak ott álltunk a bozóttal fedett sziklaplatón vagy helvenen. Hasra feküdtünk. A völgy két oldala orditástól zúgott, ahogy rohamra mentek a kabilok. Azt a pár embert, aki még mozgott lent, megölték. És visszavonultak Bu Denib felé. No és mi csak hasaltunk ott. És mikor felkeltünk, az őrmester tovább hasalt. Még most is úgy hasal, ahogy elástuk... Két század jóformán megsemmisült, az ait-yacubi csapdában. Mire a hegyről leözönlöttek a szpáhi és az afrikai vadászok, már csak bosszút állhattak. A völgyben alig volt talpalatnyi hely a hullák között. Kezek és csizmák lógtak a pálmákról... Huszas, harmincas halmokban heverték a sebesültek, akiket az arabok utólag felkoncoltak. Azután ide szorították be a riffeket is és most a sárga kabátok és a kék kepik fölé fehér burnuszok borultak.

Láttuk lent járni a szpáhi tiszteket és az arcuk elé kötötték a zsebkendőiket, mert a vérszag kibírhatatlan volt, ahogy a forró napon elgőzölgött a nagy tócsákból. Gépfegyverrel hajtották el a sakál és a hiéna csordákat. A szanitécnek alig volt dolguk... Fogoly, vagy sebesült egyik részről sem volt. Elhatároztuk, hogy csatlakozunk a szpáhikhoz. Hatvan közlegény, akik túléltek a mészárlást. Csendben elindultunk. Egy óráig haladtunk a bozótos vidéken, mikor vagy tíz méterre egy ember vánszorgott elő a bokrok közül. Európai ruha volt rajta cafatokra tépve és több könnyű sebből vérzett, a homlokán piszkos kötés. Mikor megpillantott minket, futni kezdett. Ez gyanús volt. Miért fut előlünk egy európai? Hufeisen és Jott elérték. Közrefogtuk. Valamelyik hirtelen elkiáltotta magát, hiszen ez arab!

Valaki már bele akart döfni, de többen nem engedték. Ezek túl egyszerűnek találták ezt a halálnemet. Azon a véleményen voltak, hogy az arabot el kell égetni. Ekkor a véres, rongyos ember azt mondta, hogy vigyük őt a parancsnok elé, mert fontos hadititkot tud. Kinevettük. Többen már hordták a rőzsét, hogy máglyát rakjunk. Valamelyik azt javasolta, hogy fejjel lefelé kössük egy fához és úgy lógassuk a tűz fölé. Ebben megegyeztünk. Az arab azt mondta, hogy ő valamikor Abd El Krim szárnysegédje volt, Muhat a neve és tudja, hogy elrejtettek ötmillió fontot. Azt is tudja, hogy hová! Bolonddá tart minket? A máglya fellobbant. De Hufeisen vasmarokkal fogta Muhatot. Nem engedte elvinni. Belevágott az öklével. „Beszélj, kutya!“ Ő ezt csak rumi tiszteknek hajlandó elmondani. „Akkor majd teli tömjük a szádat parázssal s beköjtjük“ — biztatta egyikünk. Az arab erre elmondta a titkot. Abd El Krim egy nagyhatalomtól kapta az ötmillió fontot. De már a háború végén! Azt akarta, hogy elrejsék valahol és alapja legyen egy újabb lázadásnak. Elrekesztette az Ued folyót és a láda platinarudat elásta a mederbe, ráhengerítettek egy mázsát sziklát és utána eresztették a folyót. Kikutattuk. Nála volt a tervrajz. Pontosan megjelölve a hely. Ott volt a ládikó fényképe, ott volt az elrekesztett folyam képe, a megásott nyílás és mellette a hatalmas szikla. Kétségtelen volt, hogy ez az ember igazat mond. Mialatt összehajoltunk a rajz felett, halk pattanás hallatszott és pillanatokra elvakultan szédültünk: könnyefakasztó bomba volt az aljasnál. Mire újra láttunk, ez az ember eltűnt. Sokáig mentünk szótlantul. Azután egy tisztáson, mintha csak ide készültünk volna, valamennyien megálltunk. Hufeisen, Ringelein, Kolseff, Jott és én kezdtük megbeszélni a dolgot. A Tadla vidék, ahol az Ued folyik, a Tafilalet határa. Tudtuk, hogy a franciák rövidesen elfoglalják a Tafilaletet. Akkor „en masse“ megszökünk. Hatvan jól felfegyverzett ember könnyen átvágja magát néhány kilométeren. Csak egy-két vacak goumiérrel kell elbánni. Tudja, ezek a pimasz, bennszülött csendőrök. Egy pár dinamitpatronnal gyorsan elintézzük a folyót és a sziklát, azután az ötmillió fonttal valahová Dél-Amerikába szökünk. Az iratokat és a fényképeket mindig az fogja őrizni, akinek a legbiztonságosabb beosztása van: Aki csak egy szót kikottyant, aki keresztezi a tervünket: arra halál. Nem esküdünk. Nem kötöttünk vérszerződést. Egyszerűen megbeszéltük. És tud-

tuk, hogy ezt legalább olyan komolyan kell venni, mint egy vérszerződést.

És azt hiszi, hogy ez összekovácsolt minket? Hogy a titok barátokká tett? Igen. Eleinte. Később azután kezdtünk kihalni. Az egyiket elvágott nyakkal találták. A másik furcsa módon leesett egy szikláról. A harmadik a városban sétált és éjjel egy sötét utcában leszúrták. Így lett hatvanból ötvenhét. És tudtuk, hogy ez a szörny, aki többet akar az ötmillióból, mint egyhatvanad részt, ez közülünk valamegyik. De melyik? A kis Ringelein, az óriás Achmed, Jott, vagy én, a Burger fivérek, vagy Hufeisen? Vagy ki? Lucas? Kolseff? Jerome? ... Érti, lovaskapitány úr? Nem mertünk többé hátatfordítani egymásnak. Nem mertünk kettesben egy sötét utcán végigmenni. Azt hiszi, hogy Patt véletlenül zuhant le? Lehet. De én nem hiszem. Ő volt az ötvenedik. Érti? Az ötvenedik ember, akit meggyilkoltak ebben az ügyben. Hufeisen volt az ötvenegyedik. Egyedül ő halt meg természetes-erőszakos halállal. A többi a platináért halt meg. Most már csak kilencen vagyunk. Lehet, hogy valamelyik egyedül magának akarja az egész ötmilliót és megöli a további nyolcat is. De ezt sem hiszem. Nem lesz több gyilkosság. Én, Dávid Menachem mondom magának, hogy nem lesz több gyilkosság. Hogy Hufeisennel meghalt a gyilkosság. Érti? Ő akarta egyedül az egészet. Hogy jóllakjon. Hát most jóllakott porral. Az Ued folyó olyan hadizónában van, hogy az arabok nem közelíthetik meg, mert Bu Malemből blokálhatják. Jól beleesik a gépfegyver lőtávolaiba. Mi sem közelíthetjük meg, mert a Tafilaletből ezen a szabad terepen ezer embert is szitává lőnek. És csalódtunk a franciákban. Évekig békében hagyták a Tafilaletet. És mindenki tovább szolgált az elátkozott századból. Egyik sem fogadta el az obsitot. Meg kell itt várni, amíg a francia hadsereg bevonul a Tafilaletbe. És akkor megszerezze a platinát nyolcan, vagy heten, vagy csak az az egy, aki él. Hát így van. És én most mondok magának valamit. Ha az öreg Dávid nem élné meg ezt a napot, az ő része egyik piszoké se legyen. Legyen a magáé. Ha élek, akkor az én részem fele, ha meghaltam, akkor az egész rész... Várjon, ne beszéljen bele... Maga biztosan megéli a Tafilalet elfoglalását. Magának egyik sem fog az életére törni, mert nem sejtik, hogy maga is tudja az ötmilliót. Maga vár nyugodtan addig, amíg elfoglalják a Tadla vidéket és akkor odamegy hozzájuk, hogy az én örö-

kösöm és akkor magát is be kell venni az üzletbe. De ha akarja, meg is előzheti őket — és ravaszán nevetett, — én örülnék, ha az egész a magáé lenne és úgy élhetne ma is, mint lovaskapitány korában Szentpéterváron. Mert egész biztos, hogy maga orosz lovaskapitány. Látszik. Finom ember. Hallgattak. A hiéna újra kacagott, de most valamivel közelebbről.

— És kinél vannak most az írások és a fényképek erről az ötmillióról? — kérdezte Laverborg.

— Magánál. Ugyanis minden Hufeisennél volt. Mielőtt elástam, elvettem tőle ezt is, meg azokat a holmikat, amit majd visszaküldök a fivérének. A fényképeket és az írást a maga köpenyébe tettem. Nem tudom, hol vannak. Eltemettük Hufeisennel. Maga temette el Hufeisent. Én ájult voltam. Jöjjenek ide és ássák ki, ha tetszik. Érti? És maga most jól eldugja az egészet. Azért ők majd megtalálják a platinát, mert már kívülről ismerik az összes adatot. Talán valamelyik le is másolta. Na, most már menjünk. Esetleg lehet, hogy még kikecmergünk innen. Ugy éljek, két ilyen alak, mint mi, különb csávából is kimásznak. És ha én felfordulok, hát ne örüljenek, hogy eggyel kevesebb. Majd akkor hirtelen rájönnek, hogy egy rendes zsidónak vannak örökösei. És maga megy Dél-Amerikába, ott fölépíti magának a pénzből Szent Pétervárat. És szeretni fogja gondolatban az öreg Dávid Menachemet, aki úgyis itt, a sivatagban mondja el az utolsó brochet. Most szedjük szét ezt a vacak bardát és menjünk, kapitány úr...

IV.

A legközelebbi táborhelyen a század őszinte csodálkozására megjelentek a huszonnégy óra óta halottnak hitt légionisták és senki sem értette, hogy az egyik őrszem ottmaradt, helyette a beteg tért vissza. Az őrmester olyan szemeket meresztett, mint egy víziló. Csodálkozásból gyanakvásba ment át. Azt várta, hogy egy óra múlva jelentkeznek Hufeisen és Laverborg. E helyett egy nap múlva jönnek Laverborg és Menachem. Alázatosan jelentik, hogy Dávid magához tért és rövid ápolás után folytatni tudta az útját. Sajnos, Hufeisen ottmaradt. Tölténye és puskája velünk van. Meghalt? Oui mon chef!

Hőgutában.

I.

Laverborg hanyatt dőlve feküdt az ágyon. Tikkasztó délelőtt volt. A nap színtelen izzása átvert a szemhéjján. A nehezen felszívott levegőt egy-egy hirtelen fújással dobja ki a tüdő, hogy aztán kínos, lassú emelkedéssel újra belélegezze. Mellette Kolseff feküdt meztelenül az ágyon, verejtékezve aludt és vékony habfoszlányok táncoltak a szájaszélen... Egy pőrére vetkőzött ember pokrócot próbál teríteni az ablakra, amelyen tág kékben özönlik be a sárga nap. A szemközi meszelt, fehér falon egy polc vonul végig, rajta sapkák, könyvek, üvegek és oldalfegyverek... Senki sem beszél, senki sem mozdul. A hőség, mint egy sárgásan oszló, sejtelmes szörny ül a kis fehér vájog a citadellán. Két-három bétén belül megkezdődik az „offenzíva“. Az idei az komoly lesz. Általában offenzíva alatt azt a rendszeres felvonulást nevezik, amellyel a hadsereg előnyomul a névleg francia, de valójában még meghódítatlan területeken. Ez minden évben ősszel kezdődik és eltart tavaszig. Ilyenkor megrendszabályozzák az engedetlen törzseket, új garnizókat létesítenek, bevezetik a himlőoltást és az adókötelezettség szent vívmányait és a büntetőtábor név alatt működő ingyenes utász-különítmények tömeges munkaerőkkel szaporodnak, a megrendszabályozott arab törzsek csoportjaival, akik mindenféle vétségeket követnek el, mivel nem tudják hetek alatt megtanulni azt, amivel a hódító is csak évezredek alatt jött tisztába. Viszont utak kellenek és ide a pokolba igazán nem jönnek napszámosok, különösen ingyen nem, még akkor sem, ha durva bánásmódban és rossz kosztban részesítik őket.

A csapatösszevonások még a „szieszta“ végén történnek. Szép lassan, szinte észrevétlenül. Leváltják a régi helyőrségeket, stratégiai pontokon elhelyezik az újoncokból összeállított pelottokat, azután néhány hét csend van és végül lassan megindul az offenzíva, mikor a legforróbb nyár elmúlt.

Laverborg százada a megérkezés után folytatta a sziesztát. A szieszta annyit jelent, hogy az afrikai nyár legmelegebb heteiben délelőtt tíztől délután ötig a légionista köteles

az ágyban fekvé eltölteni az idejét. A meleg ilyenkor a legedzettebb európai számára is elviselhetetlen. Sokat a szieszta sem használ. Egész nap jéghideg zuhany alatt állva lehetne csak elviselni ezt. Zuhany? Afrikában drága a víz. A napi ivóadaggal is takarékoskodni kell. Csak a fárasztó gyakorlatozásokat szüntetik be és a húsadagokat csökkentik.

A szieszta javában tart. Elbágyadt, tikkadt, gőzölgő emberi testek, szinte élettelenül hevernek az ágyakon, a dohos, moslékos levegőben. És egyszerre felharsan a riadó. Mi az, talán az arabok? Szédelegve és félájultan öltözködnek... A puska súlya elbírhatatlan. Még a lépcsőhöz sem érnek és a ruhájuk csuromvizesen tapad. Képtelenség az udvaron állna a napban! De azért ott állnak. A mellvéden az őr nem hagyja abba az alarmot. Elviselhetetlen ez a recsegés! Nem az arabok, hanem valami magasrangú feljebbvaló. Megörült, hogy ilyenkor jön? Ponti őrmester a zubbonyát gombolva, száguld és bozontos szemöldökei rángatóznak. A káplár végigrohan a sor előtt és kinyújtott karral vizsgálja fölül a zsinórmértéket. Mindenki ájuldozik, azután kinyílik a kapu és három katonatiszt gurul be egy autón puhára főve. A trombita elhallgat. A tisztek kiszállnak, arcukról patakzik a víz, a soffőr lihegve levegőért kapkod és a kapitány, aki a félholt bizottságot vezeti, rekedten kiabál a káplárnak: „Adjanak vizet a soffőrnek, gyorsan és mossák le valahol.” A soffőrt kihúzzák az ülés mögül, a gép még jár, az egyik tiszt leállítja. Benzinbűz remeg a levegőben és az őrmester jelent. A százados elővesz egy ívet a belső zsebéből. Az ívről csöpög a víz. Olvashatatlan. Eldobja az egészet. Az őrmesterhez fordul:

— Hufeisen közlegényt megvasalva, erős fedezettel Oranba kell küldeni. — Nagy csend. A hang újra recseg — Hufeisen, lépjen ki a sorból!

Az őrmester végre magához tér.

— Hufeisen meghalt, mon commandant.

— Mikor?

— Menetelés közben hőgutát kapott.

— Merde! ... ki látta?

Az őrmester harsogására Laverborg és Dávid kilépnek. A nap éppen merőlegesen áll a gömbölyű erődudvar fölött. Az autó alatt sötét kis olajtócsa képződik. Az egyik legény kizuhan a sorból. Elviszik.

— Ti láttátok Hufeisent meghalni?

Dávid felelt az ő sajtáságos katonai stílusában:

— Mi az, hogy láttuk, mon commendant? Még el is temettük.

— Elhoztátok az írásait, az azonossági lapját és a felszerelését?

— Nem hoztuk el, mon commendant.

— És miért nem hoztátok el? Most maga feleljen, maga másik.

— Menachem közlegény ájultan feküdt és nekem őt kellett a csapattestig támogatnom. Teljes felszereléssel. Képtelen lettem volna még bármit is hozni.

— Nem szökött meg ez az ember? Vigyázzatok! A nyakatokba kerülhet, ha elhallgattok valamit. Hogy halt meg az a Hufeisen?

— Csúnyán, mon commendant, — adta at magát Dávid a kellemes visszaemlékezésnek. — Hirtelen vörös lett, aztán zöld, majd sárga, később egészen lila színt kapott az arca és végül megfeketedett. Akkor Laverborg eltemette.

— Van erről valami jegyzőkönyv?

— Igenis, — felelte az őrmester.

— Rompez!

Az erőd kapitánya eddig csendben cigarettázott. Mindez az őrmesterre tartozott. Miután a katonák elszédelegtek, odalépett a bizottsághoz.

— Mit csinált ez a Hufeisen?

— Kém volt. Találtak nála egy vörösfoltos, szürke mappát. Ezt a mappát most egész Afrikában hajszolják. Ha a fickó szerencséjére nem hal meg, akkor Oranban sok mindent elbeszél volna. Oranban nagyon könnyen beszédre bírják őket. Mondja, nincs itt valahol hideg feketekávéja, vagy teája, a mindenit neki!

... Mindenki leveleközött újra és nyögve hullottak az ágyakra. Laverborg elővett a feje alól egy szürke mappát és tanulmányozta buzgón. A mappa fedélen vörös folt volt, valószínűleg vörösbortól.

II.

Kolseff, a kövér orosz, Lucas és Jott, mint bírák ültek egymás mellett, Ringelein, Jerome és a két Burger fivér a bejárók körül helyezkedtek el, hogy senki se hallgatózhaszon. A disznóól-szerű csapszék két helyiségből állt. Vályog-

falak, amelyekből szalmadarabok álltak ki, a padlón gyékény. Asztal, vagy szék sehol, a gömbölyű tetőről egy fiákerlámpa lógott le, Isten tudja, hol szerezték és egy nyolcas számnak a kacskaringója még most is látszott, mint a lámpa szolgálati idejének emléke. A kisebbik helyiségben egy söntésasztal volt, amelyen hideg birkahúsdarabok, kuszkus és néhány üveg állt. A hús és sütemény organtinnal volt letakarva. Az organtinon fáradt, nagy legyek pihentek. A levegő zsong a legyektől és attól a tompa zúgásnak ható érzéstől, amit a fehér falakról visszaverődő bántó fény okoz. Valahol egy rekedt fonográf zörgött. A vén arab tulajdonos homályos poharakban hozza a rumot. Gurul a kocka, csörög a pénz, az arcokon egészségtelen, nyirkos fényfoltok ülnek, pipáznak, rekedten ordítóznak, töltik az időt, mint száraz, apróra örölt húst egy láthatatlan hurkabélbe.

A szomszédos helyiségben csend van. Itt ül együtt a véstörvényszék. Ha valaki bekukkant, rögtön kockáznak és ordítóznak. Azután megint komolyan, hidegen néznek az előttük gugguló Dávid nevű zsidóra, aki mögött, mint ő, esetleg, mint hóhér, Achmed mozdulatlan alakja magasodik fel.

— Te tudtad, hogy Hufeisennél vannak az okmányok?

— No és ha tudtam? — felelte az ő dallamos, ősi, kérdő formájában, amellyel felháborodást, hidegvért, megvetést, vagy szomorúságot tudott kifejezni, egyetlen egy árnyalat mozdulásával. — No és ha tudtam? Tegyük fel, hogy tudtam? — mondta, jelenleg a megvetve kérdő formában, — akkor is mit csinálhattam volna? Megparancsolhattam volna a lábamnak, hogy ne legyen görcse? Vagy szóltam volna a tudómnak, hogy legyen szíves lélekzetet venni? Feküdtem ott, ki tudja meddig és mikor csillagok voltak, magamhoz tértem. Akkor ez a Laverborg azt mondta, hogy a másiknak fuccs. Mondom neki: hol az a szegény dizsnó? Azt mondja: lila lett, azután sárga lett, azután zöld...

— Végül fekete. Ezt már mondtad. Ha Laverborg eltemette, akkor ki kellett volna újra ásni.

— Jó vicc. Ugy éljek. Én alig tudtam járni és akkor majd ások neked. Különben is, minek kellenek azok a dolgok? Én kívülről tudok mindent.

— Nem arról van szó, — mondta Jott. — Arról van szó, hogy te esetleg elloptad az írásokat, a fényképeket és most letagadod.

— Én köpök rátok. Én utáltam azokat a vacakokat,

mert csak bajt csinálnak. Ha nálam lenne, sürgősen odaadnám valamelyikteknek.

— És honnan tudod, hogy Laverborg nem vette magához?

— Miért vette volna magához? Nem úgy néz ki, mint egy halottrabló. Egyiktekre sem hasonlít. És azt hiszem, sokkal jobban el volt foglalva az életével. Különben is egy szót sem értett volna belőle. És egyáltalán, mi közöm nekem ahhoz, amit ez a Laverborg csinál?

... Vakító forróság terpeszkedett a meszelt falakon és egy ócska ingaóra, mint valami kivénült énekes, minden fertálykor artikulátlan kísérleteket tett arra, hogy elüsse a negyedet. A szomszéd ivóból áthallatszott a kocka zörgése. Végre is Dávid megúnta a dolgot és felállt.

— Elég volt ebből a cirkusból nekem! Ha valamelyikteknek nem tetszik, amit mondtam, az próbáljon meg leszámolni Menachem Dáviddal. — Achmed kinyújtotta feléje tétován a kezét, de a vádlott rohamkése egy pillanat alatt a hasának szegeződött: — El innen, pizok néger! — Csak egy pillanatra lepődött meg az óriás és ezalatt Dávid már eltűnt a szomszéd helyiségben. A többiek összenéztek. Végre is, semmi biztosat nem tudtak. Inkább Laverborg volt gyanús, mint a zsidó. Később a légionisták megverték az egyik arabot. Ujabb három arab érkezett segítségül, mire a légionisták ezeket is megverték. Fuiólépésben érkezett az őráját, nyolc emberből állt és ők is megverték az arabokat. A hadnagy takarodót fúvatott és a részeg katonák a három sikátorból álló községen keresztül visszamentek az erődbe. Általában ez volt a napi program. Ezen az estén szerencsétlenség történt. Lucas át akart menni a kantinba és a bástya magasságából egy szikladarab zuhant a fejére. Nyomban szörnyethalt. „Nyolc” — mondta sápadtan Ringelein Kolseffnek, miután Lucast eltemették a domboldal kis temetőjébe és eldőrdült felette az utolsó sortűz. „Nyolc” — mondta a hosszú Kurt a kis Johanhoz. „Nyolc” — mondta elgondolkozva Dávid Laverborgnak. „Talán ez véletlen volt?” Laverborg hallgatott. „Vagy talán mégsem Hufeisen volt? ... Dehát akkor ki? Mikor a szerencsétlenség történt, Jerome és a két Burger az udvaron álltak. A félkegyelmű Citrom beteg. Achmed? Az nem látszik vérengzőnek. Marad tehát Ringelein, Kolseff, Jott és én. Én azt hiszem, nem voltam. Ringelein, vagy Kolseff? Vagy véletlen? ...”

„Véletlen volt“ állapították meg a nyolcak, miután házivizsgálatot tartottak az ügyben. Azért ezután sem mertek hátatfordítani egymásnak. Éjjel a puskaszíjat a csuklójukra csavarták és úgy aludtak el fegyverrel a kezük ügyében. De lehet, hogy valóban csak véletlen volt.

A szieszta utolsó napjaiban már egyre nyilvánvalóbb lett a készülődés. A közeledő offenzíva csalhatatlan jelei mutatkoztak. A környező helyőrségeket leváltó századok naponta vonultak át az erődön. Porlepte szekérrajok, megakott öszvérek, gépfegyverek, fényszórók, hegyiütegek vonszolták magukat a Tadla vidéket környező dombok irányába. Bu Malem egy tevéosztagból és szenegáli gyalogosokból álló megerősítést kapott. Az udvaron gulába rakott fegyverek körül a La Carmagnola kórusa hallatszott. Pihenő bakák énekeltek vacsora után. Néha elbődültek a tevék, ilyenkor tompa puffanások és káromkodások vegyültek a dalba. Azután élelmiszer és muníció utánpótlás érkezett.

Jerome eltűnt. A káplár jelentette a szökést. A rádió leadta a körözést. Harminckilométeres körzetben járőrök mentek szét felkutatni. A katonák káromkodtak. A szökevényt nem találták. Hogy jutott eszébe innen megszökni? Az Atlaszon, vagy a Szaharán át akar menekülni?

... Achmed és a két Burger örködött. A nyolcak megtárgyalták Jerome ügyét. Mit akart a nyolcadik? Talán megkísérli éjszaka felrobbantani az Ued medrében lévő óriás sziklát? Örültség! És ha sikerül neki?...

Nem jutott semmi okos az eszükbe.

— Még esetleg előkerülhet, — mondta Dávid. — Ki tudja merre van?

Az ivó megtelt légionistákkal. Skarlátvörös köpenyükben, hófehér ruháikban, szahariánok érkeztek. A szahariánok kiváltságos helyzetben vannak. Állandóan a bledben teljesítettek szolgálatot. Válogatott vasemberek, akiknél az ötven-hatvan fokos meleg, az örökös sivatag megszokott életkörülmény. A felszerelésük még a légionistáénál is finomabb. Pusájuk nincs, csak egy kis karabélyuk és automatikus revolverük, amilyen csak tiszteknek jár. Turbánt viselnek, hosszú, fehér salavari bugyogót, oldalfegyverük nincs, ehelyett hosszú tör van az övükben, amilyent a tuaregek hordanak. Ez a fegyver a hírhedt ponyár. Csak a saját altisztjeiktől félnek. A légiós őrmestereket, káplárokat kutyába sem veszik. Valamerre átvonulóban előzőnlőtték a

vároست. Csupa szélesvállú, sötétbarnára égett, hallgatag ember. Csuklójukon egy gömbölyű kinyitható tükröt viselnek. Apró reflektor, amivel éjszaka a morze rendszer alapján kilométeres távolságokra adnak le fenyjeleket. A söntésasztal előtti tolongásban egy szenegáli őrmester félrelöki valamelyiket. Hatalmas pofont kap. Általános verekedés. „Ide szahariánok!” Ölik a szengáliakat! „Leszúrtak egy légionistát!” Mindenki a társait hívja. Pár perc alatt üvegek, polc darabokra törve. Hörgés, csattogás, lövés, a sikártorok harci zajjal telnek meg.

Vágtatva érkeznek a szpahik. Sortűz a levegőbe! Belevágtatnak a gomolyagba. Egy óráig tart, amíg megtisztítják a községet. Közben mindenfelől allarmot fújnak. A domboldal hajlatán szép sorrendben vonulnak el a szahariánok Igli felé. Harminchat sebesült, nyolc halott, köztük öt szenegáli, két légionista és egy szaharián. A szahariánt hátulról fejbőlölték. A halottak közt van a szenegál őrmester is, görcsösen szorongatja a revolverét és kilenc szúrással ölték meg, a vizsgálat szerint valami hosszú, vékony pengével. A halottakat eltakarítják, a sebesülteket ápolják és vacsora után a gulába rakott fegyverek mögül újra vidáman zeng a Carmagnola.

Másnap délelőtt egy arab jelentkezik az őrségen. A káplár az őrmestert keresi. Az őrmester őrzőjáratot állít össze. Benne vannak Kolseff, Laverborg, a fiatal Berg, Dávid és két breton paraszt. A káplár vezeti az őrzőjáratot.

Közben, mintha egy nagy darab víz zuhanna alá, sűrű botnyi vastag sugarakban ledobban egy trópusi zápor, harsogva, hirtelen. A tevéket izgatja a víz szaga és vadul rángatják a kötőfékeiket. A felhőcsoport elvonul. A nedves időt olyan hőség váltja fel, hogy a tócsák valószínűtlen gyorsasággal, szemmel látható gőzölgéssel párolognak és mint egy kemence belseje, úgy izzik a táj.

Az őrzőjárat a falu egyetlen főutcáján halad végig. A káplár vezeti. Alkonyodik. Az egyik sárkunyhó ablakán egy szomorú teve néz ki az uccára. Bűzös, nagy szeméttelrepre vezet az ucca. Kora hajnalban itt még tömegesen láthatók a hiúnák. Elhagyott, vörös gyárépület áll a szeméthalom mögött. Valamikor itt megpróbáltak valamiféle ipartelepét létesíteni. A gyár melletti süppedő, mocsaras terület jelzi, hogy ezen a helyen szennyvíz tó lehetett egykor. Az őrzőjárat egyenesen bemegy a gyárudvarra. Mindenütt átható gummiszag

és igen sok nagy vörös patkány. A második udvarból elviselhetetlen bűz árad. Egy gépvázon puffadt holttest fekszik. Jerome. Már több napja fekszik itt holtan. A feje lelóg a gép oldalán és elvágott torka széles sebbel tátong az őrjárat felé. A ruháján látszik, hogy aránylag messziről, a porban hurcolták idáig. „Mondtam, hogy még esetleg előkerül...“, suttogja Dávid. Nedves zsebkendőt kötnek az orruk, szájuk elé és óvatosan leemelik a holttestet. „Az ötvenharmadik...“ suttogja Kolseff. „Már csak hét...“, mondja ugyanúgy Ringelein, az egykori állatszeliidítő. Laverborg nem szól semmit. A hetek, iszonyattal és gyanakvással nézegetik egymást este. Vajjon melyikük a Rém, aki legalább ötven embert küldött a másvilágra?

Oranba jelentés megy.

Egy hét múlva jön a válasz. Illetve nem is válasz. A gyilkosságról nincs szó benne. A hadvezetőség utasítja Bu Malem kapitányát, hogy a colombbechari büntetőszázad őrállományát sürgősen erősítse meg hét emberrel. A hét ember neve különösképpen: Ringelein, Kolseff, Achmed, a két Burger, a félkegyelmű Citrom és Menachem Dávid. Ez nem büntetés, ebben nincs semmi különös. Sokszor áthelyeznek embereket, egyik helyről a másikra és a büntetőtábornak is szüksége van helyőrségre. Bár oda még őrnek sem kívánczik senki.

A kapitány még aznap egy átvonuló meharist pelotte fedezetével útnak indította a hét embert Colomb-Bechar felé.

Jerome-ot eltemették Lucas mellé.

Egy sortüzet kapott.

A nyom.

I.

A Luxemburg-kert fáí rótszínű levelekkel borították be a sok, kavicsos, sárga sétányt. A Szajna piszkos vize is őszi lombszemetet sodort magával és a közeli tengerpartokról néha az óceán langyos, egészségtelen ködei jártak látogatóba Páris fölé. Október volt.

Lauyonel megfésülködött a tükörnél, azután az ablakon nézett ki rosszkedvűen, melankolikusán. Ősz volt, tipikus, párisi ősz. A Port St. Martin hatalmas boltíve piszkosan, hámlóttan meredezett, egy ponyvával letakart ládák-

kal megrakott tehérautó fölött, amely átdöcögött alatta. A szemközti bisztró elé kitett asztalok között egy ónkályha füstölgött és pamutkeztűs csarnoki árusok forró kávét ittak. Felvette a zubbonyát. Kopogtak.

La Motte tábornaszernagy lépett be Lauyanel légénylakásába. Az öreg katona lefogyott és a haja galambbősz lett. De a tartása épp olyan egyenes és határozott volt, mint régen. Csak a szeme tükrözött vissza valami titkos, belső bánatot.

— Elhoztam a kérvényét Lauyanel, mondta és leült a szofára. Egy írást húzott elő a zsebéből. — Tépje szét és dobja el. Először hozzám került és én ráírtam, hogy nélkülözhetetlen szolgálatára, a hazának és a hadseregnek szüksége van, nyugdíjazása iránti kérelmét nem intézhetjük el. Tessék.

Átnyujtotta. Egy percig szótlánul nézték egymást.

— Tudomásul vettem excellenciás uram.

Csend.

— És most beszéljünk egymással, mint barátok Lauyanel. Tudomásom van róla, hogy maga nem szüntette be a Toulet ügyben a nyomozást.

— Nem szüntethetem be, amíg a helyemen vagyok. Kegyeskedjék a kérvényemet elintézni és óvakodni fogok attól, hogy mint magánember a hadsereg ügyeivel foglalkozzam.

— Ne higgye, hogy megváltozott a véleményem ebben a kérdésben. Ne higgye, hogy egy lépést is hátráltam. Pedig a fiamat vesztettem el miatta. Talán kivándorolt, lehet, hogy meg is halt. Semmi hír felőle.

Szomorúan maga elé meredt a padlóra és Lauyanel nagyon megsajnálta.

— Hát maga sem érti Lauyanel? A sajtó egész Európában, már hetek óta minden eszközzel harcol ellenünk. Tudja jól, hogy kik állnak mögötte. Elképzelem, mit csinálnának a Toulet ügyből? Én nem zárkózom el... hogy... azt a szegény embert, majd egyszer... rehabilitáljuk, ha igazán ártatlan volt. Amire nézve nincs bizonyíték. De csak az afrikai hadjárat után. Addig semmit!

— És addig „Gordon“ nyugodtan szolgáltassa ki a hadsereg titkait az ellenségeinknek? Addig tegyük ki magunkat annak a veszélynek, hogy a hadsereg létalapját veszélyeztető értesületeket szerezzen ez a Gordon, aki bizonyára a hadügyben ül!

— Hogy érti ezt?

— Hogy az egyetlen sikeres lehetőség a nyomozás számára, végigmenni a Toulet ügyön. A Toulet ügy végén megkapjuk Gordont. Szent meggyőződésem, hogy azon a rejtélyes és felderítetlen ponton, ahol Toulet ártatlansága bizonyos lesz, egyúttal Gordon bűne is kiderül. Ha ön különválasztja ezt a két ügyet, ha excellenciád megtiltja a Toulet eset kinyomozását, akkor Gordonnak zavartalan munkát biztosít. És szerintem a legfelháborítóbb újság kampány sem árthat úgy a nemzetnek és a hadseregnek, mint Gordon működése.

A tábornaszernagy fel és alá járt. Az arca hol piros lett, hol sápadt.

— Az ördögbe is! Ezt az érvet mopedta volna a multkor. Talán nagy szerencsétlenségtől óvott volna meg... Barátsággal hozakodott elő és igazsággal és csupa olyan érzellemmel, ami lehet szent, de előttem eltörpül a nemzet érdekei előtt. Eltörpült akkor is, amikor a saját fiamról volt szó. Az egyetlen fiamról...

Újra egy székre roskadt és maga elé nézett.

— Lauyanel, lehet, hogy magának igaza van és én két rossz közül a rosszabbat választottam. Nem gondoltam erre, amit maga most mondott. Előbb kellett volna mondania... Mindegy...

Újra felállt. Megint a kemény katona lett.

— Lorenz, a titkos szolgálat legügyesebb embere, amint tudja, hónapok óta Afrikában van. Olyan híreink voltak, hogy a gyarmati hadseregben korrump tisztetek vannak. Megbízhatatlan elemek. Sajnos, nagyon hiányosak az értesülések és azért küldtük le Lorenzt, hogy utánajárjon és ha valóban vannak megbízhatatlan tisztjeink lent Afrikában, akkor a Tafilalel elleni offenzíva előtt szépen, lassan, egyenként vonja össze ezeket a megbízhatatlan tiszteteket Oranban. Lorenz hihetetlen ügyességgel befészkelődött Barud el Mansur táborába. Tudja, ez a hamadai caid. A rejtélyes szervező. Állítólag az ő terve volt, hogy a végső harc előtt megpróbálja korrumpálni a gyarmati hadsereget. Lorenz legutóbbi jelentésében tragikus leleplezéseket emleget. Ez nem lepett meg. Sajnos, sok kártyás, eladósodott és mindenféle vétségeket elkövetett tiszteteket szokás áthelvezni a gyarmati hadseregbe. De meglepett, hogy valami rejtélyes utalás szerepel jelentésében a Toulet ügyre vonatkozólag is. Most már

azt is megmondhatom magának, hogy Du Garde értesített a főhadiszállásról hasonló ügyről. Valami rejtélyes mappa tűnt el. Ez a rejtélyes mappa a Toulet ügyről tartalmazott írásokat, a központ páncélszekrényében volt, amelyet alkulccsal nyitottak ki. Úgy látszik világesemények között, mikor százezrek sorsáról van szó, a Toulet ügy mérge lassan rágja magát, most már két világészben. Toulet halott és az ügye él.

— Az igazság kiolthatatlan fényforrása ez. Hiába borítunk rá kendőt.

— Igen. Hát akkor előre! Lesz, ami lesz, vágjunk neki! Utasítani fogom Lorenzt, hogy tájékoztasson erről a mellékmondatáról részletesebben és a főhadiszállásról is bővebb jelentést fogok kérni. Most pedig halljuk magát, maga katonai Sherlock Holmes.

Megint a régi barátok voltak.

— Az egyik tettes itt van a markomban, mondta Lauyanel. — Ha nem félttem volna öntől, már őrizetben lenne. Ma fent voltam nála. Barátságos látogatás volt. Ez az ember sárga lett a rémülettől, legszívesebben rögtön nyakoncsíptem volna. Az ügyében való részessége kétségtelen.

— Azonnal el kellett volna fognia! Ki ez az ember?

— Most fogodzkodjon jól meg: Desposlin ügyvéd.

A táborszernagy felugrott.

— Fontolja meg kérem, amit mond! Tudja jól, hogy milyen következményekkel járhat, egy előkelő polgári személy bevonása katonai bűnügyekbe.

— Minden esetre a rendőrséget vettem volna igénybe és csak ha a rendőrség kivett belőle mindent, akkor vitettem volna át a katonai fogházba.

— De mire alapítja...

— Ide hallgasson: Du Garde azért nem mehetett el a találkozóra, amelyet Toulet-vel megbeszéltek, mert a garázsban megrongálták az autóját. Sajnos, a vizsgálat túl biztos volt a dolgában és nem terjedt ki azokra a személyekre, akik az autó közelébe férkőzhettek. A kastélyban nem tartózkodott más, mint a százados édesanyja, Du Garde és Desposlin, aki valami peres ügyükben járt el és már két napja a kastélyban lakott. A sóffőr lent uzsonázott a garázsmeisterrel a kocsmában. A lakáj odafent kiszolgált, a szakács és a kukta bevásárolni voltak, a szobalány beteg, a házmester kint ült az uccán a kertajló előtt és a felesége kávéfőzőt.

A személyzet közül egy embernek nem volt alibije: a házmesternének, aki főzés közben bemehetett a garázsba egy percre. Ezt az asszonyt vallatóra fogtam. A házmester lakás ajtaja szemben van a garázssal. Desposlin ügyvédet látta kijönni a garázból. Az ügyvéd megkerülte a garázst, de az angolkert másik oldalán találkozott a garázmesterrel és beszéltek egy pár percig. Elővettem a garázmestert. Igen, találkozott Desposlinnel, aki kérdezett tőle valamit a Párizs felé vezető útról, közben a garázmester figyelmeztette, hogy bepiszkolta valahol a kezét. Desposlin azt mondta, hogy neki támaszkodott egy fának, és attól lett piszkos a tenyere. A garázmester szerint a keze olajos volt. Az ügyvéd tehát eltitkolta, hogy a garázsban járt.

A táborszernagy izgatottan szaladgált.

— Még ha bűnös is volt Toulet, ez az ember akkor is bűnrészes. Ebben az esetben Toulet-vel játszott össze.

— Én azt hiszem Gordonnal játszott össze. Öt napig Angliában voltam ez után, hogy Desposlin multjára nézve adatokat szerezzek. Desposlin egy angol-francia utazási irodát vezetett évekig Londonban. Semmi terhelőt nem tudtam meg róla. Legalább is olyasmit nem, ami kiderült. De ott is találtam egy láncszemet a Toulet üggyhez. Lenyomoztam egy jelentéktelen magánügyét az öreg marsallnak. Toulet marsall minden évben Londonban töltötte a szabadságát. Diszkrét szívügy. Egy Duncan nevű világhírű táncosnővel volt ilyenkor együtt néhány hétig, a művésznő tengerparti kastélyában. Ennek az asszonynak a gyermeke Leon Toulet is, akit a marsall később adoptált. Az asszony negyvenkét éves korában meghalt és nagy vagyont hagyott hátra. A vagyon kezelője Desposlin volt. Az örökös Toulet marsall.

— De hiszen a marsall szegény katonaember volt! — kiáltotta döbbenten La Motte.

— A marsall természetesen nem nyúlt a vagyonhoz, kezelését továbbra is Desposlinre bízta és végrendelkezett a vagyonról, valószínűleg Irén Duncan és saját gyermeke javára. Mint tudjuk, a marsall halála után szegény Leon semmiféle örökséghez nem jutott. És itt lett volna még az okom rá, hogy Desposlint őrizetbe vetessem a rendőrséggel, ahol azután a kémkedésre nézve is mindent kivettem volna belőle. Ugyanis Joseph, az öreg lakáj, akit kikérdeztem, az elhunyt marsall végrendeletéről, nagyon érdekes dolgokat közölt. A marsall egyszer azt mondta neki, hogy végrende-

letében tisztességesen gondoskodott róla és annak idején majd Desposlintól megtud mindent. Mikor a marsall meghalt, az öreg lakáj azt hitte, hogy megfélelkezett róla és nem akart kegyeletsértést elkövetni avval, hogy a hagyaték iránt érdeklődjék. A végrendeletet tehát Desposlin eltüntette és a Duncan vagyon jelenlegi haszonélvezői is egytől-egyig büntársak.

— Azonnal lépjen éritkezésbe Grison tanácsossal! — kiáltotta izgatottan a marsall. — Azt az ügyvédet nyomban le kell tartóztatni! Belátom, hogy tévedtem! Úgy látszik itt egy nagystílű bűnszövetkezetről van szó, amely minden pillanatban embereket dönthet romlásba.

A százados azonnal felhívta a rendőrséget:

— Lauyanel százados. A politikai osztályt kérem... Lauyanel százados Grison tanácsos urat kéri...

— Grison tanácsos. Jónapot Lauyanel.

— Azonnal vegyék őrizetbe Desposlin ügyvédet. Csalás és sikkasztás miatt. Kémkedéssel is gyanúsítható. Ne hallgassák ki, amíg oda nem jövök.

— De Lauyanel az Istenért! olvassa el a délutáni lapokat. Desposlin ügyvédet ma éjjel meggyilkolták!

II.

A főhadiszállás telefonjai egész nap üzemben voltak. A távíróról végtelen szalagok futottak le. A térképeken reggeltől estig serény munkával jegyezték a csapatmozdulatokat. Futárok érkeztek. Tisztek robogtak el parancsokkal.

A Tuatból nyugtalanító hírek jöttek. Barud el Mansur hadserege békés törzseket koncol fel. Francia barát falvakat semmisít meg. A titokzatos caid is készült az offenzívára. Hírek szerint nagyon is európai módon képezte ki a seregeit, hatalmas mor harkákat, arab gumokat, tuareg csapatokat vont össze a Tafilaletbe és a Tadle környékén. A hírszerzők jelentése szerint Rhodesián keresztül munició és fegyver szállítmányok érkeztek a Tafilaletbe.

Minden kísérlet, hogy érintkezést találjanak a caiddal, csődöt mondott. Barud el Mansur nem állt szóba senkivel és ritkán tartózkodott a casbájában. Időnként itt is ott is feltűnt a törzsek között, velük evett és hált néhány napig. Ilyenkor az egész törzs elindult a Tafilalet felé. Veszélyes hatalma volt a népe felett. Szentnek tartották.

Most már nem tűnt el hónapokra, mint azelőtt. Két, három napig nem látták, azután itt, vagy ott bukkant fel hirtelen, vagy hazatért váratlanul a casbájába. Ez a casba a Tafilalet egy lejtőjén állt és legfelső lakrészéből, jó meszszelátóval a francia csapatmozdulatokat is megfigyelhette.

A marokkói főhadiszállás épülete messzire látszott az éjszakában. Minden ablak világos volt. Gilles kapitány menetkészen járt fel és alá Rouf marsall fogadószobájában. Du Garde jött át. A szpahi laktanyában felnyergelt tevék mellett csak a vezényszót várta a legénység. Mozdulatlanul álltak a barna óriások az éjszakában. A kürtös keze sárga réz trombitáján nyugodott. Néha egy teve megrántotta a fejét.

— Lsten vele kapitány úr, mondta Du Garde, amint éppen átsietett a szobán. — Itt az alkalom, hogy mindent expiáljon és télen már végleg elhagyja ezt a piszkos sivatagot.

— Remélem Du Garde, hogy úgy lesz. Lehet, hogy a katonaságot is otthagynom. Elég volt.

— Azt hiszem, ennek semmi akadálya sem lesz, mondta Du Garde — csak bátran és ésszel. Olyan posztja lesz a hadjáratban, ahol könnyen tüntetheti ki magát.

Rouf marsall jött.

— Gilles kapitány! A parancs értelmében azonnal induljon Aut Aurirba. Részletes utasításokat írásban fog kapni. Addig is Bu Malemmel állandó összeköttetést kell létesítenie. Az offenzíva hivatalos kezdetéig minden provokációt kerüljön el. Bármilyen történik maga körül, nem avatkozik bele. Figyelmeztetem, hogy olyan ponton áll a századával, amelynek döntő jelentősége lesz a hadműveletekben. Azonnal induljon. Aut Auririg erőltetett menetekben vigye az embereket. Sok szerencsét.

Kezel nyujtott. Gilles tisztelgett és ment. Öt perc múlva felharsant a kürt és a szpahik elindultak az éjszakai városon keresztül.

III.

— Desposlin az íróasztalnál ült és egy könyv volt a kezében. Átlóti homlokkal borult erre a könyvre. A páncélszekrény nyitva állt. Nyoma sem látszott betörésnek, vagy erőszaknak. Az írások szép rendben. A pénz eltűnt. Lauyanel mindent úgy talált, ahogy az első rendőri vizsgálat otthagya. Még a halottat sem vitték el. Az inas elmondta,

hogy Desponlinnek hölgy látogatója volt délután. Lefátyolozott, őszhajú nő. Nem látták elmenni. A pisztolyon hangfogó lehetett, mert a lövést sem hallota senki.

Bizonyos, hogy a gyilkost Desposlin jól ismerte. Anynyira nem volt gyanús neki, hogy a könyvet sem tette le a kezéből. Úgy tűnik, mintha a gyilkos jelenlétében olvasott volna. Olyan ember ölte meg, akivel szemben még az udvariasság sem kötelezte. Különben felállt volna, hogy eléje menjen az ajtóig.

Megvizsgálta a páncélszekrényt. Kulccsal nyitották ki.

— Ugy tudom, hogy Desposlinnek volt valami alkalmazottja.

— Egy gépirónője volt, százados úr.

— Beszélni szeretnék vele.

A kisírt szemű gépirólány nem tudott semmit. Ő félhatkor elment, akkor az ügyvéd úr még élt, a hölgyel nem találkozott.

— Mióta dolgozik maga ebben az irodában?

— Hat éve.

— Hát kérem, képzelje el, hogy rendezni kell az iratokat. Van itt valami regiszter?

— Természetesen.

— Állapítsa meg, hogy a készpénzen kívül hiányzik-e írás a páncélszekrényből.

— Azt gyorsan megtudom mondani.

Elővett egy könyvet az iratszekrényből, sorra vett mindent, ami a nyitott kasszában volt. A századossal együtt rakták ki a borítékokat és a dossziékat. A szekrény már üres volt, mikor a regiszterben még egy tétel állt.

— Hiányzik a D. T. 1924/31., mondta a gépirónő.

A százados sokáig gondolkozott. D.T.... Hm... Duncan-Toulet? 1924. ez lehet a végrendelet kelte és 31?... A homlokára ütött. 1931-ben halt meg a marsall. Érezte, hogy ez a végrendelet és az ügyre vonatkozó írások képezik a közös megoldását a Toulet ügynek és a Gordon rejtélynek. A lányhoz fordult.

— Meg tudná mondani, kikkel beszélt telefonon az ügyvéd úr tegnap?

— Kizárólag ügyfelekkel. Elsősorban a Sanders és...

— Nem ilyesmire gondolok. Magánbeszélgetésről nem tud?

— Nem.

— Tegnapelőttről sem?

— Tegnapelőtt felhívta a leányát Marokkóban. Ezt onnan tudom, mert én jelentettem be a beszélgetést.

— Nem hallotta, hogy mit beszélt a leányával?

— Irodai órák után beszélhetett. Már nem voltam itt.

— Köszönöm. — Folyton arra kellett gondolnia, hogy Desposlin olvasott, mikor a lövés érte. Legalább is, nyugodtan ülve maradt a könyve mellett, mikor a gyilkos bejött. Háromszor kinyúlt a telefon felé, háromszor húzta ismét vissza a kezét. Azután mégis telefonált.

— Halló! Le Bourget?... Lauyanel százados. Ott tartózkodik a repülőtéren Simon kapitány?... Kérem... Szervusz... Meg tudnád nekem egész pontosan mondani, hogy tegnap kik érkeztek repülőgépen és kik utaztak újra el?... Jó, várok. — Cigaretára gyújtott. Nagyon ideges volt. Simon kapitány neveket olvasott fel a vonal másik végén. Egyszerre Lauyanel izgatottan közbevágott. — Köszönöm, elég...

Lecsapta a kagylót. Lerohant az uccára, autóba ült.

— Hadügyminisztérium.

Chamieux őrnagy szobájába rohant.

— Kérem őrnagy úr, azonnal intézkedjék, hogy Emmy Desposlin-t, aki tegnap repülőgépen Párisba érkezett és este hatkor repülőgépen újra Afrikába indult, nyomban őrizetbe vegyék. Du Garde százados vendége Marokkóban. Alaposan gyanúsítható Desposlin meggyilkolásával és evvel kapcsolatosan egy kémkedési ügygel.

Az őrnagy kissé csodálkozva nézte a feldúlt századost. Kövér, kopasz ember volt, bágyadt arcvonásokkal. Nyitott zubbonyában inkább úgy nézett ki, mint valami postás. Rendetlen íróasztala, zubbonya, nadrágja hamuval voltak tele. A padlón mindenfelé cigarettacsutkák heverték. Ápolatlan, ősz haresabajusza megrándult, valahányszor a cigarettát a szájába vette. A rossz cigaretták nikotinos bűze egy harmadosztályú váróterem hangulatát adták a szobának. Az őrnagy biccentett, helyet mutatott Lauyanelnek és megpróbált összeköttetést találni az oráni katonai városparancsnoksággal. Közben puffedt, nagy szemhéjaival fáradtan pislogott és a cigaretta vége a bajuszát perzselte.

— Mit szól, hogy Lisette nyerte a nagydíjat?

— Igen, igen... engem is meglepett, mondta szórakozottan Lauyanel — hová dobhatom a cigarettámat?

— Hova akarja? — Udvarias mozdulattal körül-mutatott a szobában. — Nekem tudniillik tökéletesen mindegy. Csak hamutálcát ne kérjen, mert az mindég eltűnik innen... Halló!... Igen, hadügy..., Tessék tartani a vonalat! Mit bánom én! Ráérek. Még tizenöt szolgálati évem van hátra... Tudja, hogy az a dög tízezer francomat vitte el? Nem magával beszélek! A szobámban ül valaki! Maga csak a vonalat és a száját tartsa!... Pedig mondták, hogy Lisetet fogadjam... Halló, hadügy! Pierre ezredes urat kérem... várok... Alázatos tisztelettel! Chamieux! Kérem őrizetbe venni Marokkóban Du Garde százados vendégét Emmy Desposlint... Tessék?... Igen?... Köszönöm... Mi újság különben?... Igen... Nekem tízezer francot vitt el az a dög... Alázatos tisztelettel...

Letette a kagylót, ásított, azután egészen Lauyanel felé fordította a széket.

— Hát kérem, e pillanatban nem foganatosítható az őrizetbevétel, ugyanis Emmy Desposlint és Du Garde százados hűgát sétalovaglás közben egy rabló gum elhurcolta és nyomuk veszett.

Az őrnagy megdöbbsent. Ugyanis Lauyanel százados felugrott, mint egy őrült és ordítva verte két öklével az asztalt.

A casba.

I.

Emmy Desposlin vidáman sietett fel a nyaraló verandájára. Porköpeny volt rajta és micisapka.

— Már aggódni kezdtünk magáért, — fogadta Du Garde a reggeliző asztal mellől eléje sietve.

— Semmi ok nem volt aggódalomra.

Claire jött ki, lovagló ruhában.

— Mikor érkezélt?

— Ebben a pillanatban. Legközelebb téged is átviszlek Madeirára. Feledhetetlen két nap volt. Elengedi Clairet?

— Ha akar, nagyon szívesen, mondta Du Garde.

Leültek a reggeliző asztalhoz.

— Miért maradtál egy nappal tovább Madeirán?

— Első nap esett.

Du Garde felállt.

— Megbocsássanak, de nekem a hivatalomba kell menni.

A két leány egyedül folytatta a reggelit.

— Mi van Ranat doktorral?

— Mostanában nem hallottunk hírt felőle, mondta Claire.

— Úgy látszik lejárt a szabadsága. Hogy tetszik neked Ranat?

Claire vállat vont.

— Olyan, mint a többi. Nem ellenszenves és nem túlságosan rokonszenves. Jómodorú ember.

Kissé elkedvetlenedett. Emmy szemében felcsillant valami az előbbi kérdésnél. Claire egy este véletlenül meglátta őt a kertben a fivérével. Csokolóztak. Claire azt hitte, hogy előbb-utóbb Emmy hozzá fog menni Du Gardehoz. Ezért most meglepte a leány kérdése.

— Ha megvárod, amíg átöltözőm, én is kilovagolok. Úgy össze voltam préselve a repülőgépen, hogy minden tagom elzsibbadt. Alig várom már, hogy Musztafa hátára kerüljek.

...Egymás mellett lovagoltak a külváros után következő szőlődombok között. A hófehér országúton vakítóan tükröződött a nap.

— Neked talán tetszik Ranat? — kérdezte Claire, visszatérve az előbbi tárgyra. Emmy vállat vont és mosolygott.

— Érdekes ember. Mikor hallottál utoljára Touletról?

A kérdés olyan váratlan volt, hogy Claire döbbenten rántotta meg a lova zabláját.

— Hogy jut ez most az eszedbe?

— Ó semmi, csak úgy kérdeztem... Újabban hivatalos helyen sokat feszegetik a szegény fiú perét. Különösen az a Lauyanel százados. Azt mondják valóságos ördög, olyan éles szeme van.

Hallgattak. A lovak patája egyhangúan csapkodta az utat.

— Te nem is vetted túlságosan a szívedre, kezdte újra Emmy. — Hamar megvigasztalódtál.

— Beleryugodtam a megmászhatatlanba.

— Meg vagy győződve róla, hogy bűnös volt?

— Nem tudom... talán nem... Ne forduljunk vissza...?

— A dombhajlásig még lovagoljunk el. Onnan látszik a sivatag.

— Nem jó mostanában messzire lovagolni. Zavaros idők járnak...

— Gyáva vagy? — kérdezte Emmy és szép arcán megvető mosoly suhant át. Gyönyörű fehér fogai kivillantak. Felelet helyett Claire megsarkantyúzta a lovát. A domb felé rugtattak. De Emmy elvesztette a kalapját. Kacagva megálltak egy pillanatra, azután lassabban folytatták az utat.

— Valami rejtelmes lény keveri a Toulet ügyet. Ügyesen, a háttérből...

Elérték a dombot. Claire ijedten rántotta meg a zablát és csodálkozva nézett a villogó szemű Emmyire.

— Nem értlek...

Távolban feltűnt a végtelen Bled, vakító, sárga fényben úszó porfellegeivel. A domb tetején egy elhagyatottnak látszó csőszkunyhó állt. A kunyhóban egy szenegáli katona randevuzott a kedvesével.

— Vége a komédiának Claire! — kiáltotta Emmy. Claire valami veszélyt érzett és meg akarta fordítani a lovát, de a domb másik oldaláról egy csapat beduin rohant elő. Percek alatt megkötözték, hurkokkal a lóra erősítették és vad vágatással igyekeztek a sivatag felé. Emmy is velük lovagolt. A szenegáli katona mezítláb és zubbony nélkül rohant a legközelebbi laktanyáig. De mire kiért a fellármázott őrség, a beduinoknak már nyomuk sem látszott a távoli sivatagban...

II.

A beduinokat sokan látták a dombhajlás mögött táborozni, gyerekekkel, kutyákkal, ócska sátraikkal, de itt a sivatag szegélyén gyakran megtelepülnek néhány hétre a békés törzsek. Ezek az úgynevezett partizánok háború eselén, mint guerilla harcosok követik a reguláris hadsereget. Arra való, hogy mindazt a szörnyűséget, kegyetlenséget elkövetés a lázadókkal szemben, amit francia uniformisban mégsem lehet megtenni, de azért hasznos fenyítés és szükség van rá.

Fullasztó porfelhő gomolygott a vágatók körül és velük együtt gördült tovább, mint egy hatalmas gömb, bete-

lepedve orrba, fülbe, szempillák közé és a ruhák nyílásába. Claire nem ájult el, de fulladozott a portól és égette a forróság, amely egyre hevültebben özönlött rájuk, ahogy beljebb értek a sivatagba. A teste megtelt szűrő porral és sárrá vált rajta a verejtékétől, a kötél mindenütt a húsába vágott, és fojtogatta a párolgó állat undok büze, amelyhez szorosan hozzákötötték. Rázkódás közben, hol jobbra, hol balra csúszott le, úgy, hogy csak a kötelek tartották. A ló lapockái, ahogy mozogtak, minden lábemelésnél keményen megütöttek. Haldoklott a szomjúságtól... Azután elájult.

Este tért magához. Sátorak voltak körülötte. Nem meszsze, néhány tábortűz parázslott és izzó köveken sütöttek valamit, aminek friss kenyérszaga volt. A sátorak körül arabok guggoltak. Valahol egy rikácsoló hang egyhangúan kántált. Távolságban a lenyergelt lovak álltak egy csomóban. Mellettük puskás őr. Az ég csillagos volt. A tábortűz fényének körén túl sakálok és hiénák árnyai settenkedtek. Hirtelen rájött, hogy a feje valakinek az ölében pihen. Ez a valaki éppen most itatta meg. Az ajkán, a nyakán és az ingén még érezte a lecsorgott víz nedvességét.

Riadtan felült.

Egy ráncos, ijesztő arcú arab asszony vigyorgott rá. Tört francia nyelven beszélt.

— Halott lenni m'zell... de most már jól lenni... Kapni kili-kili — némajátékával ivást jelzett. — Nangen sejk mondani, hogy nem kell megkötnözni m'zellt. Innen már nem lehet szökni... Ha m'zell akarni hozok kusz-kuszt...

Vissza akarta utasítani, de nagyon éhes volt és érezte, hogy soha még jobban nem kellett vigyázni az erejére, mint most. A leány egy pléhdarabon frissen főtt kusz-kuszt tett eléje. Kukorica lisztből készült, jóízű, édeskés étel volt.

Nem tudta miért rabolták el és hová akarják vinni. Emmyt sehol sem látta. Ő bizonyára előre tudott a támadásról. Ki ez a nő tulajdonképpen, aki már évek óta él Párizs legelőkelőbb köreiben?...

Görcs nyilalt az agyába... Nem értette az egészet... Mi köze Emmynek az arabokhoz és miért hurcoltatta el? Talán megöleti?... Körülnézett...

A néma sivatag körül. Porfelhők szállongtak, halk, alig hallatszó neszeléssel. Ez a gonosz Ghut birodalma... Ilyen halk hangon áttetsző testtel lebeg a tábortüzek körül, leskelődik az áldozataira és fátyolszerű vonulásával karavánokat

temet be... A Ghut a sivatag istene, Gonosz isten. A táborozó arabok csirkéket áldoznak neki és hallják őt éjjel... A leány megborzongott a hidegtől és a félelemtől... Mindeütt csak a végtelen sivatag látszott...

Hajnalba a tábort felszedték és ismét útrakeltek. Clairet nem kötözték a lovára, de két beduin szorosan mellette lovagolt. Emmyt most sem látta. Tudta, hogy a legokosabb amit tehet, ha ellenkezés nélkül velük tart. Talán valamelyik közeli erődből segítségükre jönnek. Azóta már bizonyára mozgósították a határvidéket és a Tadla környékéről egy gyors szpahi csapat idejében lecsaphat még ide... Maga sem tudta, hogy miért nem bízik ebben. Mikor kissé lemaradt, az egyik arab durván rácsapott a lovára, hogy majdnem lebukott a kiugró állatról.

Eddig kelet felé haladtak, úgy látszott, mintha a Szahara középpontjába igyekeznének: már feltűntek a hatalmas fehér schottok, amelyek sós ingoványukkal még abból a világkatasztrófából maradtak itt, mikor a sivatag egy hatalmas óceán medrét képezte. Az Atlasz csúcsai és Abesszinia hegyóriásai, mint apró vulkánikus szigetek látszottak ki ebből az óceánból. Itt a csapat letért nyugat felé. Claire erős leány volt, de ilyen megerőltető utazást nem bírt ki a szervezete megrázkódtatás nélkül. Érezte, hogy még egy napig nem tud a nyeregben maradni. Távolról feltűnő sziklás tájak jelezték, hogy visszatértek a sivatag nyugati határához. Most értette, hogy egy kis kitérővel előbb nekivágtak a Bled középpontjának, valószínűleg ravaszságból. Miután úgy vélték, hogy az esetleges üldözőket félrevezették, újra nyugat felé mentek, abba az irányba, ahonnan jöttek, de valamivel délebbre. Azután egy hatalmas, sötét folt tűnt fel. Ez a folt mindig nagyobb lett. A Bled felett végtelen magasnak és ijesztőnek látszott az ég. Valahol a távolban belemosódik a sivatag szélébe. Az arabok élénkebben ügettek és valamelyiküktől meghallotta a közeledő pálmaliget nevét: a Tafilalet! Göresös rémület szorította össze a szívét. Végleg kívül van a francia hatalom körén. Ellenséges araboktól függ a sorsa...

És a Szahara leghatalmasabb és legfélelmesebb oázisa egyre gyorsabban közeledett feléje, már látszottak az elszórt falvak és a sziklák oldalán felhőkarcolónyira épített, hófehér casbák, csücsig nyúló lakóházai...

Elájult.

Még érezte, egy ismeretlen sötétben vergődve, hogy durva, kíméletlen kezek a lovához kötik. Megcsapta a verejtékező állat rosszagú, nedves bőrének párolgása...

III.

A casba a berberék és az arabok speciális építkezési formája. Lakóház és erőd. Kis faluk mögött húzódik meg, sziklára, vagy hegyre vezető lejtőn a casbák sorozata. Vályogból készült fehér házak ezek, lépcsőzetesen egymás fölé építve. Az egyik ház teteje, egyúttal a felette következő ház udvara. És így tovább fel, egészen a csúcsig. Lépcső nincs sehol. Minden ház tetején van egy létra. Ha a létrát felhúzzák, akkor a következő ház udvara már megközelíthetetlen. Hasonlít ez az építkezés a közép- és délamerikai indiánok pueblójához. Háború esetén a falu lakossága is bevonul a casbákba, idchozzák a terményeket, behajtják az állataikat és akkor házról-házra kell megszállnia az ostromlóknak ezt a furcsa várrendszert, ami majdnem bevehetetlen. A Tafilalet casbái híres, jó épületek, szebbek és erősebbek a hegyilakók gyakran látható casbáinál. És ezeknek a casbáknak egyikében szokott tanyázni Barud el Mansur, a titokzatos hammadai caid. A francia gyermati uralom mumusa. A Seriffek az ő eljövetelével hirdetik a szent háborút. A Tafilalettel áll vagy bukik a nomád arabok ellentállása és a felszabadulás utolsó reménye. A franciák részéről a Tafilalettel áll vagy bukik a Szahara-vasút és az összes déli karavánutak kulcsa.

A hajnalban, mint egy furcsa templom, mozdulatlanul mered a hammadai caid hófehérre meszelt casbája, melynek utolsó épülete a szikla ormaira ér, ahonnan Bu Malemig lehet ellátni...

A gömbölyű kútnál bőrvedrekben hordják a tevéknek a vizet. A kút mellett egy sovány, vak ember ül. Világtalan szemével a messzeségbe néz, piszkos szakállá és piszkos haja szinte egybefolyik az arcán, ősz csomókban, hogy csak az orra látszik. Bordái kiállnak aszott testéből. Nem koldul, de azért mindenki ad neki valamit. Nem köszöni meg, csak ül és elborult szemével a messzeségbe néz, mint aki állandóan jelentést lát. Néha megszólal és vizionál a rumikrói, akik már jönnek, már dübörög a föld alattuk és Allah a

nagy és hatalmas, koponyáikkal fogja fehérebbé tenni a Tafilalet útjainak porát... Néha énekel is szent dalokat, rekedt, kellemetlen hangon, azután felugrik és forog maga körül, amíg habzik a szája és ájultan a földre zuhan. Az oázis lakói tisztelik őt és félnek tőle. A testét vastagon lepi be a piszok és nagy sebek borítják. A derekára csavart piszkos rongydarabon nyüzsögnek a férgek, de ő erről nem tud... Azt a tevés csapatot sem látja, amely lovakkal tarkítva most ruglat be az oázisba. A lovak szinte széttaposásák, olyan közel mennek hozzá, de ő nem mozdul. Nem lát. A beduinok valahogy megvédik a lovak patáitól. Megitatják a lovakat, a tevéket és egypáran körbejártatják az állatokat, árnyékos helyen. Zörögnek a beduinok fegyverei, vad kiáltások hallatszanak, a málhás állatokat távolabbi táborhelyre vezetik, hogy leszereljenek. Asszonyok veszekednek, kisgyerekek sírnak, kutyák ugatnak és egy megkötözött nőt oldoznak le a lóról. Két arab megfogja a vállánál és a térdhajlásánál, úgy viszik a csabába. A kút körül álldogálók néhány szem datolyát dobznak az öreg vaknak. Hamir, így hívják az öreget, felemeli és lassan majszolja a datolyát.

— Mit látsz, Hamir? — kérdezi az egyik arab.

— Sok, sok rumi katonát... Allah hívja őket ide... Allah le fog sújtani a rumikra, a nap felkel majd a Tafilaletből és csak a másik tengernél nyugszik le és az is a Tafilalet napja lesz. A dicső, hatalmas és félelmetes Barud el Mansur fényessége, akit Allah küldött, hogy eltiporja a hitetlen rumi kutyákat. A vak Hamir így látja. Beszéltem. — Elhallgatott és nem vette le szemét a bántóan sugárzó távoli síkról, amely őt nem vakította. Világtalan szeme előtt nem a valóság játszódtott le.

Claire egy alacsony tetejű, négyszögletes szobában ébredt fel. Kereveten feküdt. A helyiség barátságos volt. Tarkaszőnyegek borították a padlót és a falakat, egy alacsony asztal és néhány rövidlábú, gömbölyű szék képezte a bútort. Újra felélénkült. A csuklója és a combjai fájtak még, de minden megerőltetés nélkül tudott járni. Az ablakhoz ment. Moszkítóháló, vagy üveg volt rajta. Téglalakú, nagy nyílás a falban, ez volt az ablak. Kinézett. Elszédült egy pillanatra az alatta tátongó mélységtől. Odament az egyik ajtóhoz. Zárva volt. A másik ajtó kinyílt. Fürdőszobaféle kis helyiségbe vezetett. Hatalmas tartályban víz állt, mellette szappan, puha háziszóttos törülköző és néhány arab nő

ruhadarab, fehér gyolcsból. Tudta, hogy ezt neki készítették ide. Nem gondolkozott, nem törődött semmivel, ledobta magáról a tépett, poros ruhákat és megfürdött. Csodálkozva látta, hogy finom, Párisban készült szappant tettek oda a számára. Alig vette fel az arab ruhát, mikor kopogtak az ajtón. Nem felelt. A szoba legtávolabbi sarkába húzódott. Még egyszer kopogtak.

— Ki az?

Válasz helyett az ajtó kinyílt. Egy szakállas, de fiatal arab lépett a szobába. Választékosan volt öltözve és aranykeretes szemüveget hordott. Az orrcsontját egy régi törés nyoma tompította el. Kifogástalan francia nyelven szólalt meg.

— Jobban van már, kérem?

Claire riadtan és határozatlanul nézte az udvarias, civilizált benyomást keltő arabot.

— Önnek most egy ideig itt kell majd maradnia. Ezt a szobát nem hagyhatja el. Mindent el fogunk követni, hogy ne szenvedjen sok kényelmetlenséget. Ha kíván valamit, tapsoljon, rendelkezésére fog állni egy cseléd. Az ajtót nem záratom be, de ne próbáljon kimenni, mert éjjel-nappal fegyveres őrség áll itt.

— De miért tartanak itt fogva?

— Ezt én nem mondhatom meg magának.

— Maga a caid?

— Nem, — mondta a szemüveges arab és mosolyogva csóválta a fejét, — caid nem tartózkodik közöttünk. De nemsokára itt lesz. Kegyes és bölcs ember, akire nyugodtan rábízhatja a sorsát. A caid sohasem tűrte, hogy hölgyeket bántsanak. Nyugodt lehet, kisasszony. Én Muhat vagyok, a Tafilalet parancsnoka.

— Ön bizonyára tudja, hogy engem miért raboltak el, csak nem akarja megmondani! Nem hiszem, hogy a lázadó arabok népszerűségének használjon, ha egy védtelen nővel erőszakoskodnak!

— Ismétlem, nem tudom, hogy a kisasszonyt miért hozták ide. Viszont a lázadó araboknak nincs külpolitikájuk. Vagy ha van, ez nem tartja szem előtt a civilizált Európa értelmébe vett népszerűséget. Nem lehetünk olyan népszerűek, hogy amíg Európának olcsó nyersanyagra van szüksége és jobb fegyverei vannak, addig ne ontsa a vérünket és ne üljön katona hordáival a nyakunkon.

Most úgy rémlett Clairenak, mintha már látta volna ezt az arcot. Távoli zsibongás hallatszott. Muhat az ablakhoz lépett, lenézett.

— A caid jön!

Claire is az ablakhoz lépett. Lent, nagy mélységben, egy fehér kút körül, tévés arabok gyülekeztek és az oázis népe vad kiáltozással sereglett köréjük. Vajjon melyik a caid? ... Azután meglátta, az egyik gyönyörűen felnyergelt teve hátán ... Az arcvonásait nem tudta kivenni, de fényes öltözeke és a körülötte tolongók kendő lengetése, zívaja elárulták, hogy ő a hírhedt Barud el Mansur, a hammaidai caid.

— Szeretnék a caiddal beszélni!

— Ez a kívánsága rövidesen teljesülni fog, — mondta Muhat, azután meghajolt és elment.

Szökés.

I.

A hadvezetőség megállapította, hogy a szökevények száma az idegen légióban negyven százalékkal emelkedett az utolsó hónapban. Az okkal tisztában voltak. A caid ügynökei francia nyelven írt röpiratokat terjesztettek. A röpiratok tudtára adják a gyarmati katonáknak, hogy azokat, akik Lebel puskájukat bármelyik lázadó törzsnél, de különösen a Tafilalet oázisban beszolgáltatják, semmiféle bántódás nem éri és Barud el Mansur a prófétára esküdött, hogy az ilyen szökevényeket a tengerpartra segíti és élve, biztonságban visszahajózza a kontinensre. Eleinte nem nagyon hittek ennek a csábításnak. Később azonban egyre több és több, ügyesen fogalmazott levél érkezett Európából, amelyben a hazatért katona rábeszélte valamelyik barátját, hogy vágjon neki nyugodtan a Tafilaletnek, a caid nagyon rendes ember és becsületesen állja a szavát. Mire a hadvezetőség fokozottabb cenzura alá vette a leveleket, már elterjedt ez a hír a légióban. Annyi bizonyossá vált a francia vezérkar előtt, hogy a caid veszélyesebb ember, mint a legvérengzőbb sejk. Minden eszközt megragad, hogy az offenzíva kezdete előtt a gyarmati hadsereget demoralizálja.

Tirone éppen egy ilyen levelet olvasott. Közönyös dolgok voltak benne, igazán a legfigyelmesebb szemlélő sem találhatott a sorok között utalást a szökésre, de Tirone megismerte annak a német fiúnak a kezeírását, aki két éven át mellette menetelt és néhány hét előtt nekivágott a Tafilaletnek. A vén afrikai bakának keserű íz gyűlt össze a szájában. Úgy érezte, hogy elég volt már ebből a katonéletből. Hazavágyott Pármába. Elgondolkozva nézte az ivó piszkos falát. A gyékényből, amelyen guggolt, férgek másztak elő.

A fiatal Berg ült melléje. Sárgás színű arca nagyon lefogyott, a pillái halálos bágyadsággal húnýódtak és percenként egy sípoló, hörgő lihegéssel rántotta magába a levegőt. Tirone ránézett, azután zsebredugta a levelet és tömködté a pipáját.

— Beteg vagy?

— A fejem nagyon nyilal, mondta Berg.

— Nem soká bírod ezt a klimát.

— Én is azt hiszem.

— Később aztán nem fog fájni a fejed, csak tompa lesz és kábult. Ilyenkor jön a cafard.

— Az mi?

— Afrikai téboly. A meleg, az egyhangúság, az örökös sárga és fehér színek zúgása, tompa hülyeséget okoz. Az ember néhány hétig gondolat és szó nélkül jár. Iszik, de nem rúg be. Néha halkan dúdol magában, vagy hirtelen mosolyogni kezd. Azután elhatározza, hogy ír a köztársasági elnöknek, vagy rájön arra, hogy neki az arab felkelők élére kellene állnia. Végül azon veszi észre magát, hogy nem bírja ki az őrmester szemöldökét, amint folyton rángatózik és hogy ez megszűnjön, nagyot csap a puskatussal az egyik szemöldökre...

— Tényleg kibírhatatlan... folyton rángatózik a szemöldöke...

— A cafard nagy veszély. A legtöbb légionista átment már rajta. Az a kutyaság, hogy ha valaki gyilkol, akkor a cafard enyhítő körülmény, de azért felkötik a gyilkost. Nem volna kedved eljönni innen?

— Eljönni?... Hová?...

— A Tafilaletbe. Közel vagyunk hozzá.

Már a negyedik pohár rumot itta. Berg is ivott egy keveset. A hőség még jobban kínoztá, de felélénkült kissé az alkoholtól. Végighallgatta Tironet.

— Nem tudom, — mondta Berg. — Holnapig gondolkozom.

Az óra zörrent egyet és elnémult. Negyed hat volt. A legyek ellepték a rumos pohár szélét. Mellettük pergett a kocka.

Megkereste Laverborgot, aki az ágyán feküdt és a szürke mappát tanulmányozta. Elmondta neki, amit Tirone mesélt. A báró nem helyeselte a tervet.

— Veszélyes dolog ilyen meséknek felülni. Még ha valószínűen is hangzanak. Azután a katona maradjon hű a zászlóhoz. Ne gondoljon a szökésre, inkább próbálja megszokni ezt az életet. Ha annyian kibírták, maga sem fog belehalni. És ha az ember belehal, az is máltóbb egy francia katonához. Franciaország ellenségeinek puskát vinni, ez hazaárulás! Azután, mint szökött légionista, állandó rettegésben kellene élnie francia földön. Szorítsa össze a fogát és szolgálja le az öt évet. Ha La Motte tábornagy itt lenne most, azt mondaná nekem: „Igaza van, Toulet.“

— Meggyőzött. Nem gondolok többé a szökésre... De ez a nyilalás, ez a tompaság az agyamban...

— Nemsokára megkezdődik az offenzíva. A háború majd felrázza ebből a tespedtségéből.

— Igaza van Laverborg. Köszönöm.

II.

...Laverborg fent állt az erőd bástyáján. Őrségen volt. Hammada kopár szikláit félelmetesen világította meg a hold. Sűvített a harmattan, a sivatag szele, amely egyik tengertől a másikig röpíti magával a Bled porát. A bennszülöttek azt mondják, hogy ilyenkor a gonosz Ghut járja a pusztákat. És valóban kelet felől, a végtelen Szaharából újra meg újra előrohan sívítva a Ghut és kavargó, ezüst fátylaival percekre elfedi a holdat. Laverborg a puskájára dőlve nézi az óriási sziklát, a végtelen sivatag és a dermedt égbolt rideg panorámáját.

Távol, furcsa villanások cikkáznak. Az innen-onnan felfénylő „szahara-távíró“ gyűjtőlencségei. Toulet unalmában a morzejelekkel szórakozik. Megtudja, hogy a kettes szahariánok elfoglalták állásaikat a tigmarti chottoknál... Marokkónak jelentik...

Laverborg úgy megmarkolta a szuronyát, hogy szinte eltörték az ujjai. A szeme rémülten fúródik az éjszakába, a fények felé. Marokkónak jelentik... Üldözés eredménytelen... Claire Du Garde és Emmy Desposlin a Tafilalet csabájában foglyok... Üldözést beszüntettük... üldözést beszüntettük... üldözést beszüntettük...

A fényjelek elmúltak.

Laverborg úgy érezte, hogy azonnal le kell rohannia a sáncról. Claire halálos veszélyben van és ő itt áll a vártán. Nem mozdult. Ebben a pillanatban semmit sem tehet. De hogyan rabolhatták el Clairet? Miért rabolták el és hogy került a Tafilaletbe? Gyötrelmes életének leggyötrelmesebb éjszakája volt. Hát még itt is üldözik a halálos kínszenvedések? Nem elég a forróság, a megaláztatás, a gyalázat, amelyben tengődik?!

Félelmes zúgásával, porfátyolaiba burkoltan a sátáni Ghut rohant a sivatagból a Hammada félelmes kopár szirtjei közé és verdeste, szaggatta őket homokszemeivel. Pillanatnyilag vereséget szenved, de kitartó dühe ezer, vagy tízezer év alatt mégis csak földig csiszolja és betemeti finom leplével ezeket az irtózatot bazalt kolosszusokat... Ezt tudja jól és mintha nevetne, olyan szaggatott sivításokkal, búgásokkal rohan újra, meg újra neki, láthatatlan harmatán paripáján, tölcserbe forgó portestével a rettenetes Ghut, a sivatag démona, ezeknek a gőgös szikláknak.

...Másnap, kivonulás után, midőn egy érkező hegyi-üteg pokoli lármája, csörömpölése töltötte be a forróságot, Laverborg beesett szemekkel, elszánt arccal ment oda Berghez.

— Akar elszökni velem együtt?

— Nem gyávaság?

— De gyávaság. Akar?

— Francia katona vagyok. Fegyvert adjak az ellenség kezébe?

— Adjon. Jön velem?

Megkeresték Tironet. Nem kellett körülményes tervet kidolgozni. A Tafilalet közel volt. Lent a völgyben a Tadla vidék választotta el őket. A legendás Ued folyó túlsó partjáról idelátszott az oázis széle. Csak a völgyig merészkedhetnek utánuk az üldözők. A völgyben már a Tafilalet lőtávolába érnek. Ha délután ügyesen és gyorsan leereszkednek az Ued folyóig, este az oázisba érnek. Tirone csak négy

óra után volt hajlandó indulni. Akkor osztják ki a napi adagokat és kijelentette Laverborgnak, hogy nem hajlandó a dohányt és a rumot itthagyni nekik. Az öreg különben is hallatlanul nyugodt természetű volt. A Sidi Bel Abbeszben kapcává vágott néhai alsószoknyát nyugodtan tekergette fel a lábára. Miután poggyászt nem vihettek magukkal, úgy vélte, hogy fenét hagyja itt ezt a finom kapcát a gyarmati hadseregnek. Nem azért dolgozott rajta annyit... Délután kockázott, azután verekedett és öt órakor, holt részegen, de pontosan ott volt a tamariszkusz fánál, ahol találkát adtak. Csak a puskájukat vitték magukkal, a kulacsukban vizet és ami a zsebükben elfért. Laverborg összehajtogatta a szürke mappát és a zubbonya alá tette. „Itt mindenkinek van valami bogara“, morogta erre Tirone, mivel egy vastag mappával bélelt kabát igazán nem a legalkalmasabb védekezés meleg ellen. Megkerülték a dombot és a nyugati lejtőn in-
gultak lefelé.

Mire bealkonyodott, elérték a völgyet. Most már vigyázniok kellett, mert a Tafilalet lőtávolóba kerültek. Odaát azonban az Ued tulsó, bozótos partján minden csendes volt. Mielőtt a lejtő végére értek volna, tágas sziklaüreget találtak. Bemásztak. Megszenesedett nyomokból következtetve, itt már tanyáztak emberek. Talán hegyi berberék szoktak megszállni éjszakára, ha visszatérnek a völgyből. Gyors haditanácsot tartottak.

— Előbb meg kell tudnunk, hogy bízhatunk-e a caidban, — mondta Laverborg. — Én átmegyek és ha minden úgy van, ahogy Barud el Mansur a kiáltványaiban igéri, akkor visszatérek ide értetek. Negyvennyolc óráig elegendő táplálék és víz van nálatok. Ha ezalatt az idő alatt nem térek vissza, akkor baj van. Megöltek, vagy úgy bántak velem, hogy nem szabad odamennetek utánam.

— És akkor?

— Akkor ti visszamentek Bu Malembe. Negyvennyolc órán belül nem tekintik szökésnek az elmaradástokat. Kaptok néhány hét travaux-t. Ez még nem a legrosszabb. Azt mondhatjátok, berugtatok és elaludtatok az erdőben.

— A terv jó, — mondta a fiatal Berg, — de nekem nem tetszik, hogy mi veszni hagyjuk magát, ha baj van.

— Ez az, ami nekem sem tetszik, — mondta Tirone.

— Ha negyvennyolc óráig nem jövök vissza, akkor

valószínűleg megöltek és az sem segít már rajtam, ha titeket is megölnék.

— Akkor menjünk együtt, — mondta Tirone, — végre is barátok vagyunk. Vagy húzzunk sorsot, hogy ki menjen egyedül.

— Úgy van! Miért pont maga menjen? — szólta Berg.

— Mert nekem magánügyem is van ott. A caid fogva tartja a menyasszonyomat. És most elég volt a beszédből. Ne mozduljanak ki a barlangból, mert ide még esetleg lemerészkednek az üldözők. Akárhogy fáznak éjjel, ne gyujtsanak tüzet, mert holdfényben messzire ellátszik a füst. Negyvennyolc órát várjanak, egy percet sem tovább.

Választ sem várt, kiugrott a barlangból és szorosan a sziklafalhoz símulva, megindult az Ued felé. Ezen a helyen nem kísérelhette meg az átúszást, mert innen, vagy onnan lelövik az örök. Egy pár száz méterrel feljebb észak felé, kanyarodott a folyó. Itt nyugodtan megkockáztathatta az átkelést. Közben este lett. A part hajlásánál egy arab duárt vett észre. A piszkos barna sátor alatt vén arab üldögélt, körötte néhány mocskos gyerek és a sátor háttérében öreg, ráncos bennszülött asszony kukoricát tört lisztté egy famozsárban. Magányos halászcsalád volt. A légionistától nagyon megijedtek, de Laverborg megnyugtatta őket. A halász egy marék dohányért kölcsön adta a repedező ladikját. Csak menjen vele a rumi úr és hagyja ott, ahol kiszáll belőle. Ha neki kell, ő majd átúszik érte.

Laverborg beült a ladikba és egyenletesen, de gyorsan evezni kezdett. A csónak orra nemsokára az Ued déli partjának ütődött. Kiszállt.

A Tafilalet földjére lépett.

Lorenz.

I.

Nyugodtan ment abba az irányba, amerről a csúcsra épített casba látszott, lépcsőzetesen egymásra következő házsorával. Nemsokára egy széles, kitaposott útra ért. Dús, nagylevelű pálmák között lépdelt. A vad thimián, friss, jó szaga üdítette fel. Most már értette, hogy miért ragaszkodnak az arabok ehhez a földhöz. Csodálatos, nagy trópusi

virágok, kaktuszok, mimózasövények tűntek elő mindenfelől. A levegő tiszta volt és pormentes. Hatalmas, színes kelyhek himbálóztak a pálmák köré fonódó léggyökereken. Bibliai olajfák bőrszerű levelei, nedvesen, acélos fénnel ragyogtak a holdfényben és szemben az Ari-Aiaschi hófödte csúcsa!

Egyszerre, mintha a mozdulatlan fák elevenednének meg, nyolc-tíz ember bukkant fel a sötétből. Vad, barna arcok és csillogó fegyvercsövek meredtek Laverborgra. Megállt és feltartotta a két karját. Most dől el, gondolta nyugodtan. Ha azonnal nem végeznek vele, akkor lehet valami ebben a caid dologban és akkor beszállítják őt a casbába, ahol megtudhat valamit Clairéről. A mozdulatlan arabok közül, a háttérből előre lépett egy tuaregg, akinél nem volt puská, csak handzsárt hordott az övébe szúrva, a kard mellé revolvertáska volt erősítve és a csuklójáról rinoceroszbőr korbács lógott le.

— Ki vagy, kutya?!

— A caidhoz jöttem, aki üzent értem.

— Mit üzent neked a próféta fia, te disznóevő rumli!

— Azt üzente Allah nevében, hogyha hozok neki egy puskát, akkor viasszaszöktet engem Európába.

A korbácsos intett. Laverborgtól elvették a puskáját, előrelódították és megindultak vele. Több szó nem esett.

... A caid héthónapi távollét után visszatért az oázisba. Ezen a napon lisztet és datolyát osztottak ki a szegények között, az oázis minden falujában birkákat sütöttek, az emberek reggeltől estig a casba körül csoportosultak és ha egy pillanatra feltűnt valamelyik szinten a caid, akkor éktelen ordítózásba törtek ki. Örömtüzeket gyújtottak és hálaimákat mondtak.

Este a caid vacsorát adott a vezéreinek. Mindenki eléje járulhatott a panaszával és a nagy Barud el Mansur kegyesen fogadott alattvalói közül bárkit a tanácssteremben, a casba harmadik szintjén. A szent Hamirt minden piszokkal és féreggel együtt, ami hozzátapadt, ezen az estén felvezették a tanácssterembe, mert Barud el Mansur, aki tisztelte a szenteket és a cheriffeket, azt akarta, hogy Hamir is a közelében legyen. A világtalan szent ott ült a pompás trónteremnek is beillő helyiségben, a legdrágább szőnyegen és világtalan tekintete a semmibe nézett. Mansur egy emelvényen foglalt helyet az elefántcsont karosszékekben, amelyben elődei és rajta kívül senki sem ülhetett. Körülötte álltak

a törzsfőnökök, jobbján Muhat, az oázis katonai parancsnoka. Muhat mellett a legfőbb pap, zöld turbánban. Egy rongyos suhanc állt előtte, mélyen meghajolva, mellén összefont kezekkel.

— Nos, Nalan? — szólt hozzá csengő hangon a caid, — meghagytam neked és a Tigri valamennyi pásztorának, hogy mire a hold a legnagyobb lesz, jöjjetek le nyájaitokkal, sátraitokkal, asszonyaitokkal és minden holmitokkal együtt a Tafilalethe.

Mélyen meghajolt, megérintette a szívét és homlokát. Nem nézett a caid arcába, úgy beszélt.

— A hold most a legnagyobb, felséges uram, a próféta helytartója. És a pásztorok valamennyien itt vannak, kivéve két sleh törzset. Ezek között a Ghut pusztít uram a gyomrukban. Muhat emir eltiltotta őket tőlünk.

Barud el Mansur ebből megértette, hogy vérhas járvány van a hegyek között. Kegyesen intett a pásztor felé.

— Az én palotámban fogsz lakni, Nalan és kapsz tőlem egy szép ruhát.

— A kutyád vagyok, caid, — mondta és hátralepett. A nagy úr hirtelen a vak Hamir felé fordult.

— Látlak, Hamir. Azért hozattalak ide, hogy jósolj ma nekem. Mire a Ghut szava elővarázsolja holt medrűkből a sebessodrú wadikat, megindulnak ellenünk a rumik. Nagyon közel van a harc órája. Láttál-e álmot, szent Hamir?

A szent felemelkedett. Kinyújtotta kezét a caid irányában és merev tekintete Barud el Mansur arca mellé nézett.

— Látlak, caid!... Látlak kivont karddal a sereged előtt és a hirtelen frenki varangyok elpusztulnak a haragodtól...

— Ugy legyen, Hamir. Pedig ezek a frenkik ügyes emberek. Kémjeik az ágyam fejéig érnek. Kilesik a terveimet.

— De te mindent tudsz, uram... A próféta világosságot adott a te agyadnak, hogy mindenkit lássál!

— Igazad van! Téged is látlak! Látlak szakáll nélkül, fényes egyenruhában. Rumi tiszték között. És látlak itt ülni, piszokban, férgesen, forró napon és zuhogó esőben, fedetlen fővel. Csodálom magát, Lorenz. Sohasem hittem volna, hogy francia tiszt erre képes.

— Hallom uram a szavadat és mégis süket vagyok. Látlak lépni a rumi kutyák testén... látlak caid...

A piszokkal és sebekkel fedett csontvázszerű alak hirtelen ordítással sebesen forogni kezdett, habzott a szája, kidülledt szemefehére és rikoltva hörgött.

— Hagyja abba, Lorenz, mert megüti a guta, — mondta a caid nyugodtan. — Csodálom magát ezért a teljesítményért. Született arab vagyok, de nem bírnám ki ezt, így élni. — A vázszerű alak a földre zuhant, rángatózva és hörögve, de a caid nyugodtan folytatta a megkezdett mondatokat. — Mondom, hogy ne fáradjon. Két sürgöny kivételével, valamennyi jelentése nálam van. Igazán keresztül húzta volna a terveimet, ha nem fogom el őket sorban. Nem zavartam a munkájában, mert ha felköttetem, új embert küldenek maga helyett. Szerencsére az én hírszolgálatom a világon a legtökéletesebb.

Hamir meredten nézett a hang irányába, de a szeme még most is a caid arca mellé irányult.

— Látom a rumikat... a hammadai sziklákon keresztül özönlenek... A próféta fiai eltiporják őket...

— Látom, hogy tévedtem, Hamir. Te csakugyan vak vagy. Ugy legyen. Mi baja lehet egy vak embernek, ha elveszik a szeme világát? Ki fogom szúratni a szemedet, Hamir, — mondta nyájasan a caid. Aztán franciául szólalt meg. — Nem akarok túl kegyetlen lenni, Lorenz, mert csodálom magát. Ezért még adok három órát. — Kihúzta az óráját. — Most nyolc óra van. Pontban tizenegy órakor szúrjátok ki a szemét, vasaljátok meg és lakjon haláláig ott, ahol a sivatagban megvakult glauák tengődnek. Vigyék.

A mocsokkal belepett, sovány alak kihúzta magát, múmiaszerű vonásai megelevenedtek, de csak annyira, hogy ez a halálos arc egyszerre nyugodt és értelmes lett. Mosolyogva nézett a caidra. Egyenesen az arcába és gúnyosan mondta:

— Lógni fogsz, caid. Vive la France!
Elhurcolták.

— A legveszélyesebb francia kutya! — mondta Muhat.

— Igazi hős. Dicső élete volt és haláláról is sokat fognak beszélni. Erről gondoskodom.

Egy beduin tiszt lépett be. Földig hajolt.

— Szólj, Ibn Zarn.

— Rumi katona érkezett, caid. Puskát hozott.

— Intézd el, Muhat. — Azután a tiszthez fordult. — Bocsásd be.

Muhat az ajtó felé közeledett és így, mikor Laverborg megkötözve belépett, először őt pillantotta meg.

— Laverborg vagyok. A légióból szöktem. A caid hívására jöttem ide.

— Azt nagyon okosan tette, — mondta a caid, — lépjen közelebb, Toulet.

A légionista döbbsen állt meg és kimeredt szemmel suttogetta:

— Ranat doktor...

II.

Claire türelmetlenül járkált fel és alá a szobájában. A caid bejelentette, hogy meg fogja látogatni. Már több, mint egy napja volt fogoly. Vajjon milyen intézkedéseket tettek miatta? Bizonyos, hogy óriási port vert fel az elrablása. A fivére valószínűleg kétségbeesett kísérleteket fog tenni. De mit is tehetne? A Tafilaletbe csak egy egész hadsereg hatolhat be. Valószínűleg azt hiszik, hogy már nem is él. Nem fognak belenyugodni az elrablásába... Ebben a pillanatban egy kő repült be az ablakon. Parittyával lőheték ki valahonnan. A hófehér kő a falnak pattant és onnan a földre esett. Papír volt rácsavarva. Üzenet! Gyorsan lecsavarta a papírt. A belső oldalán ez állt:

„Éjjél után valaki ki fogja nyitni az ajtaját. Fátyolozza le az arcát, mint az arab nők. Próbáljon kijutni a casbából. Menjen az Uad partjáiig. A parton van egy magányos kunyhó. A kunyhótól balra menjen vagy száz lépést, felnyergelt tevét fog találni. Ha állandóan az Ued folyása ellen gyorsan halad, reggelre francia területen van. Lehet, hogy én is ott leszek a tevénél. Sajnos, az is lehet, hogy nem.

LZ.“

Azonnal megértette a levél eredetét. Bizonyára tartózkodik az oázisban egy francia kém. Valószínűleg a titkos szolgálat embere küldte ezt a levelet. Ez volt minden, amit megtehetett érte. Elrejtett valahol egy felnyergelt tevét, hogy ha ki tud jutni innen, akkor megmenekülhessen. Sok remény nincs erre. De talán... A követ kidobta az ablakon és a levelet elrejtette. Lassan este lett. Fantasztikus ter-

veket szőtt, hogy mi módon juthatna ki a casbából. Végül belátta, hogy gyenge. Nem, nem tud kijutni innen.

Kopogtak az ajtón. A caid lépett be. Kedves, udvarias mosolyával Ranat doktor állt a leány előtt.

Éppen úgy megdöbbsent, mint Toulet.

— Jónapot, Claire. Meg van lepve, mi?

— Ön... ön... de hiszen...:

— Én vagyok Barud el Mansur, a caid. A jobb párizsi körökben Ranat doktor néven ismernek. Persze, önök legszívesebben úgy képzelik el az arab királyfiakat, hogy birkákat őriznek és piszkos kunyhókban laknak. Ezért érik önöket a gyarmatokon olyan gyakran meglepetések. Ha viszont előkelő arab ifjakat látnak a párizsi parketteken, akkor azt hiszik, hogy ezek a művelt fiatalemberek elcserélik őseik földjét a jószabású szmokingért. Tévednek. Na, de hagyjuk ezt...

A leány kissé magához tért az első meglepetésből.

— Maga... maga Barud el Mansur?

— Igen.

— Maga hurcoltatott el engem?

— Kénytelen voltam vele, miután egy szíves meghívást nem fogadott el.

— És meddig akar itt fogvatartani?

— Erre nem tudok pontos választ adni. Sok minden függ attól, hogy maga milyen álláspontra helyezkedik, Claire.

— De miért fogatott el tulajdonképpen?

— Mert nagyon okos és ügyes leány. Mert a fivére aláírását hamisítva megszerezte a Toulet ügy iratait. Mert újra felpiszkálta az ügyet La Motte táborszernagynál, reánk uszította ezt a Lauyanelt, azután, mikor végre a vezérkar kezébe került a Toulet ügy hirhedtté vált szürke mappája, maga éjjel Du Garde hálósobájából ellopta a páncélszekrény kulcsát, újra megszerezte Toulet számára a mappát és a kulcsot megint visszatette a fivére éjjeliszekrényére. Ügyes munka volt. Gratulálok.

— De hát mi köze magának a Toulet üggyhez?

— Nagyon sok. Most már megmondhatom. Ügy sem árthat többé nekem. Nem érintkezhet Toulettel sem ezután. A leány elsáppadt és megremegett a szája.

— De... de hiszen tudja jól... Toulet meghalt...

— Még nem. De talán rövidesen. Ne komédiázzon

Claire. Tudom, hogy maga egy pillanatig sem veszítette el a kapcsolatot Toulettel, miután a kapitány olyan ügyesen elterjesztette a halálhírét. Másodszor is neki szerezte vissza a szürke mappát.

— Hát igen! Én szereztem vissza! És Toulet él! Velem tehet amit akar, de a mappa nemsokára ott fog feküdni Párisban, a haditörvényszék asztalán! — kiáltotta magánkívül.

— Ezt gondolja? — kérdezte hanyagul a caid és előhúzta belső zsebéből a szürke mappát. Claire egy székre roskadt. Nem tudott szólni.

— Ön elfelejti, hogy olyan játékba bonyolódott maga és a vőlegénye, amit én már tizenöt éve készítek elő. Egyetlen láncszemnek sem szabad meglazulni, különben elveszítek mindent. És ez a minden egy világrész felszadulása. Már készen áll az egész épület. Minden veszélyes ember a kezemben van. És mikor megkezdődik a harc, én már meg is nyertem a háborút a franciák ellen. Maga és Toulet ártatlan áldozatok lesznek, de két ember sorsa nem befolyásolhatják ezt az igazán szent ügyet.

— Meglátjuk! Toulet él! Nem kell neki ez a mappa, minden szó a szívébe és az agyába van vésve. Ő majd nélkülem is tudja, hogy mit kell tennie.

— Igazán azt hiszi? — tapsolt egyet és két beduin Toulet-t hozta a szobába. Claire felsikoltott, odarohant és átölelték egymást. De a caid intett és Toulet-t elhurcolták.

— Gazember! Ocsmány, piszkos arab söpredék! Ezért lógni fog!

— Mintha ma ezt már mondta volna valaki.

Nyugodtan leült a dühöngő leánnyal szemben és cigarettára gyújtott.

— Kérem, ezekkel a hisztériákkal nem szolgálja az ügyét. Ebben a pillanatban az összes ütőlap az én kezemben van. Mindenki azt hiszi, hogy a saját céljait szolgálja és tulajdonképpen az én érdekeimet támogatják, anélkül, hogy erről tudnának. Csak most, az utolsó pillanatban jelentem meg én is a színen. Eddig a bábuim dolgoztak helyettem.

— Maga... maga Gordon!

— Igazán leleményes, mondta nevetve, — de ismertem még egy ügyesebb embert is. Szegény Lorenzet. Bámulom. Az hónapokon át, itt ült a sárban, a mocsokban és csodá-

latos ügyességgel nyomozott ki mindent. Nem is értem, hogy jutott hozzá a legtitkosabb feljegyzésekhez, a legrejtettebb adatokhoz, de mondhatom, hogy ez az ember épp úgy tud mindent, mint én magam. Amilyen ügyesen én Párisban européernek mutattam magam, olyan ügyesen játszotta ő itt az örült, arab szentet. Azonban bevallom, hogy az ő szerepe nehezebb volt. De Gordont a hadügyben nem lehet félrevezetni. Mikor a második jelentését küldte, már felfedeztük. A többi jelentését már nekem küldte. Szegény feje azt hitte, hogy értesítései az illetékesekhez jutnak. Ha ez megtörtént volna, akkor vége a Tafilaletnek, végem lett volna nekem, a népemnek és tíz év kitartó fáradtságos munkájának. Mert ez a Lorenz mindent tudott.

Lorenz! L. Z.... Tőle jött a levél, villant át a leány agyán.

— Mi történt vele?... — kérdezte Claire.

— Fél órája sincs, hogy elfogattam. És most beszéljünk magáról Claire. A sorsa tőlem függ. A kezemben van.

— Mit akar tenni Toulet-val?

— Toulet? Hogy vele mit akarok tenni, ez is teljesen magától függ.

— Nem értem... hogy érti ezt?

A caid elgondolkozva dobolt az asztalon ujjaival.

— Ha kikapcsolom a küldetésemét, azt a nagy célt, amiért esztendőök óta éjjel-nappal munkában vagyok, ha a győzelemre gondolok, ami napokon belül kétségtelenül bekövetkezik, még hátra van egy megoldatlan kérdés: mi lesz velem? Az én saját életem háttérbe szorult ebben a küzdelemben. Itt lehet magának szerepe Claire.

— Még mindig nem értem.

— Szeretem magát...

— Gazember!

Barud el Mansur, mintha nem is hallotta volna ezt a közbeszólást, elgondolkozva nézett maga elé, azután folytatta azon a lágy, kellemes hangján, amelynek a legrendkívülibb esemény sem adott semmiféle modulációt.

— Sok kegyetlenség kellett ahhoz, hogy keresztül vigyem a tervemet. Az embereim tudják, hogy nem ismerem az irgalmat. Talán a maga kedvéért kivételt tennék és át-hajóznám ezt a szerencsétlen Toulet-t Délamerikába. Évek óta egyetlen érzelem a maga iránti szerelmem. Ennek is be kell teljesülnie, mint minden célomnak, amit valaha ma-

gam elé tűztem. Gondolkozzék ezen. Egy kis engedékenységgel sok rossztól kiméli meg magát és másokat is, akiket szeret. Holnap újra eljövök.

Feleletet sem várva, kilépett az ajtón. Claire több mint egy percig mozdulatlanul állt. Huszonnegy óra alatt annyi minden történt vele, olyan megdöbbenő és meglepő események, hogy úgy érezte, bele kell örülnie. Aztán megpróbálta elrendezni a gondolatait. Hogy került ide Toulet? Bizonyára valamiféle rádiókörözést adtak le az eltűnése után és Toulet meggondolatlanul belopózott az oázisba... És Ranat doktor, a kifogástalan, társaságbeli úriember, aszszisztens a pasteurben, hogy került ide? Hogy lehet ő a titokzatos caid? Természetesen azért járt mindég vezérkari tisztek társaságába, azért járt diplomaták közé, mert kémkedett. És Emmy Desposlin?...

Összszavaradott előtte minden. Menekülni kellene! A levelet biztos ez a Lorenz írta, akit elfogtak. Tehát nem jöhet ide az ajtót kinyitni! Viszont, ha ki tudna jutni, a felnyergelt tevé valószínűleg ott lesz akkor is, ha a kémet le tartóztatták, persze! Erről talán nem tudtak. De hogy juthat ki innen?...

III.

A caid lejjebb ment a casbák során és a létrák mellett álló örök mindenütt a porba vágódtak előtte. Mire vissza ért a tanácsterembe, az emberei már nem voltak ott, csak Emmy Desposlin ült egy kis asztalnál, kifogástalan lovaglóruhában és cigarettázott. Mikor meglátta a caidot, idegesen felugrott:

— Azonnal mondja meg, hol találom Olivért!

A caid egy pillanatig elgondolkozott, mint aki nem is tudja mindjárt, hogy miről van szó, azután szelíden mondta:

Nem akar egy kávé?

— Két napja keresem Olivért. Azonnal mondja meg, hol van?

— Kedves Emmy, felelte nagyon udvariasan. — Olivér a vendégem volt és én nem szoktam a vendégeimet őrfizni. Kereste már mindenütt?

— Nem megyek lépre a maga komédiáinak. Valószínűleg nagyon jól tudja, hol van Olivér?

— Elsősorban kedves Emmy, önnek tudomásul kell vennie, hogy ebben az országban én uralkodó vagyok. A legkevesebb, amit elvárhatok a vendégeimtől, hogy udvariasak legyenek. Ami Olivért illeti, legutóbb nézeteltérésünk volt, ő valószínűleg indokolatlanul megijedt tőlem és elszökött. Azt hittem, azóta már visszatért.

— Miféle nézeteltérésük volt?

— Nos... egy íze... egy kozmetikai műtétnek akartam alávetni...

Emmy iszonyodva hátralépett:

— Ó, maga szörnyeteg! ... Értem!... És ő megszökött!

— Úgy van. Lásza be kérem, hogy ez nem lett volna a leggonoszabb dolog azok között, amikre minket az események kényszerítettek.

— De maga azért tudja, hogy hol van! A maga kémei mindent tudnak! Azonnal mondja meg!

A caid mindkét kezén a körmeit vizsgálgatta. Azután mélységes unalommal nézett Emmyre.

— Nem tudom kérem. Elszökött és nyoma veszett.

— Vigyázzon Ranat doktor! Ismerhet engem! Ha én odamegyek Du Gardehoz és megmondom...

— Maga nagyon is rá van szorulva a vendégszeretetre, kedves Emmy. Közölnöm kell önnek, mert valószínűleg még nem tudja: egész Franciaország és Afrika területén körözik Desposlin ügyvéd meggyilkolásáért. Nagyon veszélyes dolog lenne tehát eltávozni innen. Ha kilép a Tafilaletből, meg sem áll a guillotineig. Ezt elhiheti nekem.

Emmy télektelenül roskadt egy karosszékre.

— Tudom, hogy maga nem tehetett mást, — folytatta Barud el Mansur. — Csodáltam az ügyességét, a lelkierőjét és az esztét. De jegyezze meg kérem, hogy aki részt vesz ebben a játékban, az mind az én markomban van és ha nem engedelmeskedik, akkor én összeszorítom a markomat. Így járt Olivér is.

Mindezt ugyan azon a kellemes, szelíd hangon mondta el, amellyel eddig beszélt és a körmeit nézte közben. Azután otthagyta a magába roskadt leányt és kiment. A terraszon Muhat jött szembe vele. Magához intette.

— Ha ez a nő megpróbálja elhagyni az oázist, végezzetek vele.

I.

A két beduin hátracsavart karral vezette Laverborgot. A casba legalsó épületében éltek a caid kegyelméből tengődő vak Glauák. Gyulladt, sebes szemekkel, vagy üres szemgödörrel ültek ott mozdulatlanul, burnuszaikba csavarva a rökkel ültek ott mozdulatlanul, burnuszaikba csavarta a testüket, összefont lábaik között egy-egy szilke, amelybe az ajándék ételeket öntötték számukra. A vakok sohasem beszéltek, sem egymással, sem mással, csak imádkoztak. A hatalmas helyiségben fullasztó szag volt, zümmögő, sűrű légyrajok és mindenfelé piszoktól csúszott a padlót képező döngölt agyag. A terem végében egy ajtó volt, egyszerű, könnyű fából és aki mögéje került, az mégis jobban le volt zárva, mintha páncélszekrényben ülne. A vak Glauák érzékszervei olyan fejlettek voltak, hogy élő lény nem jöhetett ki onnan a tudtuk nélkül. És ha egy hitetlen fogoly, egyedül középük merészkedett volna, azt bizonyára darabokra tépik. Most már tudták, hogy a szent Hamir is hitetlen. A caid értette a módját, hogy kell foglyokat őrizni.

Laverborgot a beduinok az ajtó mögötti pincészerű üregbe taszították. Itt vak sötét volt. Fent, egész magasan, egy szellőztetőnyílás látszott, de csak mint sáppadt kis fénykör, amelynek világossága nem oszlatta el az odú sűrű, dohos homályát. Mozgást hallott. Tudta jól, hogy rajta kívül még vannak itt emberek. Valaki sóhajtott a közelében.

— Ki az? — kérdezte.

— Egy öreg ember. Ne jöjjön közel hozzám, mert tele vagyok férgekkel. Ki maga?

— Szökött légionista. Laverborg a nevem.

— Halló Laverborg! — kiáltotta egy vídám, csengő hang, — ezt nevezem kellemes véletlennek! Mit gondol, kihez van szerencséje?

Laverborg az üreg távoli sarka felé nézett, de nem látott semmit. A hang folytatta:

— Jött vagyok! A maga egykori bajtársa!

Most megismerte a gangster hangját. Ez csakugyan Jott.

— Hogy a csodából kerül ide?

— Az a Colomb-Bacher undok egy fészek. Ott örnek

lenni rosszabb, mint máshol elítéltnek. Nem bántam semmit, pedig lett volna okom, hogy várjak. De nekem csak egyetlen vágyam volt: még egyszer hazakerülni Chicágóba és gangszter módjára rabolni a mindennapi kenyeremet. Pfuj, de piszok, undok egy hely ez az Afrika! És a maguk légioja ha tudni akarja uram, ezerszer rondább, mint a Sing-Sing. Most viszont már azt mondom, hogy bár maradtam volna ott. Ez a piszok caid becsapott az ígéretével. Idáig kutyagoltam Colomb-Becharból a puskámmal, erre ez az utolsó alak belöketett a tömlöcbe. Ilyen egy jellemtelen. Azt hittem első osztályú hálófülkével szállít haza New-Yorkba. Maga is bedőlt neki, mi?

— Úgy látszik. Mióta van itt?

— Három napja uram. És nem fogja elhinni, egyre kellemetlenebbül érzem magam. Fogalmam sincs, mi a szándékuk velem? Az előjelek után ítélve nem hiszem, hogy valami zsíros állást tartogatnának a számomra.

Az ismeretlen harmadik gyenge hangon közbeszólt:

— Önöket elviszik egy távoli qsurba. Sok ilyen bennszülött falu van a Tafilaleetben. Először kényszerítik magukat, hogy levelet írjanak, amit valamelyik ügynökünk Európában bedob. Evvel csalják lépre a légionistákat. Akik átjönnek, mint például maguk is, ha megírták a levelüket, akkor a távoli qsurokba utakat építenek, drótsövényeket és gerendákat szállítanak, végül majd lelövetik, mint a többit, ha már elgyengültek. De ez a végső eljárás toloncszökevényekkel.

— És maga? — kérdezte Laverborg a közelében beszélő goromba idegent, aki ilyen jól volt értesülve. — Maga nem a légióból szökött?

— Nem. Én Lorenz százados vagyok, a titkos szolgálathoz beosztott kapitány. Ma éjjel kivégeznek.

Laverborg döbbenten egyenesedett fel.

— Lorenz!... Szent Isten!... George!

Most a másik mozdult meg és csodálkozva kérdezte:

— Honnan ismeri a keresztnévemet?

— Óh... — csak ennyit mondott és újra visszazuhant a helyére, azután hitetlenkedve suttogta: — Lorenz...

— Kicsoda maga? — kérdezte Lorenz türelmetlenebbül.

— Laverborg szökött légionista. — Azután, hogy ügyes kifogást találjon, gyorsan hozzátette: — annakidején

St. Denisben szolgáltam, és ön ott főhadnagy volt. Innen emlékszem a nevére.

— De maga akkor nem volt Laverborg. Hogy hívták?

— Delahay. Louis Delahay.

— Igen? Nem emlékszem ilyen nevű emberre. De ha mondja, akkor biztosan így is van. Mondja uram, szereti maga Franciaországot?

— Bármikor feláldoznám az életemet, ha ezzel hasznára lehetnék Franciaországnak.

— Hm... Nem szeretem ugyan a szökött katonákat, de most meg kell bíznom önben. Engem itt valószínűleg megvakítanak, bizonyára meg is ölnék. — Olyan hangon mondta, mint aki magától érthető dolgok felett gyorsan átsiklik. — Magukat nem ölik meg, bár nincs sok esélyük arra, hogy megszabaduljanak. De valami csoda révén, esetleg lehetséges. Nos, akkor ön megmentheti Franciaországot egy nagy katasztrófától. Hajoljon közelebb...

Suttogni kezdett. Jott közben, úgylátszik, elaludt. Egyenletesen szuszogott. Valamelyik távoli sarokból sziszegés, majd köpködő visongás hallatszott. Egy patkány lépett rá valami csúszómászóra. Mint nagyon távoli vízmorajlás, a vak Glauák szüntelen imakórusa szűrődött le az üregbe. Lorenz már percek óta suttogott... „A hadművelet legfontosabb pontjain ilyen megvesztegetett tisztek állanak... A Tigmart felőli támadás pontján a szpahik fedezik a jobbszárnyat...” „Értem...” „Ha Colomb-Bechar felől megkezdés jön és Brone ezredes a Dzsebel-Sagro ütegeinél...”

Ebben a pillanatban motorbúgás közeledett. Jott felugrott...

— Repülőgép!

— Ugy látszik, — mondta Lorenz, — tehetetlen dühében a francia katonaság néhány bombát akar ledobni. Egy kis fogcsikorgatás a százados húgáért. Nevetséges.

Jóformán be sem fejezte a mondatot, mikor iszonyú dörrenés hallatszott kintről. Nyomban utána lárma és ordítózás. A szellőztető ablakon vörös fény sugárzott be. Erre senki sem számított. A casba körül a legtökéletesebb fejtelenség lett úrrá. Az emberek szaladgáltak, fedezékeket keresve. A caid nem talált senkit, aki rendet teremthetett volna. A gép hirtelen siklórepülésbe kezdett és alacsonyan elsuhanva, végigszórt egy gépfegyverrel az emberektől nyüzsgő teret. Sebesültek hörögtek, asszonyok sikongtak, vaktában

lövöldöztek és mindenki menekült... A repülőgép magasba emelkedett és a következő bomba a casba alsó terrasza mellett robbant...

— Próbáljunk megszökni! — kiáltotta Laverborg.

— Istenem, ha egy revolverem lenne! Az egész sötéredéssel elbánnék! — mondta a gangszter, aki a robbanásra felriadt.

A Glauák ordítózva rohantak össze-vissza, pálmák és olajfák égtek, a casba több helyen beomlott...

— Be kellene törni az ajtót, — mondta Laverborg, — de nem érem fel.

— Álljon a hátamra! — ajánlkozott Jott. Laverborg felugrott a lehajló amerikai derekára és amennyire az egyensúlyától tellett, hátradőlt, az után nekivágta magát az ajtónak. Reccsent... Odakint a zűrzavar pokoli káosszá fokozódott. A harmadik kísérletre engedett az ajtó. A vakok már csak ketten-hárman voltak kint, össze-vissza szaladgáltak. Néhány ökölcsapással áttörtek rajtuk. Ujabb dördülés, homok, szikladarabok és gránátszilánkok vágódtak szét mindenfelé. A földön elhajigált burnuszok hevertek. Gyorsan magára kapott mindegyik egy leplet. „Csak revolverem lenne!” — panaszkodott Jott. A falhoz símulva léptek ki a terraszra. Szörnyű kép tárult eléjük. Elszabadult állatok vágattak fel és alá nyerítve, bögve. Jajgatással és puskapor szaggal volt teli a levegő, minden lángolt... A lábaiknál egy arcraborult arab feküdt, ponyárral az övében. Jott kikaparta a tört a halott dereka mellől.

— Most hová?

— Meg kell menteni Claire Du Gardeot! — mondta Laverborg.

— Nagyon helyes, — mondta Jott. — Nem tudom, ki a hölgy, de ha már itt van, illik megmenteni. En avant.

Egy pillanatra sem veszítette el a kedélyét. Lorenz elindult, hogy vezesse őket.

— A legfelső casbában van, ahonnan bizonyára mindenki elmenekült, — mondta Lorenz. Ebben a pillanatban jobbfelől egy hatalmas beduin bukkant fel, rinoceroszbőr korbáccsal és revolverrel. A kapitány volt. Jott udvariasan eléje lépett:

— Bocsánat, uram, nem tudja véletlenül hány óra van?
— Az illető nem felelhetett, mert az amerikai már az első

szónál markolatig vágta bele a tört. Azonnal elvette a revolverét, négy tele tölténnyel együtt.

— Most mehetünk. Hogy fölérünk, arról kezeskedem, — mondta Jott és megmarkolta a revolvert.

A téren már csak sebesültek és halottak voltak. A középső casba kigyulladt és a legtöbb sátor is lángolva égett. Ebben a pillanatban a repülőgép pontosan a csúcs felett dobott le egy bombát. Telitalálat volt. A casba öt legfelső emelete, mint egyetlen tüzes lavina, fűlsiketítő dörrenéssel gurult le törmelékké válva, a sziklaoldalon és a következő percben az alsó két casba, amelyen a görgeteg egyre omolva bár, de fennakadt, messzevilágító lánggal kezdett égni.

Laverborg szívét a jeges iszonyat szorította össze. Vége! Clairenak vége! Lorenz megragadta a csuklóját és a fülébe súgta:

— Ne felejtse el, hogy nekünk még kötelességeink vannak Franciaországgal szemben! — Jöjjön!

Igaz. Megpróbált erőt venni a fájdalomán és odaszólt Jottnak: „Előre! A pálmák között a sűrűbe és onnan a folyóig!”

— Maguk menjenek előre, én fedezem a visszavonulást a revolverrel. — Elindultak gyorsan, a térrel ellenkező irányba. Laverborg remélte, hogy a halász még nem úszott át a csónakért. Ha elérhetnék az Ued túlsó partját, meg lennének mentve. Kértek a folyó felé vezető csapásra. Futólépés!... Lövések dörrennek... Laverborg egy pillanatra megfordul... Öt fegyveres beduin sietett feléjük kiáltozva.

— Maguk menjenek, — mondta nyugodtan Jott és csak úgy hanyagul, a csípője mellől néhány gyors lövést adott le. Mestere volt a revolvernek. A két első beduin felbukott. A többi sietve letérdelt. Jott egy fa mögé ugrott és fától, hátrafelé szökelve igyekezett a folyóhoz, miközben még két beduint terített le. Laverborg megkönnyebbülten kiáltott fel. A csónak még ott volt. Beugrottak ketten és vártak az amerikaira. Sietve jött, lihegett.

— Eltalálták? — kérdezte Laverborg.

— Ezek a suszterek? Mehetünk!

— Még a folyó közepén sem voltak, mikor újabb négy beduin jelent meg és lövöldözni kezdtek. Jott viszonzta a tüzelést. A legelől álló arab hatalmas csobbanással zuhant a folyóba. „Ez sokáig fog fürödni”, mondta Jott és még egyet kilőtt közülük. Az egyik golyó a lapátot törte el Laverborg

kezében. Egyszerre Lorenz előredőlt. Gyorsan a csónak fénkére fektették. Veszélyes lövést kapott a lapockájába. Még két evezőcsapás... Kivonszolták az ájult Lorenzt és futva mentek fel a lejtőn. Mikor lőtávolon kívül voltak, visszaneztek. Az oázis vérpiros fényben úszott, imbolygó láng és füstfelhők között látszott a tér, a kút, a casba megszenesedett csonkjai és a mozdulatlan, óriási pálmák... A vezérkari százados hűgának elrablásáért ezt a kis büntető bombázást rendezték. Igazán semmi értelme sem volt. Néhány duárd a vályogból épült casbát, egy pár tevét felgyújtottak, egy pár arabot és tevét széttéptek, talán a legártatlanabb embereket ölték le. És a pilóta, mint aki jól végezte dolgát, hazarepült. Csak egy kis előjáték volt ez a küszöbön lévő mészárlásokra.

II.

Claire nem aludt el. Az ablaknál ült és gondolkozott. Innen nem lehet kijutni... Az ajtó zárva... A záron túl örök... Azután bűgást hallott, nyomban utána három puskalövést, majd villámfény borított el mindent és egy siketítő dörrenés zendült fel. Eltántorodott az ablaktól és két tenyerével összeszorította a fejét, mert úgy érezte, hogy a koponyája varratonként hullik szét. Az irtózatosszívaj, nyerítés és bőgés, az újabb robbanás szinte elvette az eszméletét. Nem tudta, honnan jött elő; egyszerre a caid állt mellette és megragadta a csuklóját.

— Jöjjön szorosan mögöttem! — ordította közről a fülébe — repülőtámadás! Ha elmozdul mellőlem, vége van! — Folyosókon át vezette, azután ölbekapta és létrákon vitte le, közben újabb dörrenések... Minden lángol... félőrült emberek futkároznak, lövöldöznek, üvöltenek... Hatalmas, sötét darabok röpködnek a szeme előtt... Most már a téren vannak... A caid egy pincyszerű üreg felé hurcolja, nyilván gránátbiztos fedezék... Hohó! Akkor már nem menekülhet többé!... Egy megvadult teve rohan egyenesen feléjük, Claire megbicsakolja magát, a caid elengedi a csuklóját, különben a teve legázolná őket, a leány elugrik és futni kezd valamerre... Ranat hangja kiált utána... Menekülők csoportja magával sodorja... Most még egy kibírhatatlan dörrenés és az egész tömeg egyszerre sikolt föl... Vonszol-

ják... Levegőt! Levegőt!... Arccal a földre hullik és fekvé marad. Azután felemeli a fejét... Valahol egy sűrűben van... Körülötte pálmák, kaktuszok és a csuklóját egy követ arab fogja... Kirántja a kezét és felugrik, azután ámulatlan látja, hogy az arabnak mellette nincs feje. Nagy, sötét tócsában fekszik... Iszonyodva rohan a folyó felé... Egy viskót lát. Az Isten megsegítette! Innen száz lépésnyire... Közben hallja, de nem látja a mindent megrezdítő telitalálatot, amely a casbára lesújtott... Rohan!... Rohan, nem mer hátranézni, mert az imbolygó árnyakban maga előtt látja, hogy minden ég!

... És ime, ezen a csendes, nyugodalmas helyen, jó távol a pokoli casbától, kérődzve, előrenyujtott nyakkal térdel egy felnyergelt kipányvázott tevé...

... Lorenznek igaza volt. Mikor Claire hajnalban egy nagy faépület előtt ájultan fordult le a tevéről, már francia területen volt.

Colomb-Bechar.

I.

Tirone és Berg még a barlangban voltak, mikor a menekülők megérkeztek és óvatosan lefektették a súlyosan sebesült Lorenzt.

— Halló, Jott! Ez aztán a meglepetés! És ki ez a sebesült madárijesztő? — üdvözölte őket Tirone vidáman. — Szép kis bál volt odaát

A menekültek nem is feleltek, gyorsan hozzáfogtak, hogy bekötözzék Lorenz sebeit. A golyó a jobb lapocka alatt rézsút átszaladt és oldalt az egyik borda mellett jött ki. Valószínűleg a tüdőt is érintette. Ahogy lehetett, bekötözték, azután Laverborg rendelkezett:

— Valamennyien jelentkeztek Bu Malemben. Elsősorban megmondjátok, hogy a titkos szolgálat egyik embere itt fekszik sebesülten. A nevét nem tudjátok, érted, Jott? Maguknak, — fordult Tironehoz és Berghez — szerencsájuk van, hogy hallgattak rám és puskával együtt mennek vissza. Így csekély büntetést fognak csak kapni. Jott meg én a puska elvesztése miatt haditörvényszék elé kerülünk. Most nem megyek magukkal, mert dolgom van még.

— Behold! — kiáltott Jott. — Melyik kávéházban várják? Miféle dolga lehet valakinek, ebben a pokoli pusztaságban.

A sebesült szólalt meg gyenge hangon:

— Menjen, Laverborg...

A báró kisurrant a barlangból és eltűnt. Tudta, hogyha siet, délutánra Tigmartba ér. Már világos volt, mire kikecmergett Hammada szikáli közül. Örömmel látta, hogy az utolsó lejtő alján szép széles országút van. Ha eléri a vasútállomást egy fél óra alatt minden sikerül. Aztán jelentkezik az első helyőrségnél. Rohant a melegben, bár ájulás környékezte... Távol már feltűnt egy kis épület. Ott van! Mindeu erejét összeszedve rohant. Egyszerre vészes patkócsattogás hangzott föl mögötte. Őt arab csendőr jött vágatva és a káplár messziről ordított:

— Halt! Rampez!

Úgy érezte, hogy az öklével megy nekik! Vége! Ezeknek nem magyarázhat meg semmit! Adná az Isten, hogy Lorenz lábraálljon!

A goumierek jó magasan összekötözték hátul a kezét és hosszú pányvára erősítve a kötél végét, odahurkolták az egyik nyereghez, azután galoppban megindultak. Így szokták szállítani a szökevényeket. Ha nem tud futni a ló után az ötven fokos melegben, akkor halálra vonszolják. A huszonöt frank jutalom ugyanis mindenképpen jár nekik, akár élve, akár halva hozzák a dezertált katonát.

II.

Ha a légionista elrontotta este a gyomrát és lidércnyomása van, akkor Colomb-Becharról álmodik. Aki ide kerül, az az emberi szenvedések legnagyobb fokán megy keresztül. A büntetőtábor melletti temető, mintha a francia imperialista politikát jelképezné, egyre nagyobb és nagyobb területet foglal el halott katonák testén keresztül. A büntetőtábor, az oázis jsurjain túl, egy pár kilométerrel távolabb, a Szahara síkján épült. Egy pálma, egy kaktusz, egy lomb, vagy fa sehol sem látszik. Csak távolról integetnek a dús oázis fái. Néhány félig kiégett alfa fű csomó képezi a vegetációt ezen a helyen, amelyet reggeltől estig szabadon perzsel a Szahara napja, szabadon éget a sivatag talajából sokszorosán visszaverődő forróság és éjjel, ha ráborítja jeges

dérpalástját a gonosz Ghut, öt-hét fok hideg is van. Az aránylag kisméretű garnizonépületben az őrszemélyzet lakik. A büntetés alatt állók éjjel-nappal csak sátrakban tanyázhatnak. Aki már élt sivatagban, mint sátorlakó, az tudja, hogy az egymagában véve milyen kínszenvedés. A sátor belsejében napközben ötven, vagy ötvenöt fokos meleg van, hatvanötre és hetvenre is felmegy. Éjjel viszont szabadon jár be a hideg. És a bűnös légionisták ruháit itt elveszik. Helyette piszkos, vérfoltos, ócska rabruhát kapnak, lenge vászonból és ehhez nem jár a ceinture, az a flanell-darab, amely az altest köré csavarva megóvjá a vesét, máját, belet a hirtelen éjszakai elhűléstől. Egy rongyos pokrócot kap, párna nélkül. Az ételmezés állati. Reggel feketekávé, ebéd leves, egy kevés főzelékkel, ugyanez a vacsora. A napi ezer gramm kenyér helyett itt csak háromszázötven jár, ezzel szemben a munka emberfeletti. Kötörés, útépítés, szikla koloncok szállítása a távoli Atlasz kőbányáiból és ha evvel kész a század, akkor következik a tábor kitakarítása, mosása, javítása és este kilenckor takaródó. Ébredés reggel öt-kor. A legcsekélyebb szórakozottság, hiba, vagy vétség esetén csattog a bikacsök és a legyengült, leromlott ember börtönbe kerül. A börtön padlóját cementbe ragasztott éles kavicsdarabok képezik. Takaró természetesen a börtönben nem jár, ételmezés naponta egyszer kenyér és víz. Munkára azért kell menni. Széknek, vagy priccsnek nyoma sincs. A kavicson fekvé csak összetöri az embert az éjszakai alvás, a dermesztő hideg. Ha másnap nem tud dolgozni, vagy kidől, akkor megtoldják a büntetést. Van, aki egynapi áristomot kap és négy hét múlva jön ki a tömlöcből, egyenesen a temetőbe. Kórházba csak töréssel, vagy vérhassal lehet jutni. A beteg, akinek mondjuk influenzája van, vagy gyomorkatarusa, az itt semmi kíméletben sem részesül. Ezen a helyen nem fontos, hogy az emberek egészségesek legyenek, nem fontos, hogy élve maradjanak, itt semmi sem fontos, csak az elrettentő szigor, amitől irtózni kell azoknak, akik még nem kerültek ide. Az erőd paracsnoka egy karvalyorrú, sovány, ősz kapitány, aki talán még soha sem mosolygott, akin nyomban látszik, hogy elkeseredett, gonosz ember. Őt ritkán látni. Napközben meztelenül ül a szobájában, gramofonozik, illusztrált lapokat olvas és elszív száz cigarettát. A tulajdonképpeni paracsnok Ponson őrmester. Alacsony, köpcös, rekedthangú, vastagnyakú katona. Kegyetlen és ri-

dég. Lehet, hogy valamikor rendes ember volt, de tizenkét éves szolgálat után a büntetőtáborban, ha nem örült meg, akkor meg kellett belülről kérgesednie. Legtöbbször alattomos udvariassággal kezdi a mondanivalóját, amely mondani-való általánosan bömbölésben végződik és a lesújtó bika-csökkel teszi a pontot utána. Ezt bizonyos leereszkedő cinikus humor jellemzi, ha jókedve van. De Afrikában mindenki hisztérikus és a jókedv nagyon könnyen változik átmenet nélkül dührohammá. Toutrel, a káplár már valóságos hóhér. Sovány, vörösrú, harcsabajuszú paraszt. Nyugodtan nézi, ha valaki meghal előtte és szinte unatkozva képes halálra kínozni embereket. Egész nap iszik. Éjszaka szinte artikulátlanul énekelve ödöng a sátrak között és ha valahol kipúposodik a ponyván egy fekvő emberi test, akkor nagyot rúg bele s röhög. Ez kedvenc tréfái közé tartozik. A büntetés alatt állóknak dohányozni és alkoholt inni tilos. Ez a tény szörnyűségében túltesz mindazon, amit eddig elmondtam. A légionistát vörösbor és dohány nélkül el sem lehet képzelni. A sűrűn előforduló dühöngő örület, ami itt szinte járványos betegség, épp úgy, mint az öngyilkosság, sok vonatkozással bír a dohányzás és alkoholtilalommal. Ez a két mérég segíti át a légionistát a legsúlyosabb lelki és testi megpróbáltatásokon. Colomb-Becharban tilos. De nem tilos az öröknök, akik elképzelhetetlenné fokozzák a foglyok kínját azzal, hogy előttük isznak és dohányoznak. A büntetés ideje alatt a légionista nem tagja a hadseregnek, a kitöltött idő nem számít bele a szolgálatba és zsold sem jár érte.

Laverborg és Jott egy-egy évet kaptak. Tirone és Berg három-három hónapot. Ponson őrmester föl és alá sétált előttük az irodában.

— Hát megszöktetek? Nem csodálom, fiaim. Igazatok volt. Én is szívesen megszöknék. Nahát, ez most kellemetlen lesz. Mert itt meg fogtok dögölni. Hogy közöljem veletek az elveimet: beteg nincs, összeesés nincs, kérdés nincs és felelet nincs. Kihallgatás nem létezik. Itt csak két dolgot lehet csinálni: tűrni, vagy meghalni. Toutrel! Vezesd ezeket az embereket a helyükre.

Így történt a bevonulás. Útközben ismerős arcokat láttak. A kapunál a kövér Kolseff állt őrt. Fent a mellvéden az egyik Burger silbakolt. Bizonyára együtt vannak itt, mind a hatan. Jottal együtt most már heten. Vagy lehet, hogy megint kevesebben?

Mikor beértek a sátor táborba, elborzadva néztek körül. Emberi agy nem képzelheti el ezeket a figurákat. Egy élő csontvázakból álló hadsereg. Beesett arcok, a soványságtól torzult szájak és megnyúlt arcok, pálcavékony karok, révedező, fátyolos szemek, imbolygó járás. Emberek, akikről a szenvedés lemarcangolta a húst, akiknek az agyán már ott ül a téboly; szőrös, kiálló pofacsontjaikon a halál és mintegy uniformizálva, valamennyi ugyanúgy néz ki. Rövid idő múlva ők maguk is így fognak kinézni. Ezt gondolták mind a négyen. A vázak körülöttük beszéltek, némelyik kacagott is, a hangjuk rikácsolt és hemzsegett tőlük az egész térség. Laverborgnak egy halk suttogás érintette a fülét: „Ne féljen, lovaskapitány úr, itt vagyok.“ Dávid Menachem állt mögötte szuronyos puskával. De mikor megfordult, ráripakodott a báróra.

— Gyerünk, te koszos! Mars a sátorba! — és jól oldalba lökte a puskatussal. Mikor Laverborg ránézett, újra oldalba lökte. — Mars, te disznó! Nem hallod? — Laverborg úgy csodálkozott, hogy nem is érezte a fájdalmat. De mit jelentett a suttogás? Csak gúny volt? A következő pillanatban Dávid akkorát lökött rajta, hogy berepült a sátorba és még utána kiabálta:

— Majd megtanítlak szótfogadni, te koszos!

III.

Reggel öt órakor dermedt tagokkal ébredtek. A sátorlapon átütött a dér nedvessége, az ébresztő trombitaszó bánatosan recsegett. Előszedték a gamellet, a tölcséralakú csajkát és sorba álltak a kondér előtt, amelyben a fekete főtt. A szakács mellett újabb ismerőst fedezett fel Laverborg. Az óriás Achmed állt ott mozdulatlanul. A fiatal Berg dermedt kezéből kihullott a csajka. Toutrel káplár lecsapott rá a bika-csökkal, hogy odaesett a forró tócsába. A többiek közömbösen nézték. Laverborgnak ökölbe szorult a keze. „Pimasz...“, morogta Tirone. Berg nagynehezen feltápászkodott és újra odatartotta a csajkát.

— Nincs reggeli! — üvöltötte Toutrel. — Fölnyalhatod, amit kiöntöttél! Mars hátra bitang! — A bikacsökek újra lecsapott. Reggeli után sorakozás. Tizenkét órral kivonultak. A nap már erősen tűzött. Négy kilométernyire az oázistól

hatalmas kőbuckák álltak. A foglyokat beosztották, mindegyik kapott egy kalapácsot és a tüzelő napon elhelyezkedtek lovagló ülésben az átmelegedett halmokon. Kezdődött a kötőzés. Örjítő egyhangúságban, anélkül, hogy egy szót beszélhetnének, kopácsoltak az egyre emelkedő nap alatt. A verejtékük odacsurgott a köre, a kezük égett és hólyagos lett. A hátuk szúrt és sajgott... A por beszivárgott a ruhájuk alá. Aki egy pillanatra abbahagyta, arra lesújtott a bikacskek...

Laverborg érzéktelen karral verte a köveket. Futni, rohanni szeretett volna... Talán Lorenz meghalt... talán még mindig beteg. Egy pár napon belül minden elveszett. A haditörvényszék, a fogság, az ítélet teljes öt napját vette el... Mellette egy csontvázszerű alak kldött. Rúgták, verték. Nem mozdult. Ahogy ott feküdt mozdulatlanul, Laverborg előtt ismerősnek tűnt fel az arca. Ezek a szemek... az orr... A homlok. Igen, igen, már látta valahol. Bizonyára mikor még nem volt ilyen csontvázzá soványodva. Ezt az arcot ismeri... De honnan?

Toutrel érkezett az ájulthoz. A bikacskek lesújtott. „Nem kelsz fel, kutya?“, újabb csapás. Laverborg elfordította fejét. Émelygett és szédült. „Szóval nem akarsz dolgozni? Akkor gebedj meg itt a napon! Majd a börtönben jobb lesz!...“

Honnan ismeri ezt az arcot? És a szem, a szem!... Délre járt az idő. Elviselhetetlen volt... Messze, ameddig a szem ellát, sehol egy foltnyi árnyék. Hetven fok lehetett a napon. A szája már feldagadt, a szemébe, mintha két hegyes tű lenne szúrva, úgy fáj és égett a visszaverődő, kemény, ízzó sugaraktól. Hát ez lehet, hogy európai emberek így bánjanak az embertársaikkal? Valósággal megpirítják itt lassú tűzön a foglyokat. Még lassúbb tűzön és hosszadalmasabb módon, mint az arabok, akik csak parázson gurítják ide-oda a meztelen légionistát. Annak hamar vége... De ez hónapokig tart. Irtózatos kinnal zuhant rá valami, hogy eszméletlenül bukott le a dombról. A bikacsök! Tudta, hogy azonnal fel kell tápáskodnia, mert mennél tovább marad fekve, annál többet kap. Visszamászott a kövekre, de így is kapott még egyet a vállára, hogy úgy érezte, eltörik a csontja.

— Canaille! — üvöltötte Toutrel, aki ugyan nem dolgozott, de a nap megvadította. — Ha még egyszer pihenni lát-

lak, szétverem a koponyádat. — Odábbment, kissé támo-lyogva és nagyot húzott a kulacsából. Végre dél lett. Sátor csak egy volt, az örök számára. A foglyok szétdőltek a pusztá földre a napon és mohón ették a főzetes levest. Ahogy a nap túlért a delelőn, feltűntek itt is, ott is a sivatag speciális árnyai. A homokdombok mellé fekete, mozdulatlan kis völgyeket vetített a nap. Egy óra pihenő után folytatni kellett a költörést a megkezdett szakaszon. Dávid Menachem jelent meg pökheni módon.

— Hé, dögök! Egy erős alak kell, a vasalkatrészeket lerakni! — pillantása Laverborgra esett. — Jöjjön, maga báró! Maga úgy is nagyon jó színben van aránylag. Allons! — Meglőkte a puskaagglyal és maga előtt terelte. Jó távol, az egyik homokdünna mögött teherautó állt, amin egy kátránykemence hatalmas alkatrészei voltak. Dávid leletette a puskáját és szigorúan rászólt Laverborgra:

— Üljön oda le, kapitány úr! — Aztán a markába köpött és kezdte leemelni a vasdarabokat olyan erővel, ami nem látszott meg vékony testén. Közben mosolyogva hátraszólt. — Muszály egy kicsit gorombáskodni magával, különben nem lehetnék a segítségére. Ezért ne vegye rossznéven, lovaskapitány úr, ha a nyilvánosság számára olykor meg-rúgom. Higyje el, nekem jobban fáj.

— Csak hagyjon engem dolgozni, nem engedem, hogy miattam esetleg bajba kerüljön.

— Ojjé! Maga ne féltse az öreg Dávidot. Nézze, ott van cigaretta, gyujtsa rá, itt a kulacsom, vörösbor van benne. Ha látja, hogy jön valaki, legfeljebb helyetcserélünk. És ne ellenkezzen, mert itt én parancsolok. — Nem bírt ellenkezni. Mindene fáj és úgy érezte, hogy a feje szinte széthasad. Nagyot húzott a zsidó kulacsából, azután leült a domb árnyékába és elszívott egy cigarettát. Dávid füttyörészve dobálta le a vasdarabokat, közben beszélt. — Különben ha érdekli a lovaskapitány urat, már csak ötven vagyunk a milliók között. A szerencsétlen Burger valahogy nekidőlt a szuronyának és mauztod. Nem látta senki, mikor neki-dőlt, de mit lehetett volna kideríteni? ... A Ringelein pedig, az a cirkuszos, leesett a bástyáról. Éjjel. Most én elhatároztam, hogy a szemébe nézek ennek a tömeggyilkosnak ... Huh! de nehéz. Hopp! ... Megfigyeltem, hogy a legtöbb áldozat előlről lett legyilkolva. És egyiken sem látszik erő-

szak. Tehát olyasvalaki ölhetette meg őket, akire nem gyanakodtak. És olyan helyen, ahol nem látta senki. Tudja mit csinálók én most mindennap? Takaródó után kiszököm az erődből és bejárok az oázisba egy nőhöz. Gyönyörű alkalom ez az ismeretlen tömeggyilkosnak. Mindennap figyelem... Biztos, hogy legközelebb rám kerül a sor... Ha úgy van, ahogy gondolom, akkor nem csinálók sok históriát... Nem jelentem fel a rendőrségen... Úgy éljek... Tegye el a többi cigarettákat, báró úr, mert errefelé nincs trafik. Majd megfizeti. Én felírom, nagyon precíz vagyok. Most majd mindjárt visszamegyünk, így csak kibírja estig, nem? Mondom, ne haragudjon, ha néha megrúgom... Tisztára a látszat miatt van.

La cafard.

I.

Ari-Aiaschi mellett van a hatalmas kőbánya. Délben a csupasz szikla már olyan tüzes, hogy alig lehet kézzel megfogni. Hatalmas csákányokkal fejtik a követ. Már félig katlanszerűen van kivájva a szikla, úgy, hogy megáll benne a forróság és a por. A felcsapódó szilánkok apró, fájó sebeket ejtenek kézen és arcon. Megkettőzték az őrséget, mert a cafard tünetei mutatkoztak a táboron. A sivatagi örület hasonlít az ámokfutáshoz. Az egyik fegyenc például elkezd nevetni és énekelni. Azután a csákányával nagyot üt a szomszédja fejére és elrohan. A cafard, ha kitör, agyvérzéssel végződik. De lappangó stádiumában a hangulata emberről-emberre ragad és senki sem tudhatja, hogy a mellette álló fegyenc, legjobb barátja, mikor sújt le rá. Te piszok kutya!, mondja az egyik és elkapja a káplár kezében a bikacsököt. A következő pillanatban keresztüllöve fekszik, de már egy másik ragadja torkon a káplárt, sípolnak, lövöldözés, a fegyencek tébolyultan ordítognak, a bikacsök és a puskatus csattan, lövések... Azután a moráj elcsendesedik, a munka megy tovább, eredmény: négy halott, két súlyosan sebesült és a katonai camion békésen szundikáló sofförjét szinte lefejezték egy ásócsapással. Keskeny iparvágányon, olajtankban érkezik a víz. Langyos és benzinszaga van, most senkinek

sem jutott eszébe, hogy a tankot előzőleg kitisztítsák. Jó lesz így is! Néhányan hánynak tőle, azután megszokják. Később már boldogan várják, hogy megérkezzen. A kötörmelék teherautókra rakják. A camionok elviszik és járatlan ösvényeknél utakat készítenek, hogy átvonulhassanak a nehézütegek. Egy külön csoport pontonokat épít a wadi Sauk-ránál. Megállás nélkül vonulnak a századok, az ütegek, a gépfegyveresztatok. Szenegáli utászkatónák telefon és távirópóznákat készítenek.

És a kőbánya kazánjában krétaszínű, sűrű fellegek között fuldokolva robotol a büntetőszázad.

A déli pihenőnél itt is, ott is, suttogó csoportok képződnek. Citrom, a félkegyelmű szabó vigyorogva járkál szuronyos puskájával. Ő senkit sem bánt, ő még a rabokhoz is udvarias, megáll beszélgetni velük és állandóan hangosan röhög. Néha minden ok nélkül egyarában ugrál. A fegyencek szeretik. Minden más katonaságnál régen kiszuperálták volna. A légióban senki sem felesleges. Ponson őrmester nagyon kedveli. Az udvari bohóca Citrom. Tirone megkeresi Laverborgot az ebédidő alatt. Hallotta-e, hogy a Tadla övében élő békés törzseket gyilkolják a tuareggek? Állítólag pár napon belül megkezdődik az offenzíva a Tafilalet ellen. Itt lejjebb tőlünk, Tigmartnál lesz a jobbszárny bázisa, a legnagyobb üteg. Honnan tudják, kérdezi Laverborg. Nem értem, mondja Tirone, de ezek itt mindent tudnak. Ezzel a hülye Citrommal játszanak össze. Több levelet kaptak Európából, amelyben megszökött légionisták dicsérik a caidot. Ők meg akarják támadni az ütközet napján Tigmartnál az üteget, hogy a caid bevonulhasson az Atlaszba és jutalmul segít majd rajtuk, hogy hazakerüljenek, vagy letelepedjenek a Tafilaletbe. Megígérte nekik egy kém útján. Tigmart erről az oldalról nem számít veszélyre. Könnyen meglepheti egy pár száz ember.

Laverborg megborzadt. Mindezt ő már tudta Lorenztől. Elmondta Tironenak a levelek történetét. Hogy vele is akartak iratni ilyen levelet. Hogy a foglyokat lelövik a Tafilaletben és más viszi át Európába a leveleket. Persze, ezeket nem lehet itt meggyőzni, mert mindnyájan cafardba estek. Feljelenteni sem lehet őket. Nincs bizonyíték és Ponson fellépése csak siettetné a lázadást. A felkelést meg kell akadályozni és meg kell akadályozni azt is, hogy erről a pontról

oldalba támadják Tigmartot. Mit csináljunk, kérdezi Tirone. Van egy pár megbízható emberem, mondja Laverborg. Dávid, Berg, Jott és talán magában is megbízhatom, Tirone? Azt hiszem, megpróbálhatja, felelte az öreg. Látszólag bele megyünk a tervbe, azután gépfegyverekkel megszálljuk az erőd falait és sakkbantartjuk őket. Addig talán még néhány józan embert megnyerünk a tervnek. Hogy akarnak a lázadók fegyvert szerezni? A hülye Citrom, feleli Tirone, velük van és ha elfoglalják az erődudvart, átadja nekik a raktár kulcsát. Helyes mondja Laverborg. Ezt a Citromot magára bízom. Elhiheti nekem, ha az arabok ide behatolnak, csak kínhalálra számíthatunk. Elhiszem, mondja Tirone. De itt valami ötmillió fontról is süttognak. Ami a közelben, az Ued medrében van elrejtve. Erről is tudok, bólogatott Laverborg. Nagyon veszélyes hurkot dobtak a gyarmati hadsereg nyakába és ha én nem tudok innen kiszabadulni, vagy telefonálni, akkor komoly baj lesz. Csak egy reményem van. Hogy Lorenz valami módon felépül a sebéből. Füttyszó halatszott és mindenki megragadta a csákányát.

II.

Citrom eltűnt. Mindenfelé keresték, hiába. A táborban nyugtalanság lett úrrá. Az emberek összesúgtak. Hiába csapott folyton közéjük a bikacsek. A kövekkel megrakott teherautók dübörögtek. Tirone Laverborg mellé jutott a csákányával és odasúgta: Achmed is velünk van, a kövér Burget is megnyertem. Jott beszélt Kolseffel. Számíthatunk rá. Azt ígértem nekik, hogyha leverjük a lázadást, mi megyünk el a platináért. Csak azért csatlakoztak hozzánk, mert félnek, hogy a platinát a kiszabadító fegyencek szerzik meg. Ha üt az óra, valamennyien engedelmessékedünk a maga parancsának... Jaj!

A bikacsök háromszor lesújtott rá és egyszer Laverborgra. Toutrel állt mögöttük. Mielőtt újra lesújthatott volna Laverborgra, Dávid ugrott oda és az ütés őt találta.

— Ezt a gazembert figyelem! — ordított Dávid. — Ez mindig beszélget! De most majd megtanítlak! Az egész teherautót egyedül rakod fel! Előre, mars! — És úgy rúgott bele Laverborgba, hogy a lejtő egy részét gurulva tette meg.

Igaz ugyan, hogy a rúgás megmentette a másodszor is le-sújtó bikacsöktől. A kőbánya alján egy sziklahalom mögött állt a teherautó. Már megrakva. Erről persze a káplár nem tudhatott.

— Most üljön le, lovaskapitány úr. Húsz perc időnk van. Tessék a kulacs és a cigaretta. Azt hiszem, két nap mulva itt egészen más vircsaft lesz. Az nagyon is jó ötlet a gépfegyverekkel... A régi harmadik század emberei, Kol-seff, Achmed és a többi örök kitűnően verekszenek és valamennyien velünk vannak... A szamarak a platinát féltik... Ja, igaz, nem tűnt fel kapitány úrnak, hogy ez a Citrom nincs sehol?... Utoljára én találkoztam szegénnyel... Este éppen megszöktem, hogy egy kicsit az oázisba menjek és mondta, hogy ő is velem jön... Aztán az öreg Dávidnak nyitva volt a szeme... Tudja, hogy ez a csúnyán megboldogult Citrom nem is volt olyan bolond?... Egy kicsit direkt elfordultam tőle, és akkor kivette a rohamkését... Éppen itt a kőbányánál jártunk... Csak meg ne találják... Ott a felsőrészen ástam el... Nem is hinné, hogy az a fickó milyen erős volt... Igaz, hogy a sovány Dávidból sem látszik ki, hogy négy hadjáratot mitmacholt, de ha nem számítok rá, akkor végez velem... Csak éppen elkaphattam a csuklóját, különben már bennem lett volna a kés. Ötvenkét embert ölt meg ez a fiú. Találtam nála egy pontos leltárt. Nagyon pedáns ember volt, Isten nyugtassa. Ez mindent felírt... Kit, hol, mikor és hogyan. Persze, elégettem a jegyzeteit... Nagyon érdekes dolog, nem is szabó... Valami Ranat doktorral járt az egyetemre és orvosnak készült... Ez a Ranat doktor a világon a legnagyobb gazember lehet... Ez, meg egy Muhat nevű csinálta az egész balhét a platinával és Citrom volt a légiónál a kémjük... Mert a másik kettő az arab... És ő magának akarta az egész platinát, ez a Citrom, igazi nevén doktor Marbourgh... Micsoda színész boldogult meg benne... Ez a Ranat meg valami arab király... És ebből a szegény Citromból nagy úr lett volna, ha az arabok bevonulnak Colomb-Becharba és a fegyencek nekimennek Figmertnek. Mert itt is ő kezdte a cafardban szenvedő katonák között a lázadást... Különben az örök között fizetett arab kémek is vannak... Nagyon ügyesen lett volna megcsinálva. Most már menjünk vissza. A cigarettákat tegye el... Ne féljen, felírom... A Citrom már jó helyen van. Csak ki ne ássák nekem...

III.

Laverborgot üldözte a balszerencse. Minden pillanat kínszenvedés volt a számára. Tudta, hogy valahogy ki kell jutnia. Ezer és ezer honfitársának az élete múlt azon, hogy kijusson. Már úgy volt, hogy Dávid az egyik teherautón elrejtí és egy órával előbb váratlanul megtaláltak néhány cigarettát a zsebében, mikor átkutatták a foglyokat. A zuhogó bikacsök nem is fájt. De egy nap! Egy nap áristom! Tizenkét órát elveszít, mikor percekben múlhat minden. Az volt a terve, hogy a schott mögött táborozó szahariánokhoz megy. Órák alatt elintézhette mindent.

... Belökték a nedves cellába. Egy ember feküdt ott a kövön. Megismerte. Ez az, aki mellette összeesett, akiről úgy rémlett, hogy már látta valahol. Megfogta a kezét a szerencsétlennek. Tüzelt. Nagy láza lehetett. Érzéketlenül feküdt az éles kavicson. Félig önkívületben. Szegény... kész volt.

— Ki van itt? — kérdezte elhalóan.

— Laverborg... kíván valamit?

— Itasson... meg.

Miközben az üveget a szájához tartotta, újra jól látta az arcát. Az erődudvar egy lámpája bevilágított a kis ablakon. Hol látta ezt a szemet?... Azután valami dermedtséget érzett. Ez a szem... Ő rá hasonlít! Ezért tűnt ismerősnek. A Touletek egyenes vonalú, jellegzetes orra! És a homlok! Az öreg marschallnak volt ilyen homloka! Melléje guggolt.

— Hogy hívják magát?

— Duncan...

Duncan! Lehetséges, hogy ez az ember?...

— Nem ismerte meg a Toulet-családot?

— Oh, Toulet... — csak ennyit mondott és lehúnyta a szemét. Majd másfél perc múlva újra így szólt: — Toulet... kapitány...

— Maga ismerte Toulet kapitányt? — kérdezte Toulet.

— A... testvérem...

Percekig nagy csend volt. A testvére! Milyen iszonyatos véletlen. Irén Duncannak a fia. Az édes testvére, akit

soha sem ismert. Nem akarta a haldoklót felizgatni, azzal, hogy leleplezi magát. Végig mosta a forró arcot egy kis vízzel és az ölébe vette Duncan fejét.

— Mi a másik neve?

— Olivér... Olivér Duncan... Csúnyán halok meg, de megérdemeltem. Nem tudja, hogy milyen iszonyú terhet... viszek magammal a sírba, De... én igazán... csak gyenge báb... csak eszköz voltam...

Sokáig hallgattak. Azután a haldokló felkönyökölt Laverborg térdére.

— Támasszon meg... úgy... köszönöm. Azt hiszem... valami belső vérzésem... lehet... Uram, maga talán kijut még innen valaha, hogyha nem jut ki, írja meg valakinek... El kell, hogy mondjam... pedig, nincs már erőm...

— Akkor ne beszéljen. Feküdjön nyugodtan, talán jobban lesz.

— Nem leszek már jobban. Hála Istennek, nem leszek már jobban... De ez így van rendjén... Nagyon megbűnhődtem... mert megöltem egy ártatlan embert... Megöltem és a sírba juttattam Toulet kapitányt, a testvéremet!...

Toulet nagyot sóhajtott. Rátette kezét a tüzelő homlokra. Ez hát a rejtély megfejtése?

— Én nem tehettem róla... Mikor nem voltam ilyen csontváz sovány... nagyon hasonlítottam a fivéremre... Ezt észrevették... akiknek szükségük volt rám... Hónapokig tanítottak Londonban... azután Franciaországban és egy pár helyen szerepeltem, mint Toulet... Szegény voltam... könnyelmű voltam... pénzt adtak... Desposlin, aki a húgomat adoptálta, ő és Emmy húgom...

Felvillant előtte a leány képe. Szóval Desposlin Emmy is a testvére volt. Igen, a homlok, az orr, a szem. Persze, a marschall bizonyára adoptáltatta az ügyvéddel és Desposlin, mint a leányát szerepeltette. Egész közel hajolt a haldoklóhoz, aki suttogva gyónt.

— Ranat doktor... Mikor én jöttem az aktatáskával... az inas ablaka előtt... és Toulet aláírását gyakoroltam hónapokig... Azután el kellett tűnnöm... Emmy azt mondta, hogy Ranatban bízhatom...

Az egész történet lassan kibontakozott. Toulet iszonyodva hallgatta.

...Ranat meg akart operálni... hogy felismerhetetlen legyen az arcom... Nyomoztak és félt... Kozmetikai műtét... Az orromat és a számát... Nem hagytam... megszöktem... és féltem nagyon, hogy elfognak. Légió... Sidi Bel Abbasben kiképeztek, szökni próbáltam... idekerültem... és... most meghalok... És sohasem tudtam, hogy valójában mire használnak fel... Azt hittem, hogy csak lopás... később, mikor megtudtam... szörnyű volt... Ő meghalt... Soha sem bocsáthat meg nekem...

Csend volt. Az ör szuronya látszott egy pillanatra az ablak előtt. Idehallatszott a hiénák kacagása. Megtörölte a lázas homlokot és csendesen mondta:

— Ő megbocsátott magának, Duncan. Higyje el, egészen biztos, hogy ő megbocsátott. Maga levezeklette a bűnét. Sokszorosan levezeklette.

— ...Itt a zsebemben... írások... Lelepleztem mindenkit... Sikerült elrejtennem... Vegye magához... Minden benne van... Juttassa el... Hogy bűnhődjenek... Oh!...

Hajnalodott. Duncan nem is sejtette, hogy a testvére ölében hal meg.

Az utolsó felvonás.

I.

Avisoal érintkeztek. Laverborg megmondta Dávidnak, amit akart. Dávid tovább adta Bergnek és így vándorolt a terv Kolseffen keresztül egész Achmeddig, aki Burgerrel állt őrt a főkapunál. Az örök közül két breton és a fegyencek közül egy angol és egy lezüllött hajdani francia tiszt őrizték meg annyira a józanságukat, hogy csatlakoztak az ellenforradalomhoz. Az ellenforradalmároknak nem volt könnyű a helyzetük. Kevesen voltak, tehát erővel nem fojthatták el a zendülést, csak csellel. Az őrség többsége a zendülők pártjára áll. Hiszen itt örnek lenni is szigorú büntetés volt. Még a kapitányt is büntetésből helyezték ide parancsnoknak. De

a kapitány és az őrmester személyére, hű embereikre, nem számíthattak, mert nem közölhettek ezeknek a zendülésről semmit. Ostoba katonák voltak, az őrmester alarmot fúvatott volna és ügyetlen erélyeskedéssel a zendülők, illetve az arabok malmára hajtja a vizet. Mindezt megbeszélte Laverborg Dáviddal, aki az összekötő tisztje volt. Elhatározták, hogy a zendülés első stádiumában látszólag csatlakoznak a lázadókhoz. Egy órával előbb Achmed és Kolseff két gépfegyverrel megszállják a főépületet a kapunál és az iroda ablaknál. Jott, Dávid és Berg, két gépfegyverrel elhelyezkednek a főkapunál, Tirone Burgerrel, a zendülés első pillanatában lezárja kívülről a főkapút, egy gépfegyverrel állást foglal az erőd falai előtt és aki megjelenik a mellvéden a lázadók közül, azt nyomban lelövik. Cochran, az angol és Siyès a hajdani tiszt, már a lázadás előtt, az utolsó gépfegyverrel megszállják a raktár bejáratát. A zendülők az udvar közepén így az összes gépfegyverek kereszttüzébe kerülnek és sakkbantartják őket, amíg segítség jön. Segítséget, ha másképp nem lehet, akkor a reflektor révén fognak szerezni. De Bu Malemot nem szabad magukra vonni. Mindenki tudta, hogy bármelyikük hibázik, valamennyien elvesztek. Ha a zendülők bejutnak a raktárba és fegyvereket szereznek, ha elfoglalják a főépületet és biztos fedezék mögül harcolhatnak, vagy kijutnak az erődből és nyakukra hozhatják az arabokat, akkor hiába volt minden.

Az arabok terve az volt, ahogy Lorenz mesélte Laverborgnak, hogy Bu Malemből sietnek majd leverni a lázadást, ezalatt a Tafilaletből megrohanják Bu Malemet, amely így szinte védtelen lesz. Ha Lorenz nem értesítette idejében a központot, akkor ez a katasztrófa bekövetkezett. A közelben sehol sem volt katonai erőd. Csak a schotton túl, a szahariánok. Ezeket este, ha reflektorral morzejeleket adnak le, segítségül lehet hívni. Néhány óra alatt ideérnek a sós mocsár ösvényein keresztül. A szomszéd Colomb-Bechar oázisban ötven műszaki katona dolgozott a táviró és a telefon összeköttetés felállításán. Talán ezeket is bele lehetne vonni a dologba, mondta Dávid. Laverborg gondolkozott... Közben feltűnt a káplár és Dávid durván hajszolta vissza foglyát a kőbányába. Így álltak a dolgok, október negyedikén, egy nappal a lázadás és két nappal a Tafilaleti nagy offenzíva előtt.

II.

... A Colomb-bechari műszaki osztaghoz egy poros, sovány, holtfáradt ember támolýgott be arab ruhában.

— A parancsnokkal akarok beszélni, — miután látta, hogy a kis osztag káplárja megvetően végigméri, ráordított, — maga barom! Hadítörvényszék elé állítatom, ha azonnal nem vezet a parancsnok elé. Egy szót se merjen kérdezni. Takarodjon!

A káplár újra végignézett rajta, aztán nyelt egyet és eltűnt a hatalmas sátor belsejében. A sátor középső póznájából mindenféle drótok, vasrudak álltak ki és távoli pálmákon szerelte a legénység a huzalokat. Egy kapitány lépett ki, álmosan, dühös arccal. Éppen rá akart szólni durván erre a goromba arabra, de ez megragadta a kapitányt a karjánál, félrehúzta és mutatott valamit.

— Lorenz százados vagyok, a titkos szolgálattól. Az egész offenzíva sikere múlik azon, hogy ön közvetlen telefonkapcsolást tudjon találni a marokkói főhadiszállással és onnan Párizsba, a hadügyminisztériummal.

A kapitány azonnal nagyon készséges lett. Szinte haptákba állt.

— Megpróbálhatom, százados úr. talán sikerül. Bu Malemnek van közvetlen vonala Marokkóval és Bu Malemet esetleg megkapjuk. Ez a vonal még nincs teljesen készen, de lehet, hogy meg tudjuk nyitni Bu Malemig. Hallo, Marcell! Bu Malemet, sürgősen! A sátorban várom. Jöjjön, százados úr.

Az a kis csontlapocska, amit ez a holtfáradt ember mutatott, csodálatos hatást gyakorolt. A sátorban az arabruhás férfi feketét ivott és egyik cigarettát a másik után szívta. Bu Malem jelentkezett. A titkos szolgálat tisztje rövid parancsokat adott: azonnal Marokkót kapcsolni. A teljes front összeomlásáról van szó. Mindennél sürgősebb. Döntő információ!... Bu Malem megpróbálja... Újabb cigaretták.

— Rendelkezésemre tud ön bocsátani két tevét és egy megbízható vezetőt? Át kell mennem a schotton.

— Nem rendelkezem ilyennel, de természetesen meglesz. Hé sergeant!... Figyelj, részeges disznó! Két teve és

egy megbízható vezető a sátor előtt legyen tizenöt perc múlva.

— Az nagyon rövid idő, mon commandant.

— Nagyon rövid? Akkor nyolc perc múlva, mert különben kiköttetlek en crapudine! Allors! March!

Marokkó jelentkezett. A kém egész testében remegett és hideg verejték ült már ki a homlokára. Rekedten ordította a kagylóba.

— Lorenz százados! Életbevágóan Párizst! Hadügyminisztert, vagy az államtitkárját! Huszonnégy órán belül megsemmisül az offenzíva, ha nem beszélhetek. Nem mondhatok semmit! Önt teszem felelőssé, ha bármiért is késlelteti a kapcsolást! Önt teszem felelőssé azért is, hogy Marokkóban senki se hallgassa a beszélgetést! Minden más kapcsolat megszakítandó!

Újabb cigaretta. És végre! Végre! A zúgó vonalon át egy halvány hang; Marokkón és Bu Malemen keresztül Colomb-Bechar jelentkezett a francia hadügyben. A másfél órán keresztül, amíg a kapcsolást jelezték, mindenki az államtitkár szobájába gyűlt. Ott volt a francia hadsereg vezérkari főnöke, Lauyanel százados, La Motte táborszernagy. Az egész épületet bejárta a hír: Lorenz él! Az eltűntnek hitt százados jelentkezik egy távoli oázisból. Azután az államtitkár beszél. Majd hallgat. Elsápadt és leül a székre, mintha elerőtlenedne a lába. Azután remegő hangon szólal meg:

— Ha ez igaz, Lorenz, akkor maga a legderekebb katonája, aki valaha a világon élt. Idehallgasson: addig is, amíg intézkedem, rendelkezzen az én nevemben, azonnal és a legjobb belátása szerint. Hová?... rendben van. A szahariánok számára utasítás lesz Colomb-Becharba... Igen! Bu Malemet értesítem azonnal. Hogy?... Szóval, írom: Bu Malemből semmiféle vészjelre ne hagyják el az erődöt. Diktálja be kérem, azoknak a tiszteknek a neveit... De hisz ez gázság! Ez szörnyű!... — Az államtitkár írt. — Azonnal intézkedem. Hogy? Jó. Küldje azt a kapitányt a telefonhoz... Ön Leormand műszaki kapitány? Itt a hadügyi államtitkár. Kérem, mindenben vesse alá magát Lorenz százados parancsainak, még akkor is, ha ezek az eddig kapott parancsaival ellenkeznének. Megértette?... Adja vissza a kagylót a szá-

zadosnak. Halló. Lorenz! Egy percet se veszítsen! Hiszek magának! A becsületrendet én fogom a mellére tűzni! Sok szerencsét! Isten vele.

Letette a kagylót. A szobában olyan csend volt, mintha nem is nyolc-tíz ember tartózkodna bent, hanem üres lenne.

— Lauyanel százados úr! Külön repülőgépen indul a főhadiszállásra azonnal. Utasítása a következő...

III.

— A tevék, commendant.

— Megértett mindent, Leormand kapitány?

— Parancsára.

— Köszönöm. Viszontlátásra. — A kis sovány Lorenz eltávozott. Ahogy felkapott a vezető mellé a tevére, furcsa, barnaszínű fellegek látszottak az ég alján. Homok.

— Harmattán lesz, uram...

— És ha mennykövek zuhognak! Vezess a schotton át. A sivatagi rumikhoz megyek.

— Allah nagy, uram! Ne hívd ki magad ellen a halált.

IV.

Tölcsérben kavargott a por a forró sirokkóban. A tevék köhögtek és dobálták magukat. A két utasnak szeme, torka, füle tele lett homokkal. Fuldokolva ügettek az égő napon. A sovány ember elszántságát nem rendítette meg semmi. Az arab pedig tudta, hogy a bolond rumiktól mindenkit őrizzen meg Allah. A nap izzó, vörös folttá homályosodott a porfátylak mögött. A testüket csípte a por és a forró tűhegynyi szemecskék görcsös ingerrel vésődtek a tüdőbe. A harmattán pedig zizegve, zúgva kavargott, forgott, szállongott fölöttük.

A sirokkó este sem állt el. Távolról fehér csillogással feltűnt a hatalmas schott, a sós iszap, amelyen, ha egy lépéssel elvétik a keskeny ösvényt, akkor ember, állat másod-

percek alatt tűnik el a feneketlen, hideg sárban. Itt megpihentek. A tevét a szél ellen fordították és a teve mellett a földre borultak, arcuk alatt üreget formálva a homokban. A tüdő ettől megnyugszik. Tizenöt perc múlva mentek tovább, szembe a széllel. Azután elérték a schottot. Mint egy beláthatatlan jéglap, rejtelmesen csillogott a holdfényben. Itt csak lassan lehet menni, mert a töredező sóréteg felsebzi az ügető teve feletti gyenge húst. Le kellett szállni a nyeregből, mert ha az állat egyet ugrik félre a keskeny gázlóról, akkor menthetetlenül elveszett lovasával együtt. Elöl ment az arab. Sokszor percekre elvakította a por. A rumi fuldokolva köhögött. Csak gebedne meg, akkor visszafordulhatna háttal a Ghut gonosz lehelletének. De ezeknek a frenkiknek a lelke hozzá van varrva a testükhöz... A sós mocsár rothadó algákra emlékeztető bűze felkavarta a gyomrukat. A tevéket alig lehetett kötőféken tartani. Döngött az oldaluk a rúgásoktól... A por zörrenve, kísérteties zajjal siklott végig a kemény sóréteken... Állati csontokra léptek az ösvényen... A harmattán bántó, rövid füttyökkel suhant el a fülük mellett és úgy hallatszott, mint eltévedt puskagolyók sívítása. A két burnuszos alak lihegve, kimerülten, szánalmasan kecmereggett az óriási, tónak látszó, holdfényes schott keskeny ösvényén. És mennél beljebb értek, a rothadás ammoniákos bűze annál súlyosabb, sűrűbb köddel ült rajtuk... Lorenznek az volt az érzése, hogy az arab már régen eltévedt és nyomban elmerülnek... Már érezte a jeges mocsár undok, híg ízét a szájában... Nem tudta, mióta mennek...

Azután túl voltak a schotton. Az arab arcraborulva imádkozott. A harmattán elmúlt és távol tábortűz fénye látszott. Lorenz már nem törődött a vezetőjével, a holtfáradt tevét kétségbeesett galoppban hajszolta. Ökölrel verte az állat fejét, ha kirúgott. A tábortűz egyre nagyobb lett. Kibontakozott előtte a saharián tábor. Leugrott a tevéről. Skarlátköpenyes alakok siettek feléje.

— Lorenz századost jelentsétek azonnal a parancsnoknak!

Döbbsenten nézték a porral belepett tántorgó alakot. Valaki ment a parancsnokért. Egy kapitány jött.

— Sürgős parancsot hozok! Lorenz vagyok, a titkos szolgálattól!

A parancsnok végignézte figyelmesen, tetőtől-talpig, aztán így szólt:

— Maga Leon Toulet, degradált tiszt. Letartóztatom.

Donald kapitány állt előtte. Aki valamikor a legjobb barátja volt.

— Maga szökött fegyenc!

— Ne törődjék azzal, hogy ki vagyok! Ha most elfogat, azért keservesen fog felelni. Colomb-Becharban az államtitkár utasításai várják. Kérem, vezessen valahová, ahol négyszemközt beszélhetünk.

Tíz perc múlva felharsant a trombita.

Alarm!

V.

Látszólag ugyanolyan délelőtt volt, mint a többi. A foglyok a kőbányákban és útépítésnél dolgoztak. Ponson őrmester ingujjban ült az irodában, a fogát piszkálta és Afrika katonai térképét nézte a szemközi falon. Két ór a raktárban kiselejtezett ruhákat kötött batyuba. A kapitány lefüggönyözött szobájában feküdt, egy illusztrált lap volt az arcára borítva és aludt.

Dél felé járt az idő, mikor a káplár csodálkozva vette észre, hogy az egyik légionista eldobja a csákányt, cigaretta veszt elő és rágyújt. Oda akart sietni a disznó gazemberhez, de ebben a pillanatban valaki elvette tőle a bikacsökött és agyonverte. Nem egyszerre. A körben álló fegyencek hurrázása közben addig verte Toutrelt a bikacsökkel, amíg minden csontját össze nem törte. Az öt megbízhatatlan őrt másodpercek alatt szinte szétépték. A teherautót kövekkel és sofförrel együtt ledobták a mélybe. A többi örök igyekeztek fegyvert juttatni a raboknak. Bajonettet, revolvért, bikacsökött osztottak szét. Távolról hurrákiáltás hallatszott. Az úton dolgozó rabok is visszafelé hömpölyögtek. A kőbánya aljánál összekeveredtek a többiekkel.

Ezalatt az erőd belsejében a következők történtek. Cochran és Siyès beugrottak a raktárba, az egyik őrt fejbeverték egy kővel, a másikat mind a ketten egyszerre ragadták meg és ártalmatlanná tették. Jott, Dávid és Berg már

hurcolták ki a gépfegyvereket. Jott telitölte a zsebeit töltényekkel és egy revolvert vett magához. Ponson őrmester riadtan ment az ablakhoz és csodálkozva látta, hogy a municiónáladákat és gépfegyvereket hurcolják ki. Éppen tenni akart valamit, mikor Achmed úgy ütötte fejbe hátulról, hogy elájult. A kapitány hallott valami zajt, azután kopogtak az ajtaján. Négy breton lépett be. Mielőtt bármit is tehetett volna, felpofozták és megkötözték. Előírászerű pontossággal zajlott le minden. Most jöttek be a zendülők a kapun, ahol Dávid és a többiek, élénk hurrázással fogadták őket. Percekig tartott, amíg valamennyien beértek, az udvar közepére torlódtak és gyűlést rögtönöztek. Egy két méteres olasz csontváz vitte a szót. Közben Tirone és Burger becsukták kívülről a kaput. Dávid, Jott és Berg elhelyezkedtek a gépfegyver körül. Nem tűnt fel senkinek. Valamennyien a főépület felé rohantak, halált ordítva a kapitányra és az őrmesterre. A kapu zárva volt. Ostromolni kezdték. „Ez így nem jó lesz“, mondta Dávid, „Menjünk fel mi is a mellvédre, a kaput onnan is meg tudjuk védeni, viszont itt darabokra tépnek minket evvel az egy szál gépfegyverrel.“ Elindultak a mellvéd lépcsőjén. Közben a rabok betörték a kaput, de rémült ordítással hátráltak vissza, mert az irodaablakból és a lépcsőházból ropogni kezdtek a gépfegyverek. Egy perc alatt csomókban vergődtek a földön az első sorokban állók. A tömeg elindult a főkapu felé, de onnan is kaszálni kezdett a géppuska, úgy, hogy üvöltve és gyérülve húzódtak hátra. „Most fel a mellvédre!“ kiáltotta Berg, mert látszott, hogy megfognák rohanni a kaput. A hatalmas olasz, egy óriási rúddal rohant feléjük. „Hopp!“, kiáltotta Jott, tüzeit és az olasz rohanása egy bukfcenben véget ért. Lassan vonultak fel a lépcsőn és tüzeltek.

Sebesültek és haldoklók borították a földet. Utolsónak Jott ugrott fel a mellvédre. A zendülők szabadon hagyták az erődudvar elejét és csak most vetették rá magukat a raktárépület pincelejárataira. Cochran és Siyès a betört ajtó mögül nyomban közéjük szórtak a géppuskával és egy automatikus revolverrel. Kegyetlen pusztítást végzett köztük eddig a harc. Teljesen az erőd hátterébe szorultak. Itt a főépület fedezte őket. Tanácskozni kezdtek. Segítséget kell hozni a Tafilaletből! Ha egymás hátára állnak, akkor a mellvéden keresztül lemászhatnak a falról, a túlsó oldalra. Egy,

kettő, három, négy, öt... Az eleven létrán egymásután érték fei. Most szólt közbe Tirone és Burger, az erődön kívül elhelyezett gépfegyver mögül. Egyszer végigseperték és az öt ember forgácsa lőtt fejfel zuhant le a mellvédről. A hör-gés és ordítózás pokoli zaja töltötte be az erődöt.

Ponson magához tért. A feje zúgott. Az óriás, mozdulatlan Achmed állt az ablakban egy gépfegyverrel. Mellette Kolseff parizert evett. A parizert az őrmester fiókjában találta. Ugyanonnan keült elő a pálinka és cigaretta is, minde-z a gépfegyver mellett állt az ablakon.

— Kutyák! — kiáltott az őrmester. Az oldaltáskájához kapott és csodálkozva érezte, hogy a revolvere nála van. Ki-rántotta.

— Csak tegye vissza azt a revolvért, — mondta Kol-seff. — Lázadás van és egyelőre mi védjük magát. — Az őrmester lenézett az ablakon. Visszarettent az eléje táru-ló vérfürdőtől, testek borították az udvart. Nagyot húzott a pálinkásüvegből, azután ráordított Kolseffre:

— Magyarázzon el mindent, maga disznó! És hogy jön ahhoz, hogy megzabálja az én parizeremet?!

Kolseff levágott neki is egy darabot és hosszabb elbe-szélésbe fogott. Lent néha megszólalt valamelyik gépfegyver. Az őrmester dörögött:

Előbb is szólhattak volna. Hm... ügyesen volt csinálva. A kapitányt minden esetre el kell oldozni. Képzelem, hogy fog lármázni az a hülye. — Bement a másik szobába. A ka-pitány megkötözve feküdt a diványon, két breton a hasán ült és likőrt ivott. A másik két breton az őrmesterre szegezte a szuronyát. Azért rövidesen tisztázták a helyzetet és Pon-son eloldozta a kapitányt. Ha máshol lettek volna, akkor bizonyára avval a szörnyű átokkal kezdte volna a kapitány, hogy: „ezért valamennyien Colomb-Becharba kerültek!” Miután azonban jelenleg ott voltak, nem talált kellő ször-nyű fenyegetést a számukra. Különben az okos őrmester félrehívta és meggyőzte róla, hogy jobb, ha hallgat.

— Nézze mon comandant. Ezek itt egy páran leverték a lázadást, ha jó arcot vágunk az erőszakoskodásaikhoz, ak-kor végül úgy fest majd a dolog, hogy mi intéztük ilyen ügyesen az egészet... Esetleg becsületrend lesz a vége. Né-

hány pofont és két üveg likört megér. Legokosabb, ha helyeslünk mindent, amit tettek és átvesszük az irányítást... Ugyanekkor az összes gépfegyverek megszólaltak. A lázadók általános rohamra indultak a mellvéd ellen. Az örök puskákból viszonozták a tüzelést. De a géppuskák úgy kaszálták őket, mint a füvet, az udvar minden sarkából. Jott szét-tarta a karját és hátrafelé lezuhant a mellvédről. „Négy...” mondta szomorúan Dávid és egy vörösszakállu embert, aki a gépfegyver tüzön át már elérte az állásukat, úgy csapott fejbe a puskatussal, hogy holtan hanyatlott vissza. A maroknyi ellenforradalmár csapat már látta, hogy végül is a túlerő győzni fog. Ha feljutnak a mellvédre, vége mindennek... Egyszerre kinyílt a kapu. Éles vezényszó hallatszott: „En joue... feu!” Egymásután három sortűz ropogott. Éppen idejében. Leormand kapitány érkezett az ötven emberével. A lázadók riadtan menekültek az épület mögé. Dávid és Berg is beleszóltak a gépfegyverrel. Így már remélhették, hogy visszatartják a támadókat. Este lett... Szörnyű volt, hogy a sebesülteken nem lehetett segíteni. Ott véreztek el az udvaron iszonyú nyöszörgésekkel. A forróságban fojtogatott a vér szaga. Most Laverborg utasítása szerint kihozták a fényszórót és Berg fényjeleket adott le. S. O. S.... S. O. S..., Bu Malem látta a fényjeleket. De már akkor kezükben volt a távirat, hogy a legsürgősebb segélykérésre se hagyják el az erődöt. Ugyanekkor Barud el Mansur kiadta a parancsot: megkezdeni a támadást Bu Malemnél. Biztosra vette, hogy a fényjelekre az erődből erős csapatot küldenek ki és arra is számított, hogy emberei a lázadókat rá viszik Tigmartra. Ez a két csapás megsemmisítette volna a franciák egyik szárnyát. Bu Malem azonban készen várta a támadást és Tigmartnál erősen állt az üteg, mert Citrom a kőbányában volt elásva és a zendülőket gépfegyverek tartották sakkban. Mind ennek az volt az oka elsősorban, hogy Barud el Mansur rettenthetetlen volt. Ezért az emberei nem merték jelenteni, hogy a repülő támadáskor elmenekültek a foglyok, közöttük Lorenz is. Annyira félték Barud el Mansurtól, hogy épp az ellenkezőjét jelentették: a foglyokat eltemette az égő lavina. Sokszor néhány megfélemlített beduin ostobaságán borul fel tíz év kitartó munkája.

... A fényjelek! mondta Toulet a mellette vágató Donaldnak. Azt akartam, hogy ha én el is pusztulok, értesít-

hessék a szahariánokat. Minden percben végezhetnek velük a lázadók!

A század örületes galoppban ügetett át a schotton.

Már jött a nap a sivatag fölé, mikor az erődhöz értek. Egy perc alatt félkörbe fejlődött a század egy része lövésre kész fegyverekkel. A többiek Donald százados vezetésével rohamlépésben, feltűzött szuronyral szállták meg az erődöt. Közben szegény Cochran is fűbe harapott. Még az erős idegzetű szahariánok is visszahököltek a vértócsába halmazott ember hekatomb előtt. Már alig nyöszörgött valaki. A lázadók ernyedten bámulták a szuronyerdőt. És mikor elhangzott a kiáltás „á terrel“ bambán, szolgálai a földre feküdtek.

Távoli ágyulövés hallatszott. Bu Malemnél véres fejjel menekültek az arabok és Tigmart felől az üteg megsemmisítette a visszavonulókat. A lázadó rabokat párosával bilincselték meg. A tetemek között fáklyákkal kutattak sebesültek után. Karbolszaggal telt meg a levegő. A zendülés le volt verve és mikor a kapitány magyarázni kezdett valamit Donaldnak, a szaharián parancsnok gyorsan leintette:

— Mindent tudok kérem. Száz embert itt hagyok. Nekem Lorenz százados úrral még dolgom van.

— De hiszen ez az ember...

— Az államtitkár úr megbízottja. Magyarázni nincs idő. Á mon commendement!... Par fills de quatre! en avant! March!

— Szép kis hecc volt, mondta Dávid elismeréssel és éppen evett.

Becsületrend.

I.

Barud el Mansur az újra felépített sasba csúcsáról nézte messzelátón a távoli füstcsomókat. A bu-malemi vereség nem volt döntő. Tudta jól, hogy még a kezében van a játék. A hammadai ezred meg fog hátrálni. Bu Denibnél Gilles... és az Ued felső folyásánál Furgon... Emmy Desposlin egy fotelben ült. Rövid idő alatt nagyon lesoványodott. A háttal

álló caidot orgyilkos pillantásokkal nézte... A bejárat függönye mögött Muhat állt. Lent az oázisban még egyre érkeztek a törzsfőnökök újabb csapatokkal. És Rhodesia felől Timbuktu át öszvér karavánok hozták a municiót. A Tafilalet védelme nem fontos. Támadó háborút kezdtek. A francia offenzívából deffenzíva lesz...

II.

Ezen a reggelen, még a harc megkezdése előtt Gilles kapitánynak jelentették, hogy szahariánok érkeztek és a parancsnok beszélni kíván vele. Gilles kérette a parancsnok urat. Donald lépett be két szahariánnal.

— A kardját kérem, kapitány úr. A foglyom.

Gillesnek minden vér lement a fejéből.

— Ho... hogy... érti ezt...:

— Egy órán belül itt lesz az ön utódja. Ha nem akarja, hogy a katonák előtt megvasaltassam, adja át a kardját és kövessen. — Azután a ponyárja végével rácsapott a kapitány jobbára, amellyel a revolvért rántotta elő. — Nem, kapitány! Ez túl egyszerű lenne. Amit tett, azért felelni fog. — A pisztoly a földön feküdt. Gilles szó nélkül lecsatolta a kardját: — finis! Mehetünk, százados úr. — És átadta a kardját.

Ugyanez történt Furgonnal, az Ued folyásánál és még vagy hat tiszttel azok közül, akiket valami botlásért helyeztek át Afrikába és most el akarták adni az offenzívát Barud el Mansurnak. Lauyanel százados közben intézkedett Marokkóban és minden feltűnés nélkül vették át a megüresedett helyeket új tisztek.

A Tafilalet menekülő hordákkal telt meg. A Tadla vidéken sűrűn gomolygott a puszkapor füst és mire a hajnal eloszlatta és felszívta magába ezt a rossz szagú ködöt, szétromcsolt emberi és állati tetemekkel volt beborítva kilométerekre a föld. Ez a föld, amelynek már minden talpalatnyi homokján ölték meg embert és szenvedtek kínhalált, ez talán soha sem fog megcsömörleni a vértől és a kioltott életől, amelynek talán sehol a világon nincs kisebb értéke, mint ebben a világrészyi forró kemencében.

A caid terve összeomlott és ezzel a Tafilalet sorsa meg volt pecsételve. A tankok és ágyútalpak gurultak előre, a századok tervszerű meneteléssel özönlöttek át a hammadai sziklák ösvényein. Dübörgött a föld.

A caid megszorította Muhat kezét és csak annyit mondott: „menj!” Muhat összeszorított fogai megcsikordultak. Lehajtott fejjel kilépett a caid szobájából. És ment. Barud el Mansur furcsa mosolygással nézett Emmyre.

— Egy Fokker gépem áll kint a qsur mögötti mezőn. Utasítottam a pilótát, hogy vigye magát Rhodesiába. Onnan Londonba juthat. Nem hiszem, hogy az angolok kiadják.

— Ezt én mind tudom magam is. Azt mondja meg, hol van Olivér? Mit csinált az öcsémmel?

— Bármit csináltam volna vele, közölném magával. Nem mondhatok mást: egy kozmetikai műtéttel el akartam változtatni az arcát és megszökött. Legutolsó értesülésem szerint beállt a légióba.

Némán álltak egymással szemben. A caid csak mosolygott és nagyon furcsa volt az arca.

— Már fél órája szorongatja a revolvert a zsebében Emmy. Nem is tudtam, hogy ilyen határozatlan. Kérem, én most elfordulok. Ha le akar löni, csak rajta. Mielőtt még észrevennék a gyilkosságot, a pilótám elindul magával. — Az ablakhoz állt, háttal a leánynak és szemeihez vette a távcsövet. Emmy egy teljes percig nézte és görcsösen szorította a revolver markolatát.

Azután csendesesen kiment. A caid még mindig nem fordult meg. Nemsokára motorbúgást hallott.

III.

A Toulet-ügy újra felvétele megtörtént. A zárt tárgyaláson csak a legmagasabb katonai személyek vettek részt, de ezek megtöltötték a hallgatóság sorait. A fontos államérdekekre való tekintettel, amelyekről a tárgyaláson mulhatatlanul szó fog esni, a katonai törvényszék épületét jőfor-

mán megszállta a katonaság, hogy avatatlan ember még közelébe se juthasson a tárgyalóteremnek. A per egykori tanult, elsősorban Toulet három legjobb barátját, Lauyonelt, Du Gardeot és az Afrikából megidézett kapitányt megkérték, hogy állandóan tartózkodjanak a katonai törvényszék épületében.

A tárgyalás elején La Motte tábornoszernagy ismertette az iratokat. Az Angliából beszerzett értesülések alapján kétségtelenül megállapították, hogy az a civil, aki feltűnően hasonlít az elítélt Toulet kapitányra, névszerint Duncan Olivér, azonos azzal az egyénnel, aki mulatókban és szórakozó helyeken Toulet neve alatt fordult meg. A vádnak az a része tehát, hogy a kapitány titokban költekező életmódot folytatott, elesik.

— De fennáll még a vád, — mondta az ügyész, — mely szerint Toulet kapitány november 3-án a hadügyminisztériumból elhozta a tengerészeti jegyzőkönyvet. Fennáll a vád, hogy Toulet kapitány hamis alibit mutatott ki, mert Joseph lakáj látta őt hazatérni egy aktatáskával. Mivel bizonyítja az egykori kapitány, hogy ebben a két esetben is Duncan Olivérről van szó. Tudja-e bizonyítani, hogy a hasonlatosság oly nagy volt közöttük és Duncan Olivér között, hogy úgy az öreg lakájt, mint a hadügyminisztérium portását megtévesztette?

— Sikerült Lauyonel századosnak Duncan szülővárosából néhány fényképet szerezni erről az emberről. A hasonlatosság kétségtelenül csodálatos. — Átnyújtotta a fényképeket az ügyésznek, aki döbbenet nézegette őket. A vádlottak padjáról Toulet emelkedett fel. Mozgás támadt. A vén katonák, akik a hallgatóságot képezték, csodálkozva néztek rá. Erősen őszült, az orra mellett két mély, markáns ránc vonult a szája szegletéig. Az arca szomorú volt, de mint általában az erős embereknek, a szenvedések nem lágyították meg, hanem rideg, kemény vonásokat róttak rá. Sovány volt és sötétbarnára égette a nap. A hangja ugyanolyan nyugodtan, mélyen csengett, mint egykor.

— Excellenciás uram. Engedje meg, hogy védekezésemet, amely más, fontos katonai ügyekkel is összefüggésben áll, a tárgyalás szokott menete nélkül egyszerre mondhasam el.

— A vádlott kérelmét teljesítem. Remélem, az ügyész úrnak sincs kifogása ellene. — Nyugodtan, minden hangsúly nélkül és nagyon lassan beszélt:

— A legfelső katonai törvényszék engedélyét kérem, hogy látszólag az ügyre egyáltalában nem tartozó dolgokat mondhassak el. Utóbb kiderül majd, hogy mindannak, amit előadok, szoros kapcsolata van a pörömmel. — Kis szünetet tartott. Nem volt izgatott. Számára csak üres formalitás volt az egész, csak a Toulet név becsületének a megmentése. Claire meghalt. Neki rehabilitáció most már nem jelent semmit. — Az apámnál, Toulet marschallnál kell kezdenem, — folytatta olyan nagy csendben, hogy a csukott ablakon keresztül egy távoli autóduda hangja hallatszott be. — Nevelő anyám a legjobb és legnemesebb asszony volt, a legtisztább szerelemben, a legnagyobb harmoniában éltek az apámmal és a házaseletük még sem volt boldog. Nevelőanyámnak nem lehetett gyermeke. Ez a tudat apámat valósággal szerencsétlenné tette. Egy katonai küldetés alkalmával megismerkedett Angliában Irén Duncannal. Megszerették egymást. Ez időtől kezdve apám valósággal kettős életet élt. Ha csak tehette, Angliába utazott Irén Duncanhoz. Kis villájuk volt a tengerparton, itt töltötték együtt szabad idejüket. Őt esztendő alatt három gyermeke született Irén Duncannak. Mind a háromnak az apja Toulet marschall volt. Én voltam az első gyerek, a legidősebb, akinek a Toulet-ek katonai pályafutását kellett folytatni. Három éves voltam, mikor apám adoptált. Ezekkel a kényes ügyekkel ügyvédje és barátja, Desposlin foglalkozott, aki akkor még Londonban élt. Vele adoptáltatta édesapám a második gyermekét, Emmyt, mert nem akarta, hogy a leány, mint törvénytelen gyermek nőjön fel, viszont még egy gyermek adoptálása olyan magasrangú katonatisztnél, mint ő, túlságos feltűnést és kíváncsiskodást idézett volna elő. Nekem a legutóbbi időkig fogalmam sem volt, hogy testvéreim vannak. Olivér Duncan, az öcsém, aki a legfiatalabb volt, megmaradt az édesanyjánál. Irén Duncannak hatalmas vagyona volt. Mikor meghalt, vagyonát az édesapámra hagyta, aki hozzá sem nyult, még Olivér neveltetési költségeit is a sajátjából fedezte. Olivért egy angol intézetbe adta be és az öcsém ott is végezte el a tanulmányait. A Duncan vagyont atyám letétbe helyezte és Desposlint bízta meg a kezelésével. Ugyan-

csak Desposlinnak adta át a végrendeletet. Ebben a végrendeletben úgy intézkedett, hogy halála után három gyermeke: Emmy, Olivér és én örököljünk mindent. A végrendeletet Desposline elsikkasztotta apám halála után.

— Kik szerepeltek ezen a végrendeleten, mint tanuk?
— szolt közbe az ügyész. — Csak az ő bűntársulásukkal volt ez a lopás lehetséges.

— Az egyik tanu maga Desposlin volt. A másik tanuról a reá vonatkozó résznél fogok beszélni. — Miután az ügyész beleegyezőleg bólintott, folytatta: — Apám halála előtt talán egy évvel kapcsolódott be az ügybe Ranat doktor, aki nem más, mint Yacub el Mansürnak, a hammadai caidnak a fia, aki évek óta szervezte a Tafilalet ellenállását és egy minden eddigi felkelésnél hatalmasabb lázadást készített elő a Tuatban. Ranat gondoskodni akart arról, hogy a Tafilalet elleni offenzíva idején Franciaországnak valamelyik nagyhatalommal külpolitikai bonyodalmi legyenek. Ez az arab tehát egy tökéletes kémszervezetet organizált és nagy arányú hírszerzést folytatott, válogatás nélkül, minden tekintetbevehető idegen állam javára. A legnagyobb csapást a tengerészeti jegyzőkönyv ellopásával akarta előidézni. Ezért barátságot tartott fenn Angliában Olivér öcsémmel.

— Arról nem tud semmit, — szolt közbe La Motte táborszernagy, — hogy ez a Duncan Olivér hol van jelenleg?

— Duncan Olivér a colomb-bechari büntetőtábor egy börtöncellájában halt meg, ahova velem együtt volt bezárva.

Ujra templomi csend lett.

— ... Halotti bizonyítványát a Compagnie-Discipline irattárából bekérheti a legfelsőbb törvényszék.

— Folytassa.

— Olivér, akinek az elsikkasztott örökségről fogalma sem volt, nagy szegénységben élt. Desposlin látszólag jószívuén támogatta, holott csak filléreket dobott oda a fiúnak az ellopott örökségből. Ranat doktor volt a másik barát. A könnyelmű fiatalembert nem volt nehéz behálózni. Különben is vakon hallgatott a nővére, aki Desposlin és Ranat cinkosa volt. Duncan Olivér azt hitte, hogy csak lopásról van szó, amit az én nevemben követ el. Hónapokig gyakorolta az aláírást. Ranat doktor elvitte néhány helyre, ahol mint Toulet szerepelt. Nagyon hasonlított rám.

Mindamellett csak úgy tudta megtéveszteni az embereket, ha ezek előzőleg nem ismertek engem. A tanuk csak hónapok múlva láttak a szembesítésnél és akkor kétségtelen volt előttük az azonosság. Joseph csak egy pillanatig figyelte őt a lámpa fényében, ahogy az aktatáskával állt és kulcsait keresgélte. Az álmos, öreg, rossz szemű inas így igazán azt hihette, hogy én állok a kapu előtt. Az éjszakai hadügyminisztérium folyosóján is átsuhanhatott egyenruhában egy fél percre a portás előtt, mikor felment és megszerezte az írásokat. A portásnak eszébe sem jutott, hogy más is lehet, tehát nem vette észre, hogy nem én vagyok.

— De honnan voltak Duncannak a szükséges kulcsai?

— Ezt Gordon adta neki. Átadom a katonai törvényszéknek Duncan Olivér sajátkezűleg írt vallomását, amelyet halála után vettem el tőle. Ez a vallomás, amely kétségtelenül az ő keze írása, azokra a tényekre nézve is bizonyíték, amiket a mai tárgyalás további során fogok állítani. Miután Duncan az iratokat ellopta, Ranat doktor rávette, hogy jöjjön vele néhány hónapra Afrikába, amíg az ügy elalszik. Olivérnek fogalma sem volt, hogy a caid a saját birodalmába viszi őt. Csak a Tafilaletben látta meg, hogy fogoly. A caid, aki mint tudjuk, orvos, egy kozmetikai műtéttel meg akarta változtatni Duncan Olivér arcát. Valószínűleg eltorzította volna. Így akarta megsemmisíteni ezt az eleven bizonyítékot: az öcsém jellegzetes Toulet arcát. Megölni nem merte, mert Desposlin Emmy, aki a bűntársa volt, nagyon szerette az öccsét. Olivérnek sikerült a műtét előtt megszökni, kijutott a Tafilaletből, rongyosan, éhesen. Akkor olvasta az ujságokban tettének szörnyű következményeit. Példelmében és tehetetlenségében a légióba lépett be. Valami vétség miatt a zephyrekhez került és szeptember 28-án a sors kiszámíthatatlan akaratából az én karjaimba halt meg, miután megbocsátottam neki a bűnét és remélem, hogy az Isten is megbocsátotta.

A vén katonák krákogtak. Az ügyész a cvikkerét törölgette.

— Hogyan sikerült önnek, — kérdezte fátyolozott hangon az ügyész, — azoknak a részleteknek a felderítése, amiket Olivér Duncan sem tudhatott.

— Miután volt bajtársam, Lacrenelle káplár, akivel

együtt vettünk részt a reimsi csatában, segítségemre volt a szökésemben és elterjesztette halálhíremét, első dolgom volt érintkezésbe lépni szegény menyasszonyommal, akivel az érintkezést mindvégig fenntartottam. Ő szerezte meg számomra az összes iratokat és Lauyanel százados nyomozásának utólagos eredményeit. Így jöttem rá, hogy Desposlin és a leánya nemcsak az én ügyemben, de sorozatos kémkedésekben is bűntársai voltak Ranat doktornak. Erre nézve kérem Lauyanel százados kihallgatását. — Visszaült. Alig figyelte a tárgyalás menetét, Claire halott. Lauyanelt megkérte, hogy kutasson utána. És ma értesült: halott! A Tafilletbe bevonuló csapatok egyik embere jelentette. Megszene-sedett romok között rátaláltak a leány karórájára. És megkerült a nyaklánc, amit soha sem vetett le. Mi várhat még rá ezek után? Claire halott. Üres és érzéketlen volt belülről. Lauyanel lépett az emelvény elé.

Beszélt:

— Rögeszmémmé vált, — kezdte vallomását, — hogy a Toulet-ügy végén a kezembe kapom Gordont. Ezért nyomoztam tovább a Toulet-ügyben. Angliában megtudtam, hogy Duncan Irén hatalmas vagyont hagyott hátra. Ezen a nyomon kikutattam Toulet marschall végrendeletét. Felmentem Desposlinhez érdeklődni, aki össze-vissza hazudozott, hogy a marschall halála előtt visszavette a végrendeletet, hogy semmit sem tud a vagyonról, amelyet valószínűleg a marschall elspekulált. Egy napig tartott, amíg megszereztem a felhatalmazást Desposlin őrizetbe vételére. Sajnos, már késő volt. Desposlin még az előző nap délutánján felhívta a leányát telefonon Marokkóban és közölte vele, hogy nyomon vagyok. Emmy, akinek a mostohaapja már úgy is kellemetlen bűntárs volt, gyávasága és megbízhatatlansága miatt, azt hazudta Du Gardeéknak, hogy Madeirába megy kirándulni. Megállapítottam, hogy repülőgépen Párizsban volt aznap délután, mikor Desposlint megölték. Megállapítottam, hogy aznap este visszarepült Afrikába. Gyanúm volt, hogy a lefátyolozott nő, aki a gyilkosságot elkövette, Desposlin Emmy. Mindössze egy ősz parókát tett fel és miután az arcát nem láthatták, ezen a módon megtévesztett mindenkit. Azonnal intézkedtem, hogy a leányt vegyék őrizetbe Afrikában. Biztos voltam benne, hogy nem

tud majd alibit igazolni. Desposlin szekrényéből nem hiányzott más, mint egy D. T. jelzésű ügyirat, amely valószínűleg a keresett végrendelet és általában a Duncan-Toulet viszonyral kapcsolatos aktacsomó volt. Sajnos, ez a fonál is kicsúszott a kezemből. Mire érintkezésbe léptem Oran-nal, Claire Du Gardeot és Emmy Desposlint elrabolták az arabok. Feltételezésem szerint ezt az elrablást maga Emmy Desposlin inscenálta, mert félt a gyilkosság következményeitől és Claire nagyon is élénk tevékenységétől a Toulet-ügyben.

Lauyanel vallomása után az ügyvéd emelkedett szó-lásra.

— Miután a vád lényege Toulet kapitány ellen hűtlenség és hazaárulás, perrendszerűnek tartom a Toulet-ügyre nem tartozó olyan események bizonyítását, melyek ugyan a bűnüggyel nincsenek kapcsolatban, de a vádlott egyéniségét olyan megvilágításba helyezik, hogy a legfelsőbb katonai törvényszék nem bélyegezheti tovább hazaárulónak. Ez az ember becsületétől megfosztva, a legszörnyűbb sorsban, olyan szolgálatot tett a hazájának, olyan hősiességgel és önfeláldozással, amely kizárja azt, hogy valaha is áruló lehetett volna. Errenézve kérem Lorenz százados kihallgatását és kérem továbbá annak a hat légionistának a kihallgatását, akiket a hadügyminisztérium intézkedésére Colomb-Becharból hoztak Párizsba. A négy légionista értesülésem szerint ma reggel megérkezett és a honvédtörvényszék épületében vannak elszállásolva.

Az elnök helyt adott az ügyvéd indítványának. Lorenz százados lépett a terembe. Meglátszott rajta, hogy nemrégén még beteg volt. Gyöngesége dacára, egyenesen tartotta magát és kidüllesztett mellén minden kitüntetés ott volt, amit bátorsággal és vakmerőséggel katona csak megszerezhet. A torzonborz szakállú, szent Hamir helyett egy símára borotvált, galambösz, intelligens tekintetű ember nézett figyelmesen az elnökre. Nagyon halkán és kimérten adta elő a mondanivalóját.

— Jelentéseket küldtem a Tafiletetből, amelyekben le-lepleztem a caid ördögi taktikáját. Barud el Manzurnak néhány gyengeelméjű tisztet sikerült megvesztegetni. Ezek a tiszték fontos pozíciókat adtak volna fel a csata kezdetén.

Ugyanekkorra volt megszervezve a colomb-bechari lázadás, ahonnan oldalba kapva, megbénították volna a tigmarti üteget és elvonták volna Bu Malem erőinek egy részét. Mindez pontosan és alaposan volt elkészítve. Én csak a szökésem éjjelén értesültem, hogy jelentéseimet a caïd emberei eltüntették. Sebesülten feküdtem egy barlangban és csak egy elkecseregedett lehetőség volt számomra, hogy arra az idegen katonaszökevényre, akinek a vádlott kiadta magát, rábízzak mindent. Elmondtam neki az értesüléseimet, oda adtam a titkos szolgálati igazolványomat. A többi körülbelül már tudja a legfelsőbb törvényszék. A vádlott elindult, hogy az első vasútállomásra lépjen a hadügyminisztériummal. Csak a telefonon át, az én nevemben a párizsi hadügyből remélhetett segítséget, hiszen, amíg mint szökött légionista, egy eltűnt titkos szolgálati tiszt igazolványával, a legfelsőbb fórumokig eljut, ahol intézkedhetnek, addig régen megtörtént volna a katasztrófa. Utközben Tigmart felé ezt a légionistát elfogták a csendőrök. A büntető századhoz küldték. És itt a legszörnyűbb állapotban, amibe ember kerülhet, először megszervezte a colomb-bechari lázadás leverését, azután az igazolványom segítségével egy műszaki állomásról érintkezést talált a hadügyminisztériummal, majd a nagy schotton keresztül eljutott a szahariánokhoz, akikkel megszállta Colomb-Bechart és végül őrizetbe vette, jóformán percekkel a döntő csata előtt, a bűnös tiszteket. Ehhez nincs semmi hozzáfűzni valóm.

A némaság, amely a tárgyaláson már többször állott be ilyen hirtelenül, most is másodpercekig ülte meg a termet és a mereven előrehajló embereket.

— Köszönöm, százados úr.

A százados kiment. Az ajtónálló káplár beszólitotta a következő tanukat: „Menachem, Burger, Tirone, Berg, Kolseff, Achmed!”

Öt légionista lépett a terembe, feszesen megálltak az emelvény előtt, mellükön a légió becsületrendjének frissen kapott kitüntetésével. La Motte táborszernagy felemelkedett, elsápadt és kimeredt szemekkel nézett a fiára, aki napbaránítottan, halálosan soványan, de nyugodt, tiszta pillantással állt előtte, mint a francia idegen légió közlegénye, mellén a becsületrenddel. Azután a táborszernagy ráeszmélt, hogy

erőt kell vennie magán, katonák előtt áll, igen, igen... Itt most valami törvényszéki tárgyalás van és ő az elnök... Félig öntudatlanul visszaült és minden erejét összeszedve megszólalt, de valami olyan furcsa, olyan távoli és fátyolos hangon, hogy a teremben zavar támadt, összesúgtak...

— Maguk... maguk... vettek részt a colomb-bechari lázadás leverésében... — megtörölte a homlokát és mély lélekzetet vett. — Hogy hívják? — kérdezte az elsőt.

— David Menachemnek hívnak nagyságos lovastábornok úr.

— Ho... hol szolgál?

— A harmadik században. Itt van az egész század. Mi négyen. A kettő nem tartozik hozzánk. Körülbelül ennyien maradtunk. Ez is kész véletlen.

Többen nevettek. Az ügyész a szakállába mosolygott. A felengedő feszültségben a táborszernagy is visszanyerte a lelkierejét.

— És maga? — mondta Bergre mutatva.

— Nevem Berg. A negyedik századnál szolgálok.

— De nem ez az igazi neve?

— Nem. Én excellenciád fia vagyok. Frédéric de La Motte.

A teremben zürzavar támadt. Voltak, akik felugráltak és hangosan kiáltoztak. A tárgyalás lassan hisztérizálta a jelenlevőket.

— Nézze meg a vádlottat. Mit tud róla?

— Kezdetől fogva együtt szolgáltam vele. Megmentette az életemet. Az ő szervezésénél tizenhárman levertek Colomb-Becharban a lázadást.

Menachemhez fordult.

— Megmentette az életemet. Mikor ősi szokás szerint agyon akartak lőni a sivatagban, mert kidőlttem a menetelésnél, a lovaskapitány úr halálra verekedett egy Hufeisen nevű pimasszal. Isten nyugtassa szegényt, de már legfőbb ideje volt, hogy elintézzé valaki. Azután rávett engem, hogy ne csatlakozzam a lázadókhoz és segítsek neki rávenni erre másokat. Nagyon tüchtig ember. — És rövid gondolkodás után habozva hozzátette, — megjegyzem, én mindig azt hittem, hogy orosz lovastiszt.

Tirone és Kolseff is csak ugyanazt vallották, mint a két másik. A platináról nem beszélt senki.

— Elmehektek, — mondta a táborszernagy, — tárgyalás után beszélni akarok veletek. — A „század“ Menachem vezetésével peckesen kivonult és amennyire csak lehetett, kidülsztették a becsületrendet. Az előszobában Tirone nyomban leharapott egy nagy darab bagót. A táborszernagy az írásai között lapozott, de másra gondolt. Megmentette a fiát... Az ő fiát. Következett Donald kapitány és Du Garde százados kihallgatása. Donald semmi újat sem mondott. Meghallgatta, amit Toulet jelentett neki azon az éjszakán és elhitte. Különben is Toulet gyerekkori barátja. Feltétlenül hitt mindig a becsületességében. Megszállták Colomb-Bechárt és letartóztattak hat gyarmati tisztet.

Utána Du Garde lépett a terembe. Az utóbbi hetek eseményei megviselték. Sovány volt és fáradtnak látszott.

— Du Garde százados úr. Ön meglehetősen szívélyes viszonyban volt Emmy Desposlinnel, — kezdte az ügyész, — tudja ön már, hogy ez a leány milyen ügyekbe keveredett?

— Marokkóban értesültem, hogy gyilkosság gyanúja miatt őrizetbe akarják venni. Nagyon megdöbbsentem. Miután azonban Desposlin kisasszonyt elrabolták az arabok és nem védekezhetsz, nehéz véleményt alkotni az ügyről.

— Időközben kiderítették, hogy Desposlin ügyvéd azon a szerencsétlen napon, mikor önnek Toulet kapitánnyal randevúja volt, titokban a garázsban járt, — szölt közbe az ügyvéd. — Valószínűleg ő lazította meg a carter csavarját. Nem tudja, hogy Desposlin ezen a napon miért nem jött be százados úrral a városba?

— Tulajdonképpen az édesanyámnál volt vendégségben egy telekátírás ügyében, — felelte Du Garde, — és a megbeszéléseiket még nem fejezték be, mikor én elindultam vissza Párizsba.

Toulet felemelkedett és a tanu felé fordult.

— Nem emlékszik százados úr, hogy Desposlinnak véletlenül megemlítette a találkozókat?

— Ez lehetséges. Ennyi idő múltán már nem tudok határozottan felelni, de bizonyára említettem.

— Ugyanis, — folytatta Toulet, — az ellenem szött hálót az a véletlenül, szinte szeszélyből támadt kedvem, hogy

százados úrral töltsem együtt az estét, jóformán szétszakította. Nevetségesen megdőlt volna az egész vád, ha én százados úrral és a húgával igazolok alibit. Ezért hirtelenében tenni kellett valamit, hogy mi ne találkozassunk. És hogy a találkozás elmaradása olyan formában történjen, amely nem keveri gyanúba a tetteseket.

— Ez nagyon logikus, — mondta Du Garde.

— Ha százados úr nem említi Desposlinnek, hogy velem találkozója van, akkor még a letartóztatásomra sem került volna sor.

— Igazán nem gondolhattam erre még akkor, de most kívánom, hogy bár csak ne említettem volna.

Toulet váratlanul abbahagyta ezt a témát és más kérdést tett fel:

— Volt tudomása százados úrnak arról, hogy Desposlin Emmy tulajdonképpen a húgom?

— Csak néhány hónap előtt értesültem róla Desposlin ügyvédől. Ugyanis feleségül akartam venni Emmyt.

— Volt-e tudomása százados úrnak arról, hogy Emmy Desposlin Olivér és az én halálom esetén hatalmas vagyinhoz jut?

— Nem... nem tudtam.

— Tagadja-e százados úr, hogy négy év előtt nagyobb spekulációba bukott bele!

— Tagadom!

— Tagadja-e, hogy Toulet marschall végrendeletén, amely eltűnt, ön szerepelt, mint az egyik tanu. Tagadja-e, hogy apám halála után Desposlinnal szövetkezve, a végrendelet létezését elhallgatták. Tagadja-e, hogy barátnőjével, Emmyyel és Desposlinnel együtt ezt a vagyont saját céljaikra fordították, tagadja-e, hogy része volt a húga elrablásában és megöletésében...?!

Falfehéren, nyitott szájjal lépett egy-egy lépést hátra Du Garde és a teremben mindenki megdermedt. Csak Toulet állt a helyén kimagasodva és harsogva folytatta:

— Tagadja-e, hogy Ranat doktorral összejátszott? Tagadja-e, hogy ön adta oda a szükséges kulcsokat Duncan-nak és maga látta el utasításokkal! Tagadja-e, hogy ön Gordonnal a legbecstelenebb, legalávalóbb és legügyesebb kémme! azonos!

... Egy dörrenés rázta meg a termet. Mielőtt még valaki is közbeléphetett volna, Du Garde százados fejbe lőtte magát és odazuhan a legfelsőbb honvédtörvényszék emelvénye elé. A jelenlevők képtelenek voltak megmozdulni. La Motte táborszernagy hangja hallatszott, suttogó rekedtséggel:

— A... tárgyalást felfüggesztem...

IV.

... Egy század katonaság állt a hatalmas udvaron és a trikolor magasra felhúзва lengett. A rácsos kapun túl hatalmas tömeg várakozott, autók tetején, oszlopokon, a szemközti ablakokban, beláthatatlan sokasága emberfejeknek. A kaszárnya épület kapujából Toulet kapitány lépett ki, összes rendjeleivel, kardjával, rangjelzéseivel és tisztársai előtt megindult. Mikor a század arcvonala-hoz értek, Duhamel ezredes vezényszava süvített végig: „Vigyázz!“ Merev katonafejek fordultak egy ütemre Toulet felé. A párizsi utca szimpátia tüntetése kilométerekre elhallatszott. Mindenfelől kendők lobogtak. Toulet ment. Nem érzett sem örömet, sem diadalt. Az egész csak formalitás... Ugy is vége mindennek. Claire meghalt. Valaki beszélt hozzá. Trombita. Éljenzés... Ott szemben az Lorenz... és Duhamel... Azóta nem látta... Valamit a mellére tűznek és valaki megöleli... Persze, a jó öreg államtitkár. Mindegy. Essünk túl rajta... Ennek meg kellett történnie. Vissza fog menni Afrikába... Előléptették? Ez kedves... Csak már vége lenne. Most elvonul a század... Hm... persze, ezek mind barátai, az államtitkár is és az öreg La Motte táborszernagy. Azért nem tudják, hogy délfelé már milyen elviselhetetlen ott a hammadai kőbányában, pláne, ha lesújt a bikacsök... Köszönöm magának, — mondja La Motte táborszernagy könnyes szemmel. Mit köszön ez? És hogy került az autóba? Hová viszik? Talán vissza a légióba, hiszen még három évet kell leszolgálnia. A büntetés nem is számít bele... Ez a ház... mintha már lett volna itt... ez az angolkert és a szökökút ott a törpével... Elsősorban kialussza majd magát. Miért nem haza vitték a lakására.

A táborszernagnál valamennyien együtt voltak. Donald is. Valahogy eszébe jutott a hadügyi államtitkárnak, hogy Donald szolgálatait nem nélkülözheti Párizsban. Lauyanel is ott volt. Lorenz is. Csak a fiatal La Motte hiányzott. Tárgyalás után La Motte táborszernagy beszélt az öt légionistával. — Mit kívánnak? — kérdezte tőlük. Alázatosan jelentik, szeretnének leszerelni — mondták öten; Burger, Menachem, Tirone, Kolseff és Achmed. — Meglesz, — felelte La Motte. Nem is kell visszamenniük Afrikába. És ha leszereltek, gondoskodás történik majd arról is, hogy ne kelljen nyomorognotok. „És te?” kérdezte a fiától, miután sokáig tartotta átölelve. „Nekem négy szolgálati évem van hátra. Azt kitöltöm. Azután hazajövök, apám. Most azonban az első vonattal megyek vissza Afrikába.” A táborszernagy hosszasán nézte. Azután a vállára tette a kezét. „Igazad van fiam, menj. Szükség van ott lent olyan emberekre, mint amilyen te vagy. Nekem még nem volt becsületrendem ebben a korban.” Megölelte a fiát. La Motte, illetve a fiatal Berg ment vissza Afrikába.

Teáztak, Toulet alig beszélt. Nem is erőltették. Később Lauyanel félrevonta egy sarokba.

— Megbocsátasz nekem?

— Nincs mit. Fordított esetben én is nyomban letartóztatlak volna.

— Köszönöm. Ezt vártam tőleg. — Megszorították egymás kezét.

— Azt mondja meg Lorenz, — kérdezte a táborszernagy, — mivel tudta ez a caid megbabonázni ott lent a mi embereinket? Hiszen, ahogy hallom, Afrikában valóságos rothadási folyamat kezdődött.

Lorenz elgondolkozva szivarozott.

— Tömegpszichozist idéztek elő mesterségesen. És ennek főrézsese Muhat volt tulajdonképpen, Barud el Mansur legügyesebb embere. Éveken keresztül terjesztették a hírt, hogy ötmillió font értékű platina van elásva az Ued medrében. Az egész mese a platináról, nem igaz. Én magam is évekig hittem, hogy ott kell valaminek elrejtve lenni. Ez a Muhat hol itt, hol ott tűnt fel, mindég valami halálos veszélyt zúdított magára és a kínvallatások utolsó percében kibökte a platinát. Kitűnő fotói, térképei és mindenféle hamis írásai voltak Abd el Krimtől. Ez a méreg benne rágott

a légióban, ezzel csaltak lépre könnyelmű, fantaszta tiszteket, sőt még egy nagyhatalom támogatását is ennek a zseniálisan kitalált platinának köszönhetik.

— Ugy látszik, nem is örülsz különösebben, — mondta Lauyanel Touletnek. — Meg tudlak érteni. Szörnyű, hogy min mehetnél keresztül. De még fiatal vagy. Kárpótolni fog az élet.

Gordonról, illetve Du Garderól, mintha csak megbeszéltek volna, senki sem szólt egész este.

— Vége, pajtás, — mondta Toulet Lauyanelnek. — Az én életem tulajdonképpen befejeződött, mikor rehabilitáltak.

— Ez nem biztos, — mondta Lauyanel és figyelmesen a szemébe nézett Touletnek. — Tudod, én már régen gyanakodtam Du Gardera. Mikor jelentkeztél és kiderült, hogy az összes bizonyíték a te kezeden van, féltem, hogy kímélni fogod.

— Kímélni?! Miután Claire halott! — kiáltotta Toulet elkeseredetten.

— De ha Claire él, akkor esetleg másképp intézed el. Futni hagyta volna Du Gardeot külföldre. — Belekarolt Touletbe és sétálni kezdtek a szobákön át. Egy távoli szalónban megállt és szembefordult Toulettel. — Szerencsédre, senki sem kérdezte meg, hogy Duncan vallomását, amely mindent kiderített és leleplezett, miért csak ma adta át a bíróságnak? — Lauyanel mosolyogva megfenyegette. — Mert különben kiderült volna, hogy Du Gardeot a nyilvánosság kizárásával akartad eltávolítani a hadseregből. Kiderült volna, hogy a hadi törvényszéknek is csak azért szolgáltatott ki végre, az összes bizonyítékot, mert a tárgyalás előtt felkerestelek és közöltem veled, hogy Claire halála végkép bebizonyosodott.

— Ez... neked bevallom... lehetséges, — mondta Toulet nagyon szomorúan.

Lauyanel tovább sétált vele a szobák során.

— Akkor be fogod látni, hogy a magam szempontjából igazam volt, mikor Clairet elhozattam a marokkói szanatóriumból és mostanáig háziörízetben tartottam. — Ezzel már ki is nyitotta az ajtót, amely elé értek és a szobában ott állt Toulet előtt Claire.

Szólni nem tudtak, de mikor Toulet átölelte a leányt, úgy érezte, hogy igazán érdemes még élni.

Az öreg Joseph már nem érte meg azt a napot, mikor Toulet megjött a nászútról és elfoglalta feleségével a kis, ősi házat, amelyben már több, mint száz éve laktak a Toulet-k. Az ablaknál álltak ketten Claire-el és néztek ki a csendes kis kertbe, ahol a házmester tett-vett a virágágyak között. Mikor meglátta a fiatal párt az ablakban, vidáman odaszólt:

— Mind kinyíltak a tulipánok, nagyságos lovaskapitány úr.

— V É G E —

NAGYSIKERŰ KÜLFÖLDI REGÉNYEINK:

Katrin Holland: Egyedül... mindörökké

— ... és újra kezdődik az élet

— Charlotta Torresani

— Helene

Fannie Hurst: Mellékutca

— Mannequin

— Egyedül

— Nem így kartuk

Norah Lofts: Mint a falevél

— Hester Roon

— Elsuhant évek tükrei

— Virágzik, mint a rózsza

— Amit az arcok eltakarnak

Herbert Gormann: Új világ felé, I—II.

Majorie Bowen: Lady Hamilton

Francis Griswold: Carolinában történt

Walter D. Edmonds: Christinéért

— És mégis kék az ég

— Chad Hanna

Lion Feuchtwanger: A herceg és zsidaja

Franz Werfel: Verdi

Stefan Zweig: Nyugtalan szív.

Agnes Günther: A szent meg a rajongója

TÖRÖK REZSŐ ÚJ REGÉNYÉT

ENYV ÉS SZAPPAN

ÖNNEK IS EL KELL OLVASNIA

UPTON SINCLAIR

ÖRÖKBECSÜ REGÉNYEI

nem hiányozhatnak egyetlen könyvtárból sem

DISZKÖTESBEN KAPHATÓK:

I. SOROZAT.

Alkohol

Petróleum

Hajsz a pénz után

Római látomás

Jimmie Higgins

II. SOROZAT.

Acél

A mocsár

Az özönvíz után

Rabszolgák

Az ács fiának hívnak

III. ÉS IV. SOROZAT SAJTÓ ALATT!

Egyes kötetek külön is kaphatók.

Népszerű

ismeretterjesztő könyveink

E. A. Jameson:

Milliók a semmiből
(illusztrálva)

Dietz:

Az orvostudomány csodái
(illusztrálva)

Kluth:

A haladás csodái
(illusztrálva)

Niklitschek:

A matematika csodái
(illusztrálva)

Niklitschek:

A természet csodái
(illusztrálva)

J. D. Rateliff:

Csodák
a tudomány műhelyeiben

Nélkülözhetetlen
minden művelt
ember számára!

